

Χτίζοντας Υγιείς Σχέσεις ανάμεσα στα
Δύο Φύλα

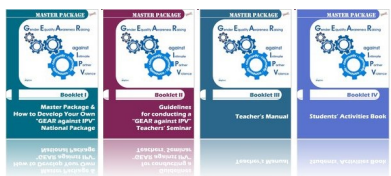
Gender **E**quality **A**wareness **R**aising

Με τη συγχρηματοδότηση του Προγράμματος
DAPHNE III της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Τεύχος III

Εγχειρίδιο Εκπαιδευτικού

Gender Equality Awareness Raising

Τεύχος III

Εγχειρίδιο Εκπαιδευτικού

© 2015. European Anti-Violence Network. All rights reserved
Παραχώρηση άδειας χρήσης στην Ευρωπαϊκή Ένωση υπό προϋποθέσεις
ISBN: 978-960-9569-17-0

Το Τεύχος αυτό μπορεί να χρησιμοποιηθεί χωρίς οικονομική επιβάρυνση και μόνο για μη-κερδοσκοπικούς σκοπούς, εφόσον έχει ενημερωθεί εκ των προτέρων το Μεσογειακό Ινστιτούτο Μελετών Κοινωνικού Φύλου (Mediterranean Institute of Gender Studies-MIGS)
Σε περίπτωση που γίνεται γραπτή ή προφορική αναφορά η οποία προκύπτει από το υλικό αυτό ή από τη χρήση του, θα πρέπει να συνοδεύεται από την ανάλογη βιβλιογραφική παραπομπή

**Στοιχεία Επικοινωνίας για την Κυπριακή
"GEAR against IPV" Έκδοση**

Μεσογειακό Ινστιτούτο Μελετών Κοινωνικού Φύλου
Λεωφόρος Μακεδονίτισσας 46, Τ.Κ. 24005, 1703 Λευκωσία
E-mail: info@medinstgenderstudies.org
Ιστοσελίδα: www.medinstgenderstudies.org

**Στοιχεία Επικοινωνίας για την Ελληνική και
την Πρότυπη "GEAR against IPV" Έκδοση**

Ευρωπαϊκό Δίκτυο κατά της Βίας (Ε.Δ.κ.Β.)
Ζαχαρίτσα 12, 11742 Αθήνα, Ελλάδα
E-mail: info@antiviolence-net.eu
Ιστοσελίδα Προγράμματος GEAR against IPV: www.gear-ipv.eu
Ιστοσελίδα Ε.Δ.κ.Β.: www.antiviolence-net.eu

Η 1^η Πρότυπη Έκδοση "GEAR against IPV" (2011) δημιουργήθηκε στο πλαίσιο του Προγράμματος "Ευαισθητοποίηση για την Ισότητα των Φύλων ενάντια στη Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων" ["Gender Equality Awareness Raising against Intimate Partner Violence" (**GEAR against IPV**) (JLS/2008/DAP3/AG/1258)] που υλοποιήθηκε από το 2009 έως το 2011 στο πλαίσιο του Προγράμματος DAPHNE III της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η παρούσα, Αναθεωρημένη Έκδοση, δημιουργήθηκε στο πλαίσιο του Προγράμματος "Ευαισθητοποίηση για την Ισότητα των Φύλων ενάντια στη Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων II" ["Gender Equality Awareness Raising against Intimate Partner Violence - II" (**GEAR against IPV II**) (JUST/2013/DAP/AG/5408)] που υλοποιήθηκε από το 2014 έως το 2016, επίσης στο πλαίσιο του Προγράμματος DAPHNE III της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το Πρόγραμμα "GEAR against IPV"

Συντονιστικός Φορέας του Προγράμματος
Ευρωπαϊκό Δίκτυο κατά της Βίας (Ε.Δ.Κ.Β.) - Ελλάδα

Κική Πετρουλάκη, Υπεύθυνη Προγράμματος
Αντωνία Τσιριγώτη, Συντονίστρια Προγράμματος
Αθανάσιος Ντιναπόγιας, Ερευνητής
Susan Morucci, Συνεργάτιδα
Βάσω Παπασωτηρίου, Διαχειρίστρια

Φορείς - Εταίροι

SPI Forschung gGmbH - Γερμανία

Elfriede Steffan, Συντονίστρια σε Εθνικό επίπεδο
Christiane Firnges, Επιστημονική Συνεργάτιδα

**Austrian Women's Shelter Network, AÖF/
Information Centre Against Violence - Αυστρία**

Maria Rösslthumer, Συντονίστρια σε Εθνικό επίπεδο
Christina Perka και Irene Muller, Συνεργάτιδες

**Πανελλήνιος Σύλλογος Εκπαιδευτικών Αγωγής
Υγείας - Ελλάδα**

Πασχαλίνα Κόζυβα, Συντονίστρια σε τοπικό επίπεδο
Αθηνά Τζιούμα, Διαχειρίστρια

Συνεργαζόμενος Φορέας

**Center for Education, Counseling and Research
- Κροατία**

Sanja Cesar, Συντονίστρια σε Εθνικό επίπεδο
Natasa Bijelic και Vedrana Kobas, Συνεργάτιδες

Εξωτερική Αξιολόγηση Προγράμματος:

Prof. Carol Hagemann-White

Το Πρόγραμμα "GEAR against IPV -II"

Συντονιστικός Φορέας του Προγράμματος
Ευρωπαϊκό Δίκτυο κατά της Βίας (Ε.Δ.Κ.Β.) - Ελλάδα

Κική Πετρουλάκη, Υπεύθυνη Προγράμματος
Αντωνία Τσιριγώτη, Συντονίστρια Προγράμματος
Αθανάσιος Ντιναπόγιας, Ερευνητής
Δήμητρα Πετανίδου, Ερευνήτρια/Συνεργάτιδα

Φορείς - Εταίροι

**Μεσογειακό Ινστιτούτο Μελετών Κοινωνικού
Φύλου (MIGS) - Κύπρος**

Σουσάνα Ελίζα Παύλου, Συντονίστρια σε Εθνικό επίπεδο
Χριστίνα Καϊλή, Ερευνήτρια/Συνεργάτιδα

**Center for Education, Counselling and Research
(CESI) - Κροατία**

Sanja Cesar, Συντονίστρια σε Εθνικό επίπεδο
Natasa Bijelic, Συνεργάτιδα

**Association for Gender Equality and Liberty
(ALEG) - Ρουμανία**

Camelia Proca, Συντονίστρια σε Εθνικό επίπεδο
Livia Gaja, Ερευνητής
Eniko Gall, Εκπαιδευτρια /Εμπειρογνώμων
Camelia Oana, Συνεργάτιδα

**Plataforma unitària contra les violències de
gènere - Ισπανία**

Neus Pociello Cayuela, Συντονίστρια σε Εθνικό επίπεδο
Parejo de las Heras Elena & Maritza Buitrago Rave,
Ερευνήτρια/Συνεργάτιδα
Susana Rodríguez Pereiro, Ερευνήτρια
Giulia Paleri, Ερευνήτρια
Núria Pociello Cayuela, Ερευνήτρια

Το Χαμόγελο του Παιδιού - Ελλάδα

Στέφανος Αλεβίζος, Συντονιστής σε τοπικό επίπεδο
Δημήτρης Φιλιππίδης, Συνεργάτης

Εξωτερική Αξιολόγηση Προγράμματος

Prof. Carol Hagemann-White

Η παρούσα έκδοση συγχρηματοδοτήθηκε από το Πρόγραμμα DAPHNE III της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τα περιεχόμενα αυτής της έκδοσης αποτελούν αποκλειστική ευθύνη των συγγραφέων και σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να εκληφθεί ότι απηχούν απόψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

Με τη συγχρηματοδότηση του Προγράμματος
DAPHNE III της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πίνακας Περιεχομένων

ΤΕΥΧΟΣ ΙΙΙ: ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ

Συντομεύσεις	iv
Ευχαριστίες	v
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
Η Κυπριακή Έκδοση του Υλικού "GEAR against IPV"	4
Το Τεύχος ΙΙΙ και Πώς να το Χρησιμοποιήσετε	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α: ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ "GEAR against IPV"	9
Α.1. Σκοπός και Επιμέρους Στόχοι	10
Α.2. Ομάδα-Στόχος	10
Α.3. Γιατί τα Σχολεία και οι Εκπαιδευτικοί πρέπει να Συμμετέχουν;	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β: ΠΩΣ ΝΑ ΟΡΓΑΝΩΣΕΤΕ ΤΟ ΔΙΚΟ ΣΑΣ "GEAR against IPV" ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ	13
Β.1. Προετοιμασία του Προγράμματος "GEAR against IPV"	14
Β.1.1. Απόκτηση Άδειας ή Έγκρισης	14
Β.1.2. Σχεδιασμός και Ενσωμάτωση του Προγράμματος στο Σχολικό Πρόγραμμα	14
Β.1.3. Ενημέρωση Μαθητών και Μαθητριών	14
Β.1.4. Προετοιμασία Εκπαιδευτικού	15
Β.1.5. Εκτίμηση Αναγκών	15
Β.1.6. Πώς να Επιλέξετε Δραστηριότητες	16
Β.1.7. Πρόγραμμα Συναντήσεων	18
Β.2. Πώς να Τεκμηριώσετε το Δικό σας Πρόγραμμα "GEAR against IPV"	24
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ: ΠΩΣ ΝΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΕΤΕ ΤΟ ΔΙΚΟ ΣΑΣ "GEAR against IPV" ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ	26
Γ.1. Στόχος της Αξιολόγησης	27
Γ.2. Μέθοδος Αξιολόγησης	27
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ.: ΠΩΣ ΝΑ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΕΙΤΕ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΑΣ ΚΑΙ ΠΩΣ ΝΑ ΚΑΝΕΤΕ ΤΗΝ ΑΝΑΦΟΡΑ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΤΟΥ	30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε: ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ "GEAR against IPV"	34
ΕΝΟΤΗΤΑ 1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ	35
Έναρξη και Προ-Ερωτηματολόγιο	36
Δραστηριότητα 1.1: Παιχνίδι με Ονόματα: Τι Σημαίνει το Όνομά σου;	37
Δραστηριότητα 1.2: Προσδοκίες και Στόχοι	39
Δραστηριότητα 1.3: Κανόνες	41
ΕΝΟΤΗΤΑ 2. ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΑ & ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ	43
ΜΕΡΟΣ 1: Στερεότυπα των Φύλων και Αρρενωπότητα εναντίον Θηλυκότητας	46
Δραστηριότητα 2.1.1. Πώς Είναι να Είσαι Κορίτσι... Πώς Είναι να Είσαι Αγόρι...	46
Δραστηριότητα 2.1.2. Κοινωνικοί Ρόλοι των Φύλων	48
Δραστηριότητα 2.1.3. Τι μου Αρέσει - Τι δεν μου Αρέσει	50
Δραστηριότητα 2.1.4. Άνδρες, Γυναίκες και Κοινωνία	52
Δραστηριότητα 2.1.5. Ανακαλύπτοντας τον Εαυτό μας	53
Δραστηριότητα 2.1.6. Βιολογικό και Κοινωνικό Φύλο	55
Δραστηριότητα 2.1.7. Συμφωνώ - Διαφωνώ	57
Δραστηριότητα 2.1.8. Επαγγέλματα, Ρόλοι & Δραστηριότητες Ανδρών και Γυναικών	59
Δραστηριότητα 2.1.9. Στο Τέλος Λέει...	61

Δραστηριότητα 2.1.10. Κοινωνικό, Όχι Βιολογικό Φύλο	62
Δραστηριότητα 2.1.11. Η «Φυλακή» του Φύλου μας	64
Δραστηριότητα 2.1.12. Αληθινός Άνδρας και Αληθινή Γυναίκα	68
Δραστηριότητα 2.1.13. Βήμα Μπροστά	69
Δραστηριότητα 2.1.14. Μύθοι για τις Γυναίκες και τους Άνδρες και οι Επιπτώσεις τους	71
Δραστηριότητα 2.1.15. Το Μονοπάτι της Ζωής	73
Δραστηριότητα 2.1.16. Παροιμίες και Αποφθέγματα	74
Δραστηριότητα 2.1.17. Δημιουργία Στερεοτύπων Φύλου	75
Δραστηριότητα 2.1.18. Η Βιομηχανία της Διαφήμισης	79
Δραστηριότητα 2.1.19. Αυτή είναι η Μουσική μου	80
Δραστηριότητα 2.1.20. Απόδοση του Κοινωνικού Φύλου	82
Δραστηριότητα 2.1.21. Παιχνίδι Ρόλων	83
Δραστηριότητα 2.1.22. Για Φαντάσου να...	84
ΜΕΡΟΣ 2: Πατριαρχικές Κοινωνίες	85
Δραστηριότητα 2.2.1. Τα Πλεονεκτήματα του να Είσαι Άνδρας	85
Δραστηριότητα 2.2.2. Ο Χάρτης της Ισχύος	88
Δραστηριότητα 2.2.3. Παγωμένες Εικόνες	90
Δραστηριότητα 2.2.4. Το Συνεχές των Επώδυνων Συμπεριφορών για Κορίτσια και Αγόρια	91
Δραστηριότητα 2.2.5. Κυριαρχική Συμπεριφορά	95
Ομάδες Εργασίας – Ασκήσεις	96
ΕΝΟΤΗΤΑ 3: ΥΓΙΕΙΣ ΚΑΙ ΜΗ ΥΓΙΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ	97
Δραστηριότητα 3.1. Τι Είναι Αγάπη;	98
Δραστηριότητα 3.2. Εφηβικές Σχέσεις	99
Δραστηριότητα 3.3. Υγιείς και μη Υγιείς Σχέσεις -Αναγνωρίζοντας τις Προειδοποιητικές Ενδείξεις	100
Δραστηριότητα 3.4. Πρόσωπα και Πράγματα	106
Δραστηριότητα 3.5. Η Πραγματική Αντιμετώπιση ενός Προβλήματος	108
Δραστηριότητα 3.6. Γνωρίζοντας το Σώμα μας	110
ΕΝΟΤΗΤΑ 4: ΒΙΑ ΜΕΤΑΞΥ ΕΡΩΤΙΚΩΝ ΣΥΝΤΡΟΦΩΝ (ΒΕΣ)	111
ΜΕΡΟΣ 1: Ευαισθητοποίηση	112
Δραστηριότητα 4.1.1. Ορισμός και Μορφές της Βίας στις Σχέσεις/(ΒΕΣ)	112
Δραστηριότητα 4.1.2. Η Άννα και ο Δημήτρης	114
Δραστηριότητα 4.1.3. Τι Είναι η Έμφυλη Βία	119
Δραστηριότητα 4.1.4. Περιστατικά Βίας	120
Δραστηριότητα 4.1.5. Ο Τροχός της Ισχύος και του Ελέγχου και ο Τροχός της Ισότητας	121
Δραστηριότητα 4.1.6. Ευαισθητοποίηση των Νέων στις Προειδοποιητικές Ενδείξεις της ΒΕΣ και στους Τρόπους που Μπορούν να Προσφέρουν Βοήθεια	127
Δραστηριότητα 4.1.7. Μύθος ή Πραγματικότητα;	131
Δραστηριότητα 4.1.8. Μύθοι για τη Βία	137
ΜΕΡΟΣ 2: Τι Μπορούμε να Κάνουμε για να Σταματήσει η Βία στις Σχέσεις/ ΒΕΣ – Τρόποι Παρέμβασης στη ΒΕΣ	138
Δραστηριότητα 4.2.1. Τι Μπορούμε να Κάνουμε Εμείς για να Σταματήσει η ΒΕΣ: μια Εργαλειοθήκη Στρατηγικών Παρέμβασης	139
Δραστηριότητα 4.2.2. Παίρνοντας Θέση	144
Δραστηριότητα 4.2.3. Από τη Βία στο Σεβασμό σε μια Ερωτική Σχέση	145
Δραστηριότητα 4.2.4. Κοίτα, Άκου και Μάθε-Ο Δρόμος για την Επίτευξη Καλής Επικοινωνίας	148

Παραρτήματα

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΑΥΤΟΥ ΤΟΥ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΥ	150
ΆΛΛΕΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ ΤΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΑΥΤΟΥ ΤΟΥ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΥ	152

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	A-1
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α: ΓΕΝΙΚΕΣ ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ	A-1
A.1. (ΑΝ)ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ	A-2
A.1.1. Έμφυλοι Ρόλοι, Στερεότυπα του Φύλου και Ισότητα των Φύλων	A-2
A.1.2. Πατριαρχικές Κοινωνίες και Ανισότητα των Φύλων	A-6
A.1.3. Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Δεσμεύσεις	A-7
A.1.3. (Αν)Ισότητα των Φύλων στην Κύπρο	A-16
A.2. ΕΜΦΥΛΗ ΒΙΑ/ ΒΙΑ ΜΕΤΑΞΥ ΕΡΩΤΙΚΩΝ ΣΥΝΤΡΟΦΩΝ	A-40
A.2.1. Τι Είναι η Έμφυλη Βία;	A-40
A.2.2. Τι Είναι η Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων (ΒΕΣ);	A-42
A.2.3. Έκταση του Προβλήματος της ΒΕΣ	A-48
A.2.4. Έκθεση των Παιδιών στη Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων	A-95
A.2.5. Τι Είναι η Βία στις Σχέσεις των Εφήβων;	A-100
A.2.6. Πρωτογενής Πρόληψη της ΒΕΣ	A-106
A.2.7. Πώς να Αναγνωρίζετε την Κακοποίηση	A-108
A.2.8. Πώς να Αντιδράσετε εάν Υποψιάζεστε ή εάν σας Αποκαλύφθηκε Κακοποίηση Παιδιού και/ή Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων	A-113
A.2.8.1. Αναφορά και/ή παραπομπή περιστατικού Κακοποίησης ή Παραμέλησης Παιδιού	A-116
A.2.8.2. Παραπομπή περιστατικού ΒΕΣ/Βίας στις Σχέσεις Εφήβων	A-125
A.2.9. Βιβλιογραφία	A-160
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β: ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ	A-167
B.1. ΠΡΟ ΤΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ	A-167
B.2. ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ	A-174
B.3. ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΟ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ	A-181
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ. ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΑΝΑΦΟΡΑΣ	A-187
Γ.1. ΦΟΡΜΑ ΑΝΑΦΟΡΑΣ: Σχεδιασμός της Υλοποίησης του Προγράμματος	A-187
Γ.2. ΦΟΡΜΑ ΑΝΑΦΟΡΑΣ ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΩΝ	A-191
Γ.3. ΦΟΡΜΑ ΑΝΑΦΟΡΑΣ: Συνολική Αποτίμηση του Προγράμματος	A-195
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Δ. ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	A-199
Δ.1. Κατάλογος προτεινόμενης βιβλιογραφίας στα Αγγλικά	A-199
Δ.2. Κατάλογος προτεινόμενης βιβλιογραφίας στα Ελληνικά	A-200

ΣΥΝΤΟΜΕΥΣΕΙΣ

ΒΕΣ (IPV)	Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων (Intimate Partner Violence)
CEDAW	Επιτροπή για την Εξάλειψη των Διακρίσεων κατά των Γυναικών
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
FRA	Οργανισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τα Θεμελιώδη Δικαιώματα (European Union Agency for Fundamental Rights)
GEAR against IPV	Ευαισθητοποίηση για την Ισότητα των Φύλων ενάντια στη Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων (Gender Equality Awareness Raising against Intimate Partner Violence)
ΜΚΟ	Μη Κυβερνητικός Οργανισμός
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΠΟΥ	Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Το πρόγραμμα "Ευαισθητοποίηση για την Ισότητα των Φύλων ενάντια στη Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων II" (GEAR against IPV-II) (JUST/2013/DAP/AG/5408) υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του Προγράμματος DAPHNE III της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η δημιουργία της παρούσας έκδοσης πραγματοποιήθηκε με τη συγχρηματοδότηση του Προγράμματος DAPHNE III της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Τα 4 Τεύχη της αναθεωρημένης Πρότυπης Έκδοσης "GEAR against IPV" προέκυψαν κατόπιν αναθεώρησης της 1^{ης} Πρότυπης Έκδοσης "GEAR against IPV" που δημιουργήθηκε στο πλαίσιο του Προγράμματος DAPHNE III της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τίτλο "Ευαισθητοποίηση για την Ισότητα των Φύλων ενάντια στη Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων" (GEAR against IPV) (JLS/2008/DAP3/AG/1258).

Οι δραστηριότητες που περιλαμβάνονται στην 1^η Πρότυπη Έκδοση προέκυψαν από βιβλιογραφική ανασκόπηση δημοσιεύσεων και υλικών που έχουν δημιουργηθεί από πολλούς οργανισμούς και επαγγελματίες σε όλο τον κόσμο, και θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τους/τις συγγραφείς και τους εκδοτικούς οίκους που μας παραχώρησαν την άδειά τους για τη χρήση, προσαρμογή και μετάφραση των δραστηριοτήτων που περιλαμβάνονταν στα αντίστοιχα υλικά τους.

Τα Τεύχη της 1^{ης} Πρότυπης Έκδοσης αξιολογήθηκαν σε εθελοντική βάση από ειδικούς επιστήμονες ανά τον κόσμο. Για το λόγο αυτό θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε ιδιαίτερα τους/τις παρακάτω ειδικούς για τη σημαντική συνεισφορά τους ως προς τη βελτίωση όλων των Τευχών της Πρότυπης Έκδοσης του υλικού "GEAR against IPV":

- ♦ **Maria de Bruyn**, Senior Policy Advisor, Ipas
- ♦ **Shanna Burns**, M.Ed., Research Associate, CAMH Centre for Prevention Science
- ♦ **Regine Derr**, German Youth Institute, Information Centre Child Abuse and Neglect
- ♦ **Amir Hodžić**, MSc, Croatian National Expert
- ♦ **Maja Mamula**, Croatian National Expert, Psychologist
- ♦ **Anna Markulin**, Teacher of Croatian culture and philosophy
- ♦ **Lori Michau**, Co-Director, Raising Voices
- ♦ **Artemis Pana**, Independent Consultant – Gender Based Violence
- ♦ **Ματίνα Παπαγιαννοπούλου**, Κοινωνιολόγος/Εγκληματολόγος, Ειδικό Επιστημονικό Προσωπικό, Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων, Υπουργείο Εσωτερικών
- ♦ **E. Lisa Price**, Ph.D., Associate Professor and Registered Psychologist
- ♦ **David A. Wolfe**, Ph.D., RBC Chair in Children's Mental Health (CAMH) and Professor of Psychiatry and Psychology (University of Toronto)

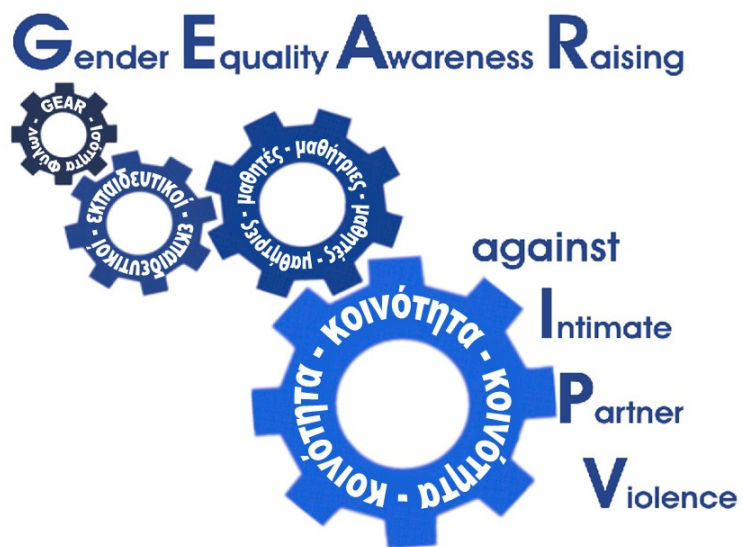
Η Κυπριακή Έκδοση GEAR against IPV έτυχε ανασκόπησης και αξιολογήθηκε σε εθελοντική βάση από ειδικούς επιστήμονες στην Κύπρο. Για το λόγο αυτό θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε ιδιαίτερα τους/ τις παρακάτω ειδικούς για τη σημαντική συνεισφορά τους ως προς τη βελτίωση όλων των Τευχών της Κυπριακής Έκδοσης “GEAR against IPV” Package:

- ♦ Κουράτου Έβη, Λειτουργός Παιδαγωγικού Ινστιτούτου Κύπρου
- ♦ Ανδρέου Αγγελική, Λειτουργός Παιδαγωγικού Ινστιτούτου Κύπρου
- ♦ Ιωάννου Χριστίνα, Εκπαιδευτικός Ψυχολόγος Α΄, Υπηρεσία Εκπαιδευτικής Ψυχολογίας, Υπουργείο Παιδείας
- ♦ Νεοφύτου Εύα, Επιθεωρήτρια Μέσης Εκπαίδευσης, Οικιακή Οικονομία

Τεύχος III

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ

Εισαγωγή

Το υλικό και οι δράσεις που περιλαμβάνονται στην Κυπριακή Έκδοση “Ευαισθητοποίηση για την Ισότητα των Φύλων ενάντια στη Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων” (GEAR against IPV) δημιουργήθηκαν προκειμένου να συμβάλλουν στην **πρωτογενή πρόληψη της Βίας μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων (ΒΕΣ)** μέσω **παρεμβάσεων στο σχολικό περιβάλλον**, οι οποίες στοχεύουν στην ευαισθητοποίηση και την αποδόμηση των εδραιωμένων στερεοτύπων στους/στις μαθητές/-ριες και στους/στις εκπαιδευτικούς της **Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης**. Πιο συγκεκριμένα, οι εκπαιδευτικοί, έπειτα από ειδική εκπαίδευση που στοχεύει τόσο στην ευαισθητοποίησή τους όσο και στην ανάπτυξη δεξιοτήτων που απαιτούνται για να υλοποιούν στην τάξη προγράμματα πρωτογενούς πρόληψης της ΒΕΣ, ευαισθητοποιούν μέσω δραστηριοτήτων του “GEAR against IPV”, τους μαθητές και τις μαθήτριές τους σε ζητήματα όπως οι επιζήμιες επιπτώσεις των στερεοτύπων του φύλου, η ΒΕΣ και η βία στις ρομαντικές σχέσεις. Η αποδόμηση των στερεοτύπων του φύλου των μαθητών/-ριών θα συμβάλλει στην ανάπτυξη στάσεων μηδενικής ανοχής έναντι της βίας σε σχετικά νεαρή ηλικία, έχοντας σαν απώτατο στόχο την ανάπτυξη υγιών και ισότιμων σχέσεων ανάμεσα στους νέους ανθρώπους.

Οι μαθητές και οι μαθήτριες καλούνται, μέσω ενός κατάλληλου και ειδικά δημιουργημένου για την ηλικία τους υλικού ευαισθητοποίησης, να αξιολογήσουν, να αμφισβητήσουν και να αναθεωρήσουν τα πολιτισμικά «κληρονομημένα» στερεότυπα τους και να προσεγγίσουν τις διαφυλικές διαφορές όχι ως χαρακτηριστικά υπεροχής του ενός φύλου έναντι του άλλου, αλλά ως ατομικές διαφορές.

Γιατί είναι σημαντική η πρωτογενής πρόληψη της ΒΕΣ;

Από τη γέννηση του κάθε άτομο λαμβάνει συνεχώς από την οικογένεια του, το σχολείο και την κοινότητα στην οποία ζει μια πληθώρα ρητών και άρρητων μηνυμάτων, που καθορίζουν το «ορθό» πρότυπο θηλυκότητας και ανδρισμού. Αυτά τα μηνύματα ασκούν πίεση στα άτομα να συμμορφωθούν με μια πληθώρα ρόλων και προσδοκιών που απορρέουν από το κοινωνικά κατασκευασμένο φύλο τους. Και όσο εντονότερη πατριαρχική δομή έχει μια κοινωνία, τόσο περισσότερο υπογραμμίζονται οι διαφορετικές αξίες που καλούνται τα άτομα διαφορετικού φύλου να υιοθετήσουν. Υπό αυτές τις συνθήκες, αγόρια και κορίτσια, γυναίκες και άνδρες, «παγιδευμένοι/-ες» στη «φυλακή» των έμφυλων στερεοτύπων τους, πείθονται να αποδεχτούν και να εκπληρώσουν τους εκ διαμέτρου αντίθετους ρόλους που τους επιβάλλονται: το αγόρι/άνδρας οφείλει να είναι πάντα νικητής, να έχει τον έλεγχο και να είναι δυνατός, επιθετικός και ανταγωνιστικός, ενώ το κορίτσι/γυναίκα οφείλει να είναι ευαίσθητη και συναισθηματική, ανεκτική, παθητική και να δείχνει αυτοθυσία. Με πλήρως εδραιωμένες τέτοιου είδους αντιλήψεις, που καθιστούν το ένα φύλο κυρίαρχο πάνω στο άλλο, δεν εκπλήσσει καθόλου η εμφάνιση ΒΕΣ στις σχέσεις. Το παράδοξο είναι εμφανές: όλοι/όλες μας, συνειδητά ή ασυνειδητά, ενισχύουμε τα κοινωνικά στερεότυπα που οδηγούν στη βία και, την ίδια στιγμή, «παλεύουμε» να εξαλείψουμε τη βία από την κοινότητά μας, χωρίς καν να κατανοούμε τη σύνδεση μεταξύ των στερεοτύπων του φύλου και της βίας κατά των γυναικών και κοριτσιών.

Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο η πρόληψη της ΒΕΣ πρέπει να ξεκινάει σε όσο το δυνατόν μικρότερη ηλικία και, ως εκ τούτου, το σύστημα όλων των εκπαιδευτικών βαθμίδων καθίσταται το ιδανικό πλαίσιο όπου μια τέτοια προσπάθεια μπορεί σταδιακά να χτιστεί, ξεκινώντας από το Νηπιαγωγείο και τερματίζοντας στο Πανεπιστήμιο ή μπορεί ακόμη και να συνεχίζεται μέσω της δια βίου μάθησης. Η προσέγγιση πρέπει φυσικά να διαφοροποιείται ανάλογα με την ηλικία της ομάδας στόχου: στο νηπιαγωγείο και τις πρώτες τάξεις του δημοτικού, η προσπάθεια για την πρόληψη της ΒΕΣ πρέπει να εστιάζεται περισσότερο στην ανάπτυξη μιας υγιούς προσωπικότητας, απελευθερωμένης από στερεοτυπικές αντιλήψεις του φύλου (όπου μια τέτοια προσωπικότητα, δεν θα χρησιμοποιούσε βία ως μέσο αυτοαξίας, ούτε θα αποδεχόταν να θυματοποιείται ή να ανέχεται τη βία στον κοινωνικό της περίγυρο): σε ένα μετέπειτα στάδιο, όταν οι μαθητές/-ριες είναι πιο ώριμοι/ες, θα μπορούσαν να «διδασκούνται» τρόπους άσκησης κοινωνικής πίεσης στην ομάδα συνομηλίκων τους ως ένα μέσο επίτευξης της επιθυμητής κοινωνικής αλλαγής προς τη μηδενική ανοχή της βίας.

Οι εκπαιδευτικοί επιλέχθηκαν γιατί μπορούν να διαδραματίσουν καθοριστικό ρόλο στην υλοποίηση τέτοιου είδους δραστηριοτήτων ευαισθητοποίησης μέσα στις τάξεις, καθώς πρόκειται για εκείνη την ομάδα ενηλίκων που βρίσκεται πιο κοντά στα παιδιά, με την εξαίρεση των γονιών τους. Αν, ωστόσο, δεν είναι ειδικά εκπαιδευμένοι/-ες οι περισσότεροι/-ες εκπαιδευτικοί είναι αναμενόμενο να έχουν την ίδια εσωτερικευμένη στερεοτυπική άποψη για τα δύο φύλα με το γενικό πληθυσμό, κάτι που αποτελεί πολύ σοβαρό φραγμό και τους/τις εμποδίζει να επιτελέσουν τον καθοριστικό τους ρόλο. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο η προσέγγιση "GEAR against IPV" περιλαμβάνει επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, η οποία, εκτός της ανάπτυξης των απαραίτητων δεξιοτήτων και ικανοτήτων, δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην αποδόμηση των στερεοτύπων φύλου των ίδιων των εκπαιδευτικών καθώς και στην προσπάθεια να πειστούν πράγματι για τη σπουδαιότητα της υλοποίησης τέτοιων παρεμβάσεων. Καθώς όλα σχεδόν τα παιδιά και οι έφηβοι/-ες πηγαίνουν σχολείο, είναι επιτακτική ανάγκη να υπάρχουν στα σχολεία προγράμματα που αφορούν την ισότητα των φύλων, ως μέσο πρωτογενούς πρόληψης της έμφυλης βίας, της βίας στις σχέσεις και της ΒΕΣ, τα οποία να υλοποιούνται από εκπαιδευτικούς που είναι κατάλληλα ευαισθητοποιημένοι/-ες και εκπαιδευμένοι/-ες σε ζητήματα σχετικά με τα στερεότυπα του φύλου και πώς αυτά σχετίζονται με τη βία.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η προαναφερθείσα σύσταση συμπίπτει με το πνεύμα του άρθρου 14 της Σύμβασης για την πρόληψη και καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας του Συμβουλίου της Ευρώπης (2011), όπου αναφέρεται ότι ακριβώς τέτοιου είδους «εκπαιδευτικό υλικό... προσαρμοσμένο στην εξελισσόμενη δυνατότητα των μαθητών/-ριών» θα πρέπει να περιλαμβάνεται όχι μόνο «στο επίσημο αναλυτικό πρόγραμμα και σε όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης», αλλά και «στη μη τυπική εκπαίδευση, σε πλαίσια αθλητικών, πολιτιστικών και ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων, και στα Μ.Μ.Ε.». Δυστυχώς, σε πολλές χώρες της ΕΕ –ανάμεσα τους και αυτές που συμμετείχαν στα προγράμματα “GEAR against IPV” I και II¹–τέτοιου είδους προσπάθειες δεν είναι ενσωματωμένες στο σχολικό πρόγραμμα ενώ οι εκπαιδευτικοί δεν είναι ούτε εκπαιδευμένοι/-ες ούτε ευαισθητοποιημένοι/-ες με αποτέλεσμα, όχι μόνο να φέρουν οι ίδιοι/-ες στερεοτυπικές αντιλήψεις για τα δύο φύλα, αλλά και εξαιτίας τους να έχουν διακριτική συμπεριφορά απέναντι στους μαθητές και τις μαθήτριες ανάλογα με το φύλο τους. Πολλοί/-ές εκπαιδευτικοί, μάλιστα, συχνά δεν συνειδητοποιούν καν ότι η συμπεριφορά τους διακρίνει υπέρ του ενός φύλου και, έτσι, συχνά ενισχύουν στερεοτυπικές του φύλου συμπεριφορές. Ο στόχος του προγράμματος “GEAR against IPV” είναι να συνεισφέρει στην αλλαγή αυτής της κατάστασης ευαισθητοποιώντας και καθοδηγώντας τους/τις εκπαιδευτικούς να εντοπίσουν και να αποδομήσουν τα προσωπικά τους στερεότυπα του φύλου.

Η ηλικία των παιδιών που αποτελούσαν τον πληθυσμό-στόχο του προγράμματος “GEAR against IPV” (14-16 ετών) δεν είναι η μικρότερη δυνατή, αν και όλοι/όλες οι επαγγελματίες που εργάστηκαν για τη δημιουργία του υλικού πιστεύουν ακράδαντα ότι οι προληπτικές προσπάθειες που στοχεύουν στην αποδόμηση των στερεοτύπων του φύλου πρέπει να ξεκινούν στο σχολικό περιβάλλον από τη μικρότερη δυνατή ηλικία (δηλαδή το νηπιαγωγείο). Επιπλέον όμως, θεωρούν και ότι το υλικό του “GEAR against IPV” είναι κατάλληλο να χρησιμοποιηθεί με παιδιά από την ηλικία των 12 ετών και ότι σχεδόν το σύνολο των δραστηριοτήτων των Ενοτήτων *Στερεότυπα & Ισότητα των Φύλων* και *Υγιείς και μη Υγιείς Σχέσεις* μπορούν να χρησιμοποιηθούν και με παιδιά πολύ μικρότερα των 12 ετών. Σε πολλές χώρες όμως, εξακολουθεί να υπάρχει ισχυρή αντίσταση από τις εκπαιδευτικές αρχές αναφορικά με την πιο πρόσφορη ηλικία συμμετοχής των παιδιών σε τέτοιου είδους παρεμβάσεις, με αποτέλεσμα να μην επιτρέπεται η υλοποίηση παρόμοιων προγραμμάτων, ακόμη και σε παιδιά της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Προκειμένου να καμφθεί η αντίσταση, αποφασίστηκε ότι σε αυτές τις χώρες πρέπει να ακολουθηθεί αντίστροφη πορεία, δηλαδή να ξεκινήσουν οι προληπτικές προσπάθειες από μία υψηλότερη εκπαιδευτική βαθμίδα και να προχωρήσουν σταδιακά προς τις χαμηλότερες.

Ωστόσο παρά το γεγονός ότι τα παιδιά βομβαρδίζονται με στερεότυπα από τη γέννηση τους, γεγονός που καθιστά ιδιαίτερα σημαντική την έναρξη της αποδόμησής τους σε όσο το δυνατόν μικρότερη ηλικία, η ηλικία 14⁺ αποτελεί εξίσου κρίσιμη ηλικία διότι, στις περισσότερες χώρες, αυτή είναι η ηλικία κατά την οποία τα περισσότερα έφηβα άτομα, αγόρια και κορίτσια, ξεκινούν ή έχουν ήδη ξεκινήσει να έχουν τις πρώτες τους ρομαντικές ή ερωτικές σχέσεις. Το σχολικό σύστημα μπορεί να αποτελέσει το κύριο πλαίσιο παρέμβασης, παρέχοντας σε μαθητές και μαθήτριες τις απαραίτητες πληροφορίες και δεξιότητες που απαιτούνται για να είναι σε θέση να αποφύγουν να γίνουν θύτες ή θύματα βίας στις σχέσεις τους καθώς επίσης και για να μπορούν να αντιδράσουν απέναντι σε αυτού του είδους τη βία.

Μετά την αποτελεσματική υλοποίηση με παιδιά ηλικίας άνω των 14 ετών που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του προγράμματος “GEAR against IPV”, στο πλαίσιο του “GEAR against IPV - II” θα ελεγχθεί πιλοτικά η καταλληλότητα της χρήσης του υλικού με μικρότερα παιδιά (12⁺ ετών).

¹ Αυστρία, Γερμανία, Ελλάδα, Ισπανία, Κροατία, Κύπρος και Ρουμανία.

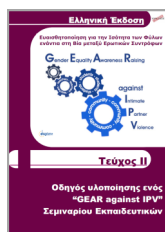
Η Κυπριακή Έκδοση του Υλικού "GEAR against IPV"

Η Κυπριακή Έκδοση του Υλικού "GEAR against IPV" αποτελείται από τέσσερα τεύχη:

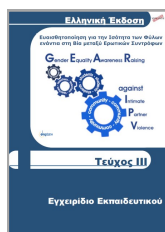
- Τεύχος I: Το Πρόγραμμα "GEAR against IPV": Ευαισθητοποίηση για την Ισότητα των Φύλων ενάντια στη Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων
- Τεύχος II: Οδηγός Υλοποίησης ενός "GEAR against IPV" Σεμιναρίου Εκπαιδευτικών
- Τεύχος III: "GEAR against IPV" Εγχειρίδιο Εκπαιδευτικού
- Τεύχος IV: "GEAR against IPV" Βιβλίο Δραστηριοτήτων για Μαθητές και Μαθήτριες

Το **Τεύχος I** παρέχει πληροφορίες για την προσέγγιση "GEAR against IPV" και τα προγράμματα στο πλαίσιο των οποίων δημιουργήθηκε το υλικό, καθώς και υποδείξεις προς κάθε ενδιαφερόμενο φορέα ή άτομο, αναφορικά με τη δημοσιοποίηση, τόσο των δράσεων όσο και του υλικού, τρόπους προσέγγισης των ομάδων-στόχων και ιδέες για άσκηση πίεσης σε εθνικό επίπεδο μέσω συγκεκριμένων δράσεων με στόχο την ενσωμάτωση του Προγράμματος "GEAR against IPV" στο σχολικό πρόγραμμα της Β' βάθμιας εκπαίδευσης.

Το **Τεύχος II** που τιτλοφορείται, "Οδηγός Υλοποίησης ενός GEAR against IPV Σεμιναρίου Εκπαιδευτικών" δημιουργήθηκε με στόχο να καθοδηγήσει μια, όσο το δυνατόν, πιο ομοιόμορφη εκπαίδευση εκπαιδευτικών της ίδιας χώρας ή διαφορετικών χωρών της ΕΕ που σκοπεύουν να υλοποιήσουν Προγράμματα "GEAR against IPV" με έφηβους/-ες ή παιδιά στην τάξη (ή και σε διαφορετικό πλαίσιο).

Το **Τεύχος III** παρέχει στους/στις εκπαιδευτικούς χρήσιμες γενικές θεωρητικές πληροφορίες όπως και πληροφορίες για το πώς να οργανώσουν ένα "GEAR against IPV" πρόγραμμα καθώς και τη βήμα-προς-βήμα διαδικασία για να το υλοποιήσουν στην τάξη τους, να το τεκμηριώσουν και να το αξιολογήσουν. Το κύριο μέρος του Τεύχους III αποτελεί μία πλούσια συλλογή δραστηριοτήτων, έτοιμων να υλοποιηθούν στην τάξη.

Το **Τεύχος IV**, το οποίο εστιάζεται στους/στις μαθητές/-ριες και είναι στενά συνδεδεμένο με το Τεύχος III, δημιουργήθηκε κατά τέτοιον τρόπο ώστε να παρέχει στους/στις εκπαιδευτικούς έτοιμα-προς-χρήση φύλλα εργασίας και φυλλάδια για την υλοποίηση του προγράμματος.

Το Τεύχος III & Πώς να το Χρησιμοποιήσετε

Το «Εγχειρίδιο Εκπαιδευτικού», μαζί με το Τεύχος IV «Βιβλίο Δραστηριοτήτων για Μαθητές και Μαθήτριες», αποτελούν το κορμό του Εκπαιδευτικού Υλικού GEAR against IPV.

Το περιεχόμενο αυτού του Τεύχους δημιουργήθηκε με βάση την αναθεωρημένη έκδοση της Πρότυπης Έκδοσης "GEAR against IPV" (2015), που υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του Προγράμματος "GEAR against IPV-II"². Η αρχική έκδοση του υλικού δημιουργήθηκε (2009-2010) ειδικά για τους σκοπούς του Προγράμματος "GEAR against IPV"².

Οι κύριες πηγές απ' όπου αντλήθηκαν οι δραστηριότητες που περιλαμβάνει το Κεφάλαιο Ε ήταν:

- ♦ Συναφές υλικό ευαισθητοποίησης που είχε δημιουργηθεί και πιλοτικά ελεγχθεί, στο πλαίσιο προηγούμενων προγραμμάτων DAPHNE^{3,4}
- ♦ Ανασκόπηση της διεθνούς βιβλιογραφίας αλλά και της εθνικής βιβλιογραφίας των χωρών που συμμετείχαν στο Πρόγραμμα⁵

Κατόπιν αξιολόγησής τους οι δραστηριότητες που τελικά επιλέχθηκαν, τροποποιήθηκαν, συνδυάστηκαν και/ή συμπληρώθηκαν με πληροφορίες, φύλλα εργασίας και/ή ενημερωτικά φυλλάδια (όπου χρειαζόταν, τα οποία περιλαμβάνονται στο Τεύχος IV). Επιπρόσθετα, ολόκληρο το υλικό της Πρότυπης Έκδοσης αναθεωρήθηκε κατόπιν αξιολόγησής του από εμπειρογνώμονες⁶ ενώ οι Εθνικές Εκδόσεις των Τευχών III και IV αξιολογήθηκαν και μέσω ομάδων εστιασμένης συζήτησης (focus groups) με εκπαιδευτικούς και μαθητές/-ριες.

Όσον αφορά τη μεθοδολογία υλοποίησης και αξιολόγησης του Προγράμματος «Χτίζοντας Υγιείς Σχέσεις ανάμεσα στα δύο φύλα» στο σχολικό πλαίσιο αλλά και τα εργαλεία αξιολόγησης και παρακολούθησης της υλοποίησης δημιουργήθηκαν, από το Ευρωπαϊκό Δίκτυο κατά της Βίας, ειδικά για το Πρόγραμμα "GEAR against IPV". Η αναθεώρηση ολόκληρου του υλικού πραγματοποιήθηκε με βάση την εμπειρία από την υλοποίηση και τα αποτελέσματα του συγκεκριμένου Προγράμματος.

Το Εγχειρίδιο αυτό απευθύνεται...

Το Εγχειρίδιο αυτό δημιουργήθηκε για **εκπαιδευτικούς Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης**, που είτε είναι ήδη έμπειροι/-ες είτε όχι σε θέματα ισότητας των φύλων και βίας μεταξύ ερωτικών συντρόφων. Γι' αυτό και έγιναν προσπάθειες να δημιουργηθεί ένα εγχειρίδιο όσο το δυνατό φιλικότερο προς το/τη χρήστη/-ρια, παρέχοντας όμως ταυτόχρονα στον/στην εκπαιδευτικό, που δεν είναι τόσο εξοικειωμένος/-η με τα θέματα αυτά, τις απαιτούμενες γενικές θεωρητικές πληροφορίες προκειμένου να προετοιμαστεί για την εφαρμογή του Προγράμματος "GEAR against IPV".

Ωστόσο, μπορεί να χρησιμοποιηθεί και από επαγγελματίες που δουλεύουν με παιδιά, έφηβα και νεαρά ενήλικα άτομα, προκειμένου να τα ευαισθητοποιήσουν σε θέματα στερεοτύπων του φύλου και σε θέματα Βίας μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων (ΒΕΣ)/βίας στις σχέσεις, από ΜΚΟ, κοινωνικούς/-ές λειτουργούς και επαγγελματίες υγείας-πρόνοιας που έρχονται σε επαφή με εφήβους/-ες.

Στο Εγχειρίδιο αυτό θα βρείτε εκτός από μία πλούσια συλλογή δραστηριοτήτων -οι οποίες έχουν προσεκτικά επιλεγεί από τη διεθνή βιβλιογραφία και το έργο διαφόρων εξειδικευμένων οργανισμών και επαγγελματιών ανά τον κόσμο- και όλες τις απαιτούμενες πληροφορίες για τον τρόπο οργάνωσης και αξιολόγησης ενός Προγράμματος "GEAR against IPV".

² Για περισσότερες πληροφορίες επισκεφτείτε τις ιστοσελίδες των Προγραμμάτων GEAR against IPV I & II: www.gear-ipv.eu

³ *Improving the Response to Intimate Partner Violence (IPV) in Military Settings* [JAI/DAP/2004-1/101/WY]

⁴ Δραστηριότητες Αλληλοδιδασκικής με στόχο την Ευαισθητοποίηση Μαθητών και Μαθητριών για την Αντιμετώπιση της Βίας κατά των Γυναικών στην Ευρώπη. Για περισσότερες πληροφορίες επισκεφτείτε την ιστοσελίδα του προγράμματος: www.perspective-daphne.eu

⁵ Λεπτομερής περιγραφή (στα Αγγλικά) παρέχεται στο Τεύχος I της Πρότυπης Έκδοσης (Κεφάλαιο Α.4.2) και στην αντίστοιχη έκθεση πεπραγμένων του προγράμματος (www.gear-ipv.eu)

⁶ Λεπτομερής περιγραφή (στα Αγγλικά) παρέχεται στο Κεφάλαιο Α.4.3 και στο Παράρτημα 1^ο του Τεύχους I της Πρότυπης Έκδοσης και στην αντίστοιχη έκθεση πεπραγμένων του προγράμματος (www.gear-ipv.eu)

Πώς να χρησιμοποιήσετε αυτό το Εγχειρίδιο

Καθώς ο στόχος του Εγχειριδίου του/της Εκπαιδευτικού δεν εξαντλείται μόνο στην παροχή μιας χρήσιμης εργαλειοθήκης δραστηριοτήτων αλλά στοχεύει και στην πληροφόρηση του/της εκπαιδευτικού για τον τρόπο οργάνωσης, υλοποίησης, αξιολόγησης και αναφοράς των αποτελεσμάτων ενός προγράμματος "GEAR against IPV", το εγχειρίδιο αποτελείται από 5 μέρη:

Κεφάλαιο Α: το πρώτο κεφάλαιο παρέχει μία επισκόπηση του σκοπού και των επιμέρους στόχων της υλοποίησης του Προγράμματος "GEAR against IPV" στα σχολεία Β' βάθμιας εκπαίδευσης, καθώς και πληροφορίες για την ομάδα-στόχο και τους λόγους για τους οποίους θα πρέπει να συμμετέχουν σχολεία και εκπαιδευτικοί

Κεφάλαιο Β: το δεύτερο κεφάλαιο παρέχει πληροφορίες σχετικά με τον τρόπο **σχεδιασμού, προετοιμασίας, οργάνωσης** και **τεκμηρίωσης** της υλοποίησης ενός προγράμματος "GEAR against IPV" μέσα στις σχολικές τάξεις

Κεφάλαιο Γ: το τρίτο κεφάλαιο παρέχει πληροφορίες σχετικά με τον τρόπο **αξιολόγησης** του Προγράμματος "GEAR against IPV" και για ποιο λόγο είναι απαραίτητη η αξιολόγηση

Κεφάλαιο Δ: το τέταρτο κεφάλαιο παρέχει πληροφορίες σχετικά με τον τρόπο **παρακολούθησης** και **αναφοράς** των αποτελεσμάτων ενός προγράμματος "GEAR against IPV"

Κεφάλαιο Ε: το πέμπτο κεφάλαιο αποτελεί τον πυρήνα του περιεχομένου αυτού του εγχειριδίου, καθώς παρέχει στους/στις εκπαιδευτικούς τις απαιτούμενες πληροφορίες και τη βήμα-προς-βήμα διαδικασία υλοποίησης του προγράμματος "GEAR against IPV" στη σχολική τάξη. Το Κεφ. Ε αποτελεί μια εργαλειοθήκη δραστηριοτήτων, η οποία διαιρείται σε **τέσσερις Ενότητες** που πραγματεύονται τις θεματικές των Στερεοτύπων του Φύλου, των Υγιών και Μη Υγιών Σχέσεων και της ΒΕΣ.

Ενότητα 1: Εισαγωγή και Οριοθέτηση Στόχων

Ενότητα 2: Στερεότυπα και Ισότητα των Φύλων

Ενότητα 3: Υγιείς & Μη Υγιείς Σχέσεις

Ενότητα 4: Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων (ΒΕΣ)

Αυτές οι τέσσερις Ενότητες συνδέονται στενά μεταξύ τους καθώς κάθε Ενότητα αποτελεί προαπαιτούμενο για τις επόμενες Ενότητες. Κάθε Ενότητα περιλαμβάνει κατά κύριο λόγο **διαδραστικές δραστηριότητες** που συστήνεται να χρησιμοποιηθούν (π.χ. παιχνίδια ρόλων, ομαδική εργασία, καταιγισμός ιδεών και συζήτηση, μελέτες περιπτώσεων, καλλιτεχνικές δραστηριότητες) και οι οποίες στοχεύουν σε μία πιο **βιωματική** διαδικασία μάθησης, σε αντίθεση με τις παραδοσιακές μεθόδους διδασκαλίας που χρησιμοποιούνται στο σχολείο. Όλες οι δραστηριότητες ενθαρρύνουν την **ενεργητική συμμετοχή** και **μάθηση** και συστήνεται οι μαθητές/-ριες να κάθονται σε καρέκλες κυκλικά, χωρίς θρανία μπροστά τους.

Οι δραστηριότητες που περιλαμβάνονται σε κάθε Ενότητα παρουσιάζονται με την παρακάτω δομή:

- ➞ Σύντομη Εισαγωγή
- ➞ Μαθησιακοί Στόχοι
- ➞ Διάρκεια
- ➞ Υλικό και Προετοιμασία
- ➞ Προτεινόμενη Βήμα-προς-βήμα Διαδικασία
- ➞ Αναμενόμενο Αποτέλεσμα
- ➞ Χρήσιμες πληροφορίες για τον/την εκπαιδευτικό (όπου υπάρχουν)

Η “**Διάρκεια**” των δραστηριοτήτων είναι ενδεικτική και η ελάχιστη που απαιτείται και έχει υπολογιστεί δουλεύοντας με μια ομάδα 20-25 μαθητών/-ριών. Ωστόσο, η προβλεπόμενη διάρκεια μιας δραστηριότητας υπόκειται πάντα σε αναπροσαρμογές καθώς εξαρτάται από ποικίλους παράγοντες, όπως η εμπειρία του/της εκπαιδευτικού, πόσο δραστήριοι/-ες είναι οι μαθητές/-ριες, καθώς και το μέγεθος της ομάδας.

Το τμήμα “**Υλικό και Προετοιμασία**” παρέχει στον/στην εκπαιδευτικό πληροφορίες, όχι μόνο για τα υλικά και την προετοιμασία που απαιτεί κάθε δραστηριότητα αλλά και για τα Φύλλα Εργασίας και τα Ενημερωτικά Φυλλάδια που προτείνεται να διανεμηθούν στους/στις μαθητές/-ριες για την υλοποίηση της εκάστοτε δραστηριότητας. **Όλα τα Φύλλα Εργασίας και τα Ενημερωτικά Φυλλάδια περιλαμβάνονται στο Τεύχος IV: Βιβλίο Δραστηριοτήτων για Μαθητές και Μαθήτριες**, και γι’ αυτόν ακριβώς το λόγο το Τεύχος III είναι τόσο στενά συνδεδεμένο με το Τεύχος IV.

Το τμήμα “**Βήμα-προς-βήμα διαδικασία**” παρέχει λεπτομερείς πληροφορίες στον/στην εκπαιδευτικό για τη διαδικασία που προτείνεται να ακολουθηθεί για την υλοποίηση των δραστηριοτήτων μέσα στην τάξη.⁷ Περιλαμβάνει όσο το δυνατόν περισσότερες «αυτολεξι διατυπώσεις» αναφορικά με τις οδηγίες που ο/η εκπαιδευτικός θα πρέπει να δώσει στους/στις μαθητές/-ριες, καθώς και ερωτήσεις για συζήτηση· αυτές οι «**αυτολεξι διατυπώσεις**» επισημαίνονται μέσα στο κείμενο με **μπλε γραμματοσειρά** προκειμένου οι εκπαιδευτικοί να τις εντοπίζουν εύκολα κατά τη διάρκεια της υλοποίησης της δραστηριότητας και να τις ξεχωρίζουν από τις οδηγίες που απευθύνονται αποκλειστικά προς τον/την εκπαιδευτικό (μαύρη γραμματοσειρά). Το τμήμα “βήμα-προς-βήμα διαδικασία” συνήθως ακολουθείται από το τμήμα “**Αναμενόμενο Αποτέλεσμα**” της δραστηριότητας, το οποίο πληροφορεί τον/την εκπαιδευτικό για το ποιο αναμένεται να είναι το αποτέλεσμα της δραστηριότητας.

Τα δύο τελευταία τμήματα που προαναφέρθηκαν αποτελούν στην πραγματικότητα τον καινοτόμο χαρακτήρα αυτού του Εγχειριδίου καθώς κατατοπίζουν τους/τις εκπαιδευτικούς όχι μόνο σχετικά με το *τι να κάνουν* αλλά, πολύ πιο σημαντικό, με το *πώς να το κάνουν*. Αυτό το τμήμα, δηλαδή “πώς να υλοποιείτε μια δραστηριότητα”, είναι κάτι που απουσιάζει από τα εγχειρίδια που έχουν δημοσιευτεί μέχρι τώρα.

Το Εγχειρίδιο Εκπαιδευτικού αποτελείται επίσης από τα παρακάτω Παραρτήματα:

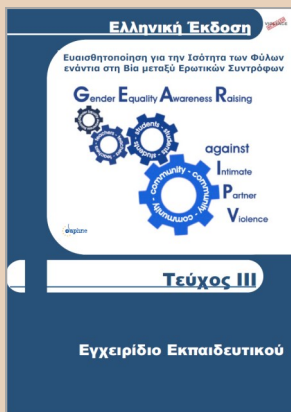
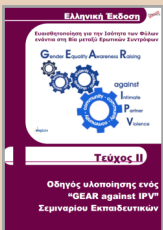
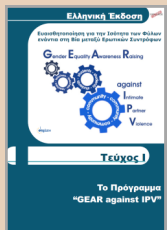
Το **Παράρτημα Α**, που δημιουργήθηκε με στόχο να ενισχύσει την ευαισθητοποίηση, τη γνώση και την κατανόηση των εκπαιδευτικών, καθώς παρέχει χρήσιμες πληροφορίες σε όσους/-ες δεν είναι εξοικειωμένοι/-ες με τα στερεότυπα του φύλου, και με τα θέματα που αφορούν τη ΒΕΣ/τη βία στις σχέσεις. Συστήνεται στους/στις εκπαιδευτικούς που δεν έχουν εκπαιδευτεί σε τέτοια θέματα, να διαβάσουν το Παράρτημα αυτό προτού ξεκινήσουν την οργάνωση και μπουν στην τάξη να υλοποιήσουν ένα πρόγραμμα GEAR against IPV.

Το **Παράρτημα Β**, που περιλαμβάνει τα εργαλεία αξιολόγησης που συστήνεται να χρησιμοποιηθούν για την αξιολόγηση του αντίκτυπου και της αποτελεσματικότητας της εφαρμογής Προγραμμάτων “GEAR against IPV”.

Το **Παράρτημα Γ**, που περιλαμβάνει τα Εργαλεία Αναφοράς της εφαρμογής του προγράμματος.

Το **Παράρτημα Δ**, που περιλαμβάνει δύο καταλόγους προτεινόμενης βιβλιογραφίας για περαιτέρω μελέτη: α) στα Αγγλικά και β) στα Ελληνικά.

⁷ Θα πρέπει να σημειωθεί εδώ, ότι οι εκπαιδευτικοί ενθαρρύνονται με κάθε τρόπο να προσαρμόσουν τις δραστηριότητες στις ανάγκες των συμμετεχόντων/-ουσών και στο συγκεκριμένο πλαίσιο τους.

Α. ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ “GEAR against IPV”

A.1. Σκοπός και Επιμέρους Στόχοι

Σκοπός του Προγράμματος "GEAR against IPV" είναι να συμβάλει στην αποδόμηση των στερεοτύπων για τα δύο φύλα, να προάγει τη δημιουργία υγιών σχέσεων και να ευαισθητοποιήσει τους μαθητές και τις μαθήτριες σε θέματα Βίας μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων (ΒΕΣ)/Βίας στις Σχέσεις. Οι μαθητές/-ριες Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, μέσω της συμμετοχής τους στο πρόγραμμα "GEAR against IPV", καθοδηγούνται να διερευνήσουν, να εντοπίσουν και να αποδομήσουν τα δικά τους στερεότυπα για τα δύο φύλα και ενδυναμώνονται έτσι ώστε να δημιουργούν πιο υγιείς αναπαραστάσεις για τους ρόλους των δύο φύλων, που βασίζονται στην ισότητα. Το προσδοκώμενο μακροπρόθεσμο αποτέλεσμα του Προγράμματος "GEAR against IPV" είναι αγωγή και κορίτσια με μηδενική ανοχή στην έμφυλη βία, χωρίς στερεοτυπικές αντιλήψεις για τους ρόλους των δύο φύλων, των οποίων οι σχέσεις θα χαρακτηρίζονται από ισοτιμία και αλληλοσεβασμό και, ως εκ τούτου, θα είναι απαλλαγμένες από κάθε μορφή βίας.

Παρέχεται στους μαθητές και στις μαθήτριες η ευκαιρία να διερευνήσουν και να αναθεωρήσουν -μέσα σε ένα ασφαλές πλαίσιο- τις δικές τους στερεοτυπικές τους αντιλήψεις για τα δύο φύλα και τον τρόπο με τον οποίο συσχετίζονται με τη βία κατά των γυναικών και κοριτσιών καθώς και ποια είναι τα χαρακτηριστικά των υγιών, μη υγιών και βίαιων σχέσεων. Λόγω της αφθονίας αρνητικών προτύπων για τις σχέσεις στα οποία είναι εκτεθειμένοι/-ες οι έφηβοι/-ες, είναι πολύ σημαντικό να παρουσιάζονται υγιή πρότυπα και να προσφέρεται στα παιδιά η ευκαιρία να αποκτήσουν τα κατάλληλα εφόδια με τα οποία θα μπορούν να αναγνωρίζουν -σε πρωταρχικό στάδιο- τα μη υγιή ή ακόμη και βίαια χαρακτηριστικά μιας σχέσης αλλά και να ενδυναμωθούν έτσι ώστε να δημιουργούν υγιείς σχέσεις.

Μετά την υλοποίηση του προγράμματος, αναμένεται ότι θα έχουν τροποποιηθεί προς την επιθυμητή κατεύθυνση οι γνώσεις, οι στάσεις και η αυτο-αναφερόμενη συμπεριφορά των μαθητών/-ριών ως προς τα στερεότυπα των δύο φύλων και τη ΒΕΣ, σε σύγκριση με πριν την υλοποίηση του προγράμματος.

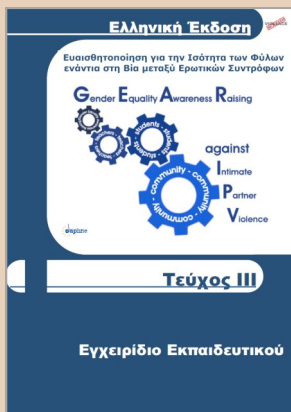
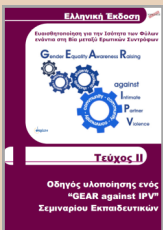
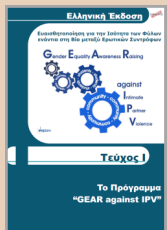

A.2. Ομάδα-Στόχος

Η **ομάδα-στόχος** αυτού του **Εγχειριδίου είναι πρωτίστως οι Εκπαιδευτικοί Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης**, αλλά και επαγγελματίες που δραστηριοποιούνται σε τομείς που σχετίζονται με την εκπαίδευση, όπως οι Υπεύθυνοι/-ες Σχολικών Δραστηριοτήτων/Αγωγής Υγείας, Σχολικοί Σύμβουλοι, Σχολικοί Ψυχολόγοι και Κοινωνικοί Λειτουργοί, καθώς επίσης και οι υπεύθυνοι/-ες χάραξης εκπαιδευτικής πολιτικής και άλλα ενδιαφερόμενα άτομα.

Η **ομάδα-στόχος των προγραμμάτων "GEAR against IPV" είναι οι μαθητές/-ριες Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ηλικίας 12+ ετών**. Οι μαθητές/-ριες Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης βρίσκονται σε μια ηλικία που είτε πρόκειται να αρχίσουν ή έχουν ήδη αρχίσει την πρώτη τους ρομαντική ή ερωτική σχέση· το γεγονός αυτό καθιστά αυτή την ηλικιακή ομάδα ως την πιο κατάλληλη να συμμετάσχει σε ένα πρόγραμμα πρόληψης της ΒΕΣ, που θα έχει ως αποτέλεσμα νέους και νέες με λιγότερη ανοχή στη ΒΕΣ και περισσότερες γνώσεις για τα χαρακτηριστικά και τις συνέπειες της Βίας μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων (ΒΕΣ) και εφοδιασμένους/-ες με «ικανότητες προστασίας» από την βία στις ρομαντικές και ερωτικές σχέσεις και άλλες μορφές έμφυλης βίας, τόσο όσον αφορά τον εαυτό τους όσο και άτομα του περιβάλλοντός τους.

Αρκετές σελίδες έχουν παραληφθεί από αυτήν την προεπισκόπηση - για να κατεβάσετε την πλήρη έκδοση επισκεφθείτε την ιστοσελίδα του προγράμματος www.gear-ipn.eu/download

A.

B. ΠΩΣ ΝΑ ΟΡΓΑΝΩΣΕΤΕ ΤΟ ΔΙΚΟ ΣΑΣ
“GEAR AGAINST IPV” ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

C.

D.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

B. ΠΩΣ ΝΑ ΟΡΓΑΝΩΣΕΤΕ ΤΟ ΔΙΚΟ ΣΑΣ “GEAR against IPV” ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Αρκετές σελίδες έχουν παραληφθεί από αυτήν την προεπισκόπηση - για να κατεβάσετε την πλήρη έκδοση επισκεφθείτε την ιστοσελίδα του προγράμματος www.gear-ipv.eu/download

Ε. ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ “GEAR against IPV”

Αυτό το Κεφάλαιο περιλαμβάνει τις δραστηριότητες και οδηγίες προς τους/τις εκπαιδευτικούς για την υλοποίηση του προγράμματος “GEAR against IPV” στην τάξη. Το Κεφάλαιο Ε αποτελείται από τέσσερις Ενότητες:

Ενότητα 1: Εισαγωγή και Οριοθέτηση Στόχων

Ενότητα 2: Στερεότυπα και Ισότητα των φύλων

Ενότητα 3: Υγιείς & Μη Υγιείς Σχέσεις

Ενότητα 4: Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων

Ο/Η εκπαιδευτικός μπορεί να επιλέξει δραστηριότητες από διαφορετικές Ενότητες και να τις ταιριάξει με άλλες προκειμένου να δημιουργήσει το δικό του/της σύνολο δραστηριοτήτων για το πρόγραμμα. Ωστόσο οι επιλεγμένες δραστηριότητες κάθε Ενότητας πρέπει να υλοποιηθούν χωρίς να αλλάζει η σειρά των Ενότητων, καθώς η Ενότητα 1 αποτελεί τη βάση για την Ενότητα 2, η Ενότητα 2 είναι προαπαιτούμενη για την Ενότητα 3 η οποία, με τη σειρά της, είναι προαπαιτούμενη για την Ενότητα 4. Κατά την επιλογή των δραστηριοτήτων από διαφορετικές Ενότητες, η σειρά τόσο των Ενότητων όσο και των δραστηριοτήτων που περιλαμβάνονται σε κάθε Ενότητα, πρέπει να διατηρείται. Επιτρέπεται, ωστόσο, η παράλειψη δραστηριοτήτων και η τροποποίηση/προσαρμογή τους.

Επιπρόσθετα, καθώς οι δραστηριότητες του εγχειριδίου αυτού μπορεί να υλοποιούνται τόσο με άτομα που έχουν ήδη ασχοληθεί κατά το παρελθόν με θέματα ισότητας των φύλων και/ή ΒΕΣ ή όχι (π.χ. μαθητές/-ριες που έχουν κάνει κάποια σχετική εργασία κατά το παρελθόν), οι Ενότητες είναι δομημένες κατά τέτοιο τρόπο έτσι ώστε να παρέχουν τη δυνατότητα υλοποίησής τους είτε μαζί είτε ανεξάρτητα, ως μεμονωμένες Ενότητες.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ & ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ

Συνοπτική Περιγραφή της Ενότητας

Αυτή η Εισαγωγική Ενότητα έχει ως στόχο να ενημερώσει τους/τις μαθητές/-ριες για τους στόχους των συναντήσεων του προγράμματος "GEAR against IPV". Με τη βοήθεια του/της εκπαιδευτικού, οι μαθητές/-ριες θέτουν βασικούς κανόνες και διερευνούν τις προσδοκίες τους, οι οποίες συγκρίνονται με τους στόχους του προγράμματος.

Μαθησιακοί Στόχοι

Πιο συγκεκριμένα, οι στόχοι αυτής της ενότητας είναι:

- ♦ ο καθορισμός και αποσαφήνιση των στόχων των συναντήσεων του προγράμματος
- ♦ η δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης και σεβασμού (ασφαλές πλαίσιο)
- ♦ η συλλογή δεδομένων για την υπάρχουσα γνώση των μαθητών/-ριών, τις στάσεις και συμπεριφορές τους όσον αφορά την ανισότητα ανάμεσα στα δύο φύλα, τα στερεότυπα φύλου και ζητήματα που αφορούν τη βία στις σχέσεις (για τους σκοπούς της εκτίμησης αναγκών και της αξιολόγησης)

Δραστηριότητες

Δραστηριότητα 1.1.: Παιχνίδι με ονόματα: Τι σημαίνει το όνομά σου;

Δραστηριότητα 1.2.: Προσδοκίες και Στόχοι

Δραστηριότητα 1.3.: Κανόνες

! Όλες οι δραστηριότητες που περιλαμβάνονται σε αυτή την ενότητα είναι υποχρεωτικό να υλοποιηθούν στην τάξη, εκτός από τη Δραστηριότητα 1.1 που είναι προαιρετική.

Αρκετές σελίδες έχουν παραληφθεί από αυτήν την προεπισκόπηση - για να κατεβάσετε την πλήρη έκδοση επισκεφθείτε την ιστοσελίδα του προγράμματος www.gear-ipv.eu/download

Δραστηριότητα 1.1: Παιχνίδι με Ονόματα: Τι Σημαίνει το Όνομά σου;

Προσαρμογή από: Williams, S. (1994). The Oxfam Gender Training Manual (σ. 51-52) . Oxfam UK and Ireland.

Σύντομη Εισαγωγή

Η δραστηριότητα αυτή αποτελεί έναν ενδιαφέρον τρόπο εισαγωγής των μαθητών/-ριών στην έννοια των στερεοτύπων των φύλων, ενθαρρύνοντας τα παιδιά να διερευνήσουν τι σημαίνει το όνομά μας και πώς συνδέεται με το φύλο μας που συχνά αντικατοπτρίζει κοινωνικά αποδεκτούς ρόλους και προσδοκίες.

Μαθησιακοί Στόχοι

- ♦ Γνωριμία των συμμετεχόντων/-ουσών (εάν χρειάζεται)
- ♦ Δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης και σεβασμού
- ♦ Διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο τα ονόματα συνδέονται με το φύλο
- ♦ Να εκφράσουν οι συμμετέχοντες/-ουσες τα διαφορετικά προσωπικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά τους.

Υλικό

- ♦ Ένα μεγάλο φύλλο χαρτιού και κολλητική ταινία
- ♦ Ετικέτες για τα ονόματα: αυτοκόλλητες λευκές ετικέτες για να γράψουν οι μαθητές/-ριες τα ονόματά τους
- ♦ Μαρκαδόροι

Προτεινόμενη βήμα-προς-βήμα διαδικασία

- 1 Οι μαθητές/-ριες κάθονται σε κύκλο.
- 2 Μοιράστε στους/στις μαθητές/-ριες τις αυτοκόλλητες ετικέτες.
- 3 **Οδηγίες:** Γράψτε το όνομά σας επάνω στο αυτοκόλλητο χαρτάκι και κολλήστε το επάνω στη μπλούζα σας. Ο/Η εκπαιδευτικός γράφει και το δικό του/της όνομα.
- 4 Ζητήστε από κάθε μαθητή/-ρια το εξής: Κάθε άτομο από μας, αφού πει το όνομά του, θα μας λέει:
 - ♦ πώς θα λέγανε ένα άτομο του αντίθετου φύλου που θα είχε το ίδιο όνομα, και
 - ♦ μετά θα εξηγεί εάν το συγκεκριμένο όνομα σημαίνει κάτι ή γιατί πήρε αυτό το όνομα ή ό,τι άλλο θέλει γύρω από το όνομά του ή το όνομά της.
- 5 Ο/η εκπαιδευτικός γράφει τα ονόματα των μαθητών/-ριών στο μεγάλο φύλλο χαρτιού (που θα είναι κολλημένο στον πίνακα ή στο πάτωμα) σε δύο στήλες (αγόρια-κορίτσια). Φτιάξτε και δύο κενές στήλες για τυχόν σχόλια για κάθε φύλο. Συμπεριλάβετε και το δικό σας όνομα (βλ. και το αναμενόμενο αποτέλεσμα αυτής της δραστηριότητας).
- 6 Λάβετε υπόψη σας τη σημασία των ονομάτων σε διαφορετικούς πολιτισμούς. Σε μια σύντομη συζήτηση, καθοδηγήστε τα παιδιά να αναγνωρίσουν τις ιδιαιτερότητες των ονομάτων τους σε σχέση με το φύλο τους, επισημαίνοντας τη σύνδεση που υπάρχει ανάμεσα στο φύλο και τη σημασία και την προέλευση των ονομάτων, θέτοντας τα παρακάτω ερωτήματα:

Δραστηριότητα 1.1

ΣΥΖΗΤΗΣΗ:

- Πώς διαφέρουν τα ονόματα των κοριτσιών από τα ονόματα των αγοριών;
- Τι κοινό έχουν τα ονόματα των κοριτσιών; Τι σημαίνουν; (π.χ. ευγένεια, καλοσύνη, λουλούδια, υπακοή)
- Τι κοινό έχουν τα ονόματα των αγοριών; Τι σημαίνουν; (π.χ. όνομα μεγάλου πολεμιστή, δυνατός, γενναίος)
- Γιατί μερικά ονόματα ανήκουν μόνο στο ένα φύλο;

Αναμενόμενο αποτέλεσμα

Στο τέλος, η δραστηριότητά σας (το μεγάλο φύλλο χαρτιού) θα έχει την εξής μορφή:

ΚΟΡΙΤΣΙΑ		ΑΓΟΡΙΑ	
Σχόλια	Ονόματα	Ονόματα	Σχόλια
Λουλούδι	Χριστίνα Μαργαρίτα -	Χρήστος - Αχιλλέας	Ήρωας της Ελληνικής μυθολογίας

Χρήσιμες πληροφορίες για τον/την εκπαιδευτικό

Τονίστε ότι από τη στιγμή της γέννησής μας, μας δίνουν ένα όνομα που διαμορφώνεται ανάλογα με το φύλο μας, αν δηλαδή είμαστε αγόρι ή κορίτσι. Η ταυτότητά μας καθώς και οι προσδοκίες για τη συμπεριφορά μας αρχίζουν να διαμορφώνονται βάσει του φύλου μας.

Στους περισσότερους πολιτισμούς, τα ανδρικά ονόματα διαφέρουν από τα γυναικεία. Ακόμη και όταν ένα όνομα προφέρεται με τον ίδιο τρόπο, συνήθως γράφεται με διαφορετικό τρόπο στο θηλυκό και στο αρσενικό γένος. Η σημασία ενός ονόματος είναι συχνά πολύ σημαντική. Για παράδειγμα, σε μια συνάντηση μιας ομάδας γυναικών στο πλαίσιο ενός προγράμματος στην Κένυα, κάθε συμμετέχουσα εξήγησε τι σημαίνει το όνομά της, και γιατί της έδωσαν το συγκεκριμένο όνομα. Ορισμένα ονόματα αναφέρονταν στο τι κάνει μια μητέρα μέχρι να γεννηθεί το παιδί της, κάποια άλλα αφορούσαν τους ρόλους των γυναικών ή σχετιζόνταν με τη δουλειά τους ή με τη συγγένειά τους με κάποιον άνδρα.

Η συζήτηση θα πρέπει να επικεντρωθεί στο γεγονός ότι τα ονόματα σχετίζονται με το φύλο του ατόμου και στο γεγονός ότι η σημασία των ονομάτων συχνά αντικατοπτρίζει κοινωνικά αποδεκτούς ρόλους και προσδοκίες. Για παράδειγμα, τα γυναικεία ονόματα συχνά σημαίνουν: “ευγένεια”, “καλοσύνη” ή “υπακοή”, ενώ τα ανδρικά ονόματα συχνά σημαίνουν: “δυνατός και γενναίος” ή “το όνομα ενός μεγάλου πολεμιστή”.

Δραστηριότητα 1.2: Προσδοκίες και Στόχοι

Προσαρμογή από: US Agency for International Development. (2009). Doorways I: Student Training Manual on School-Related Gender-Based Violence Prevention and Response (σ. 28). Washington, DC. Ανακτήθηκε 16 Μαρτίου 2010 από: www.usaid.gov/our_work/cross-cutting_programs/wid/pubs/Doorways_I_Student_Manual.pdf

Μαθησιακοί Στόχοι

Να ενημερωθούν οι μαθητές/-ριες για τους στόχους του προγράμματος και να διερευνηθούν οι προσδοκίες τους, οι οποίες θα συγκριθούν με τους στόχους του προγράμματος.

Υλικό

- ♦ Ένα μεγάλο φύλλο χαρτιού
- ♦ Μαρκαδόροι
- ♦ Κολλητική ταινία

Διάρκεια: 15'

Προτεινόμενη βήμα-προς-βήμα διαδικασία

- 1 Ρωτήστε το εξής** (και καταγράψτε τις απαντήσεις τους): *Με ποια θέματα πιστεύετε ότι θα ασχοληθούμε σ' αυτό το πρόγραμμα που ονομάζεται «Χτίζοντας Υγιείς Σχέσεις ανάμεσα στα Δύο Φύλα»;*
- 2 Έπειτα ρωτήστε το εξής** (και καταγράψτε τις απαντήσεις τους): *Νομίζετε ότι έχετε να κερδίσετε κάτι από τη συμμετοχή σας σ' αυτό το Πρόγραμμα, και αν ναι, τι είναι αυτό;*
- 3** Καταγράψτε τις απαντήσεις των παιδιών στο μεγάλο φύλλο χαρτιού που έχει δύο στήλες

Χτίζοντας Υγιείς Σχέσεις ανάμεσα στα Δύο Φύλα	
Θέματα	Αυτό που θέλω να κερδίσω είναι:

(βλ. παρακάτω καθώς και το αναμενόμενο αποτέλεσμα αυτής της δραστηριότητας).

- 4** Κάντε τη σύνδεση ανάμεσα στις προσδοκίες των μαθητών/-ριών και τους στόχους του προγράμματος. Προσθέστε τυχόν θέματα που δεν αναφέρθηκαν από τους/τις μαθητές/-ριες και σε περίπτωση που ανέφεραν προσδοκίες που δεν προβλέπεται να καλυφθούν από το πρόγραμμα, διευκρινίστε ποιες από τις προσδοκίες τους αναμένεται να καλυφθούν από το πρόγραμμα και ποιες όχι (βλ. και το αναμενόμενο αποτέλεσμα αυτής της δραστηριότητας).
- 5** Όλα αυτά θα γίνουν μέσα από ασκήσεις και ομαδικές δραστηριότητες.
- 6** Απαντάτε τυχόν απορίες – ερωτήσεις των μαθητών/-ριών.

Δραστηριότητα 1.2

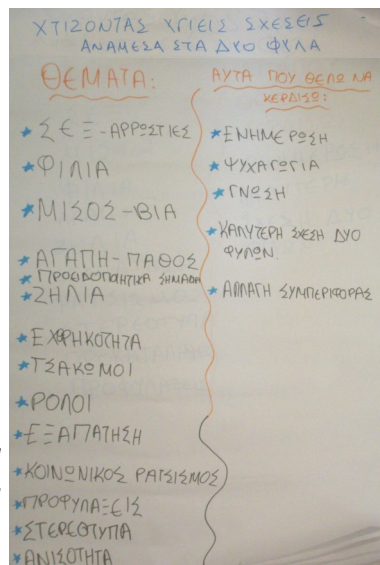
Αναμενόμενο Αποτέλεσμα

Στόχος μας είναι να συζητήσουμε για το πώς να δημιουργούμε υγιείς και ισότιμες σχέσεις. Δηλαδή θα συζητήσουμε για όλα αυτά που είπατε και επιπλέον (συμπληρώνετε στο μεγάλο φύλλο χαρτιού ότι δεν έχουν αναφέρει οι μαθητές/-ριες από τα παρακάτω):

- ♦ Για τα στερεότυπα και την ανισότητα ανάμεσα στα δύο φύλα
- ♦ Για τους κοινωνικούς ρόλους των αγοριών και των κοριτσιών – τι σημαίνει να είναι ένα άτομο αγόρι και τι σημαίνει να είναι κορίτσι στη δική μας κοινωνία
- ♦ Τι είναι μια υγιής σχέση και τι είναι μια μη υγιής σχέση
- ♦ Για ζητήματα βίας στις σχέσεις
- ♦ Για τις μορφές της βίας στις σχέσεις και τα προειδοποιητικά σημάδια της
- ♦ Τι μπορεί να κάνει ένας έφηβος ή μια έφηβη αν βρεθεί σε μια βίαιη σχέση
- ♦ Τι μπορεί να κάνει ένας έφηβος ή μια έφηβη για να βοηθήσει ένα φίλο/μια φίλη που μπορεί να βρίσκεται σε μια βίαιη σχέση (είτε ως θύμα είτε ως θύτης)

Στο τέλος, η δραστηριότητά σας θα έχει την εξής μορφή (παραδείγματα απαντήσεων μαθητών/-ριών):

Πρόγραμμα: "Χτίζοντας Υγιείς Σχέσεις ανάμεσα στα Δύο Φύλα"	
Θέματα	Αυτό που θέλω να κερδίσω είναι:
1. Βία/μορφές βίας 2. Πώς αντιλαμβάνονται τις σχέσεις τα αγόρια και τα κορίτσια 3. Ισότητα 4. Στερεότυπα & ανισότητα ανάμεσα στα δύο φύλα 5. Υγιείς σχέσεις 6. Σεξ 7. Δικαιώματα - υποχρεώσεις των δύο φύλων στη σχέση	1. Να μάθουμε για τις σχέσεις 2. Να αλλάξουν οι απόψεις - στερεότυπα των δύο φύλων 3. Να κάνω υγιείς σχέσεις 4. Πώς να προστατεύουμε τον εαυτό μας 5. Αποκρίση γνώσεων 6. Αυτογνωσία και αυτοπεποίθηση 7. Εμπειρίες 8. Να μάθω πώς σκέφτεται το άλλο φύλο

Παράδειγμα από προηγούμενη εφαρμογή του προγράμματος στην Ελλάδα

Δραστηριότητα 1.3: Κανόνες

Προσαρμογή από:

♦ Williams, S. (1994). The Oxfam Gender Training Manual (σ. 65). Oxfam UK and Ireland.

♦ Liz Claiborne Inc. (2006). Love is Not Abuse: a teen dating violence prevention curriculum (σ. 20). Liz Claiborne Inc. Ανακτήθηκε 5 Ιουλίου 2009 από: www.loveisnotabuse.com/

Διάρκεια: 15'

Μαθησιακοί Στόχοι

Η δημιουργία κοινά αποδεκτών κανόνων συμπεριφοράς στους οποίους θα συμφωνήσουν και θα σέβονται όλοι/-ες κατά τη διάρκεια του προγράμματος.

Υλικό

- ♦ Μαρκαδόροι
- ♦ Ένα κενό μεγάλο φύλλο χαρτιού
- ♦ Ένα προετοιμασμένο μεγάλο φύλλο χαρτιού με «Κανόνες»
- ♦ Κολλητική ταινία

Προετοιμασία

Προετοιμάστε ένα μεγάλο φύλλο χαρτιού με τίτλο “Κανόνες” (βλ. και το αναμενόμενο αποτέλεσμα αυτής της δραστηριότητας).

Προτεινόμενη βήμα-προς-βήμα διαδικασία

Οδηγίες

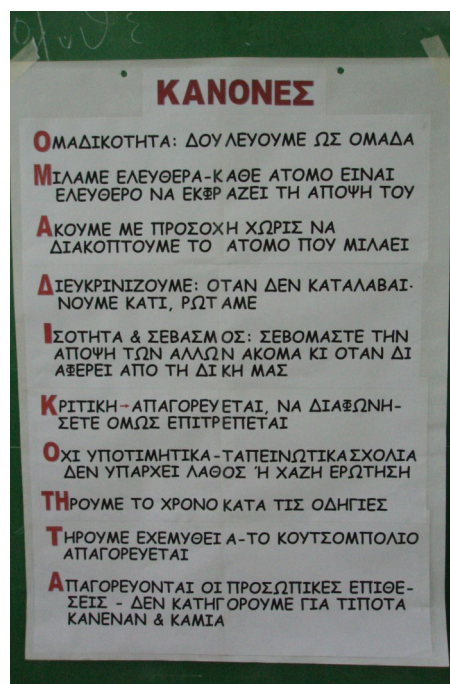
- 1** Πριν ξεκινήσουμε να κάνουμε οτιδήποτε πρέπει να θέσουμε μαζί κάποιους κανόνες που θα τηρούμε όλοι/-ες κατά τη διάρκεια των συναντήσεών μας. Οι κανόνες που θα θέσουμε εδώ θα έχουν ως στόχο να αισθανόμαστε όμορφα και ασφαλείς μέσα σε αυτό το χώρο και να μοιραζόμαστε ελεύθερα μεταξύ μας τις σκέψεις μας και τις απόψεις μας. Ποιους κανόνες θέλετε να θέσουμε;
- 2** Έχετε έτοιμο το ήδη προετοιμασμένο μεγάλο φύλλο χαρτί που γράφει τους 10 κανόνες που εμφανίζονται στην επόμενη σελίδα, το οποίο θα ξετυλίξετε σιγά-σιγά (καθώς αναμένεται ότι τα παιδιά θα έχουν αναφέρει όλους αυτούς τους κανόνες αλλά, αν δεν το κάνουν, τους θέτετε εσείς).
- 3** Θέλετε μήπως να προσθέσετε κάποιο άλλο κανόνα;
- 4** Υπάρχει κάτι που δεν καταλαβαίνετε στους κανόνες ή κάτι άλλο που θέλετε να ρωτήσετε;
- 5** Συμφωνείτε όλες και όλοι να τηρούμε αυτούς τους κανόνες σε όλες τις συναντήσεις που θα κάνουμε μαζί;
- 6** Τοποθετείστε το φύλλο σε ένα εμφανές σημείο (π.χ. στον τοίχο) όπου θα παραμείνει κατά τη διάρκεια όλων των συναντήσεων.

Δραστηριότητα 1.3

Αναμενόμενο αποτέλεσμα

ΚΑΝΟΝΕΣ

- ♦ **Ο**μαδικότητα: Δουλεύουμε ως ομάδα
- ♦ **Μ**ιλάμε ελεύθερα: κάθε άτομο είναι ελεύθερο να εκφράζει την άποψή του
- ♦ **Α**κούμε με προσοχή χωρίς να διακόπτουμε το άτομο που μιλάει
- ♦ **Δ**ιευκρινίζουμε: όταν δεν καταλαβαίνουμε κάτι, ρωτάμε
- ♦ **Ι**σότητα και Σεβασμός: σεβόμαστε την άποψη των άλλων, ακόμα και όταν είναι διαφορετική από τη δική μας
- ♦ **Κ**ριτική ⇒ **ΑΠΑΓΟΡΕΥΕΤΑΙ**. ΕΠΙΤΡΕΠΕΤΑΙ να διαφωνήσουμε όμως με την άποψη ενός άλλου ατόμου
- ♦ **Ο**χι υποτιμητικά ή ταπεινωτικά σχόλια: καμία άποψη ή ερώτηση δεν είναι λάθος ή χαζή
- ♦ **Τ**ηρούμε το χρόνο σύμφωνα με τις οδηγίες
- ♦ **Τ**ηρούμε εχεμύθεια (ότι λέμε και μοιραζόμαστε μεταξύ μας στην τάξη είναι εμπιστευτικό και θα πρέπει να μένει απόρρητο και να μην συζητείται έξω από την αίθουσα ή να το μοιραζόμαστε με άλλα άτομα. Δεν επιτρέπεται το «κουτσομπολιό»)
- ♦ **Α**παγορεύονται οι προσωπικές επιθέσεις - δεν κατηγορούμε για τίποτα κανέναν και καμία

Παράδειγμα από προηγούμενη εφαρμογή του προγράμματος στην Ελλάδα

Χρήσιμες πληροφορίες για τον/την εκπαιδευτικό

Μπορείτε να προσθέσετε και άλλους κανόνες, όπως για παράδειγμα, κανόνες που πρέπει να τηρούνται στο χώρο του σχολείου.

ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΑ & ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ

Συνοπτική Περιγραφή της Ενότητας

Η Ενότητα αυτή* χωρίζεται σε δύο Μέρη:

Μέρος 1: Στερεότυπα των Φύλων και Αρρενωπότητα εναντίον Θηλυκότητας

Μέρος 2: Πατριαρχικές Κοινωνίες

Στην ενότητα αυτή οι μαθητές/-ριες εισάγονται στις έννοιες των στερεοτύπων των φύλων και των κοινωνικών ρόλων. Καλούνται να κατανοήσουν τις έννοιες αυτές, να συζητήσουν τις διαφορές μεταξύ κοινωνικού και βιολογικού φύλου, να προβληματιστούν όσον αφορά την κοινωνικά κατασκευασμένη έννοια του φύλου, να διερευνήσουν τους κοινωνικούς ρόλους στο περιβάλλον τους, τι προσδοκούν τα άλλα άτομα από εκείνους/-ες ως αγόρια και ως κορίτσια, πώς δημιουργούνται αυτές οι προσδοκίες και πώς επηρεάζουν τη ζωή τους και τις επιλογές τους.

Με άλλα λόγια, οι δραστηριότητες που περιλαμβάνονται σε αυτή την ενότητα έχουν ως στόχο την αποτροπή της εδραίωσης ή την τροποποίηση ήδη εδραιωμένων στερεοτυπικών αντιλήψεων για τους ρόλους των δύο φύλων, αλλά και τη διαμόρφωση πεποιθήσεων απαραίτητων για την ανάπτυξη υγιών διαφυλικών σχέσεων. Οι μαθητές/-ριες καλούνται, μέσα από μια σειρά κατάλληλα διαμορφωμένων για την ηλικία τους βιωματικών δραστηριοτήτων, να αξιολογήσουν και να αναθεωρήσουν τα πολιτισμικά “κληροδοτούμενα” στερεότυπα και να προσεγγίσουν τις διαφορές των δύο φύλων ως ατομικές διαφορές και όχι ως χαρακτηριστικά υπεροχής του ενός φύλου έναντι του άλλου.

Τα περισσότερα παιδιά, όπως πολλές φορές και οι ενήλικες, δεν συνειδητοποιούν την επίδραση που έχουν στη ζωή τους οι κοινωνικά επιβεβλημένοι ρόλοι των δύο φύλων ή ότι οι ρόλοι αυτοί μπορούν, στην πραγματικότητα, να αλλάξουν επειδή ακριβώς είναι κοινωνικά καθορισμένοι. Το κλειδί για την κοινωνική αλλαγή και για την πρόληψη της έμφυλης βίας είναι η κατανόηση του γεγονότος ότι οι ρόλοι των δύο φύλων δεν είναι τίποτα άλλο παρά μια κοινωνική κατασκευή.

Είναι απαραίτητη η κατανόηση από όλους/-ες τους/τις μαθητές/-ριες της έννοιας του κοινωνικού φύλου, καθώς αυτή αποτελεί το βασικό κορμό του προγράμματος αυτού και χρειάζεται για την κατανόηση των ενοτήτων που ακολουθούν. Στη συγκεκριμένη ενότητα οι μαθητές/-ριες ενθαρρύνονται να διερευνήσουν τις προσδοκίες που καλούνται να εκπληρώσουν λόγω του φύλου τους και οι οποίες προέρχονται από την οικογένειά τους, την κοινωνία, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης κ.ά.

* Και τα δύο Μέρη περιλαμβάνουν πληθώρα δραστηριοτήτων, ορισμένες από τις οποίες έχουν τον ίδιο στόχο. Δεν είναι απαραίτητο ο/η εκπαιδευτικός να υλοποιήσει όλες τις δραστηριότητες που έχουν τον ίδιο στόχο. Αντίθετα, μπορεί να κάνει μια επιλογή ανάμεσα στις δραστηριότητες που έχουν τον ίδιο στόχο (ειδικά όταν ο χρόνος που έχει στη διάθεσή του/της για την υλοποίηση του προγράμματος είναι περιορισμένος).

Στόχοι, λοιπόν, της Ενότητας 2 είναι οι μαθητές/-ριες να μπορούν να:

- ♦ περιγράφουν τις διαφορές ανάμεσα στο βιολογικό και το κοινωνικό φύλο
- ♦ διερευνούν τις πεποιθήσεις τους όσον αφορά το τι σημαίνει να είσαι αγόρι ή κορίτσι στη κοινωνία όπου ζουν
- ♦ περιγράφουν και να εντοπίζουν τα στερεότυπα των φύλων, τις ανισότητες και τους κοινωνικούς ρόλους των αγοριών και των κοριτσιών
- ♦ κατανοούν ότι οι κοινωνικοί ρόλοι και τα στερεότυπα δημιουργούνται και ενισχύονται από την κοινωνία
- ♦ αναγνωρίζουν το όφελος και το κόστος τόσο για τα αγόρια/άνδρες όσο και για τα κορίτσια/γυναίκες που απορρέει από τα στερεότυπα των δύο φύλων
- ♦ κατανοούν τη συμβολή των κοινωνικών ρόλων στην έμφυλη βία
- ♦ αναγνωρίζουν το όφελος που απορρέει από την αποδόμηση αυτών των στερεοτύπων αλλά και πώς μπορούν να τα αποδομήσουν
- ♦ κατανοούν την έννοια της πατριαρχικής κοινωνίας
- ♦ κατανοούν τη σχέση ανάμεσα στις πατριαρχικές κοινωνίες και τη βία κατά των γυναικών.

Μέρος 1 - Δραστηριότητες

Δραστηριότητα 2.1.1:	Πώς Είναι να Είσαι Κορίτσι... Πώς Είναι να Είσαι Αγόρι...
Δραστηριότητα 2.1.2:	Κοινωνικοί Ρόλοι των Φύλων
Δραστηριότητα 2.1.3:	Τι Μου Αρέσει - Τι Δεν Μου Αρέσει
Δραστηριότητα 2.1.4:	Άνδρες, Γυναίκες και Κοινωνία
Δραστηριότητα 2.1.5:	Ανακαλύπτοντας τον Εαυτό μας
Δραστηριότητα 2.1.6:	Βιολογικό και Κοινωνικό Φύλο
Δραστηριότητα 2.1.7:	Συμφωνώ - Διαφωνώ
Δραστηριότητα 2.1.8:	Επαγγέλματα, Ρόλοι και Δραστηριότητες Ανδρών και Γυναικών
Δραστηριότητα 2.1.9:	Στο τέλος λέει...
Δραστηριότητα 2.1.10:	Κοινωνικό, όχι Βιολογικό Φύλο
Δραστηριότητα 2.1.11:	Η «Φυλακή» του Φύλου μας
Δραστηριότητα 2.1.12:	Αληθινός Άνδρας και Αληθινή Γυναίκα
Δραστηριότητα 2.1.13:	Βήμα Μπροστά
Δραστηριότητα 2.1.14:	Μύθοι για τις Γυναίκες & τους Άνδρες & Επιπτώσεις τους
Δραστηριότητα 2.1.15:	Το Μονοπάτι της Ζωής
Δραστηριότητα 2.1.16:	Παροιμίες και Αποφθέγματα
Δραστηριότητα 2.1.17:	Δημιουργία Στερεοτύπων Φύλου
Δραστηριότητα 2.1.18:	Η Βιομηχανία της Διαφήμισης
Δραστηριότητα 2.1.19:	Αυτή είναι η Μουσική μου
Δραστηριότητα 2.1.20:	Απόδοση του Κοινωνικού Φύλου
Δραστηριότητα 2.1.21:	Παιχνίδι Ρόλων
Δραστηριότητα 2.1.22:	Για Φαντάσου να...

Ενότητα 2– Μέρος 1

Μέρος 2 - Δραστηριότητες

- Δραστηριότητα 2.2.1:** Τα Πλεονεκτήματα του να Είσαι Άνδρας
- Δραστηριότητα 2.2.2:** Ο Χάρτης της Ισχύος
- Δραστηριότητα 2.2.3:** Παγωμένες Εικόνες
- Δραστηριότητα 2.2.4:** Το Συνεχές των Επώδυνων Συμπεριφορών για Κορίτσια & Αγόρια
- Δραστηριότητα 2.2.5:** Κυριαρχική Συμπεριφορά

Ενότητα 2– Μέρος 2

Ομάδες Εργασίας-Ασκήσεις

Δραστηριότητα 2.1.1 Πώς Είναι να Είσαι Κορίτσι...**Πώς Είναι να Είσαι Αγόρι...**

Προσαρμογή από: Attawell, K., Bhagbanprakash. Dr., Dagar, R., et al. (2001). Gender and Relationships: A Practical Action Kit for Young People (σ. 33). London: The Commonwealth Secretariat. Ανακτήθηκε 10 Απριλίου 2010 από: www.unicef.org/lifeskills/index_14927.html

Μαθησιακοί Στόχοι

- ♦ Διερεύνηση των υπέρ και κατά του να είσαι αγόρι ή κορίτσι
- ♦ Διερεύνηση των κοινωνικών αντιλήψεων και προσδοκιών για τα δύο φύλα

Υλικό & Προετοιμασία

- ♦ **Φύλλο Εργασίας 1Α** (για αγόρια)
- ♦ **Φύλλο Εργασίας 1Β** (για κορίτσια)
- ♦ Στυλό ή μολύβια
- ♦ Ένα μεγάλο φύλλο χαρτιού, μαρκαδόρους και κολλητική ταινία (προαιρετικά)

Προτεινόμενη βήμα-προς-βήμα διαδικασία

- 1** Μοιράστε στους/στις μαθητές/-ριες τα χαρτάκια διαφορετικού χρώματος που στις δύο όψεις τους έχουν τυπωμένες τις παρακάτω φράσεις:

Για τα κορίτσια (σε πράσινο χαρτί):

- ♦ *Χαίρομαι που είμαι κορίτσι επειδή ...*
- ♦ *Θα ήθελα να ήμουν αγόρι για να μπορώ να...*

Για τα Αγόρια (σε κίτρινο χαρτί):

- ♦ *Χαίρομαι που είμαι αγόρι επειδή ...*
- ♦ *Θα ήθελα να ήμουν κορίτσι για να μπορώ να ...*

- 2** **Οδηγία προς τους/τις μαθητές/-ριες:** Συμπληρώστε τις προτάσεις που υπάρχουν και στις δύο πλευρές του χαρτιού που κρατάτε: έχετε **3 λεπτά!**

- 3** Έπειτα, μαζεύετε τα συμπληρωμένα φύλλα εργασίας και τα ανακατανέμετε στα παιδιά με τυχαίο τρόπο (έτσι ώστε το κάθε παιδί να κρατάει το συμπληρωμένο φύλλο εργασίας ενός άλλου παιδιού και όχι το δικό του/της) και ζητάτε να διαβάζουν στην ομάδα τις απαντήσεις που έχουν μπροστά τους με την παρακάτω σειρά. **Πείτε μας πρώτα, όσοι/-ες κρατάτε στα χέρια σας κίτρινα χαρτάκια, τις απαντήσεις που βλέπετε στην ερώτηση:**

α. χαίρομαι που είμαι αγόρι επειδή... (κίτρινα χαρτιά, μπροστινή πλευρά)

Μόλις ολοκληρωθεί αυτό, **πείτε μας τώρα, όσοι/-ες κρατάτε στα χέρια σας πράσινα χαρτάκια, τις απαντήσεις που βλέπετε στην ερώτηση:**

β. θα ήθελα να ήμουν αγόρι για να μπορώ να... (πράσινα χαρτιά, πίσω πλευρά)

Μπορείτε εάν θέλετε να σημειώνετε τις απαντήσεις τους σε ένα μεγάλο φύλλο χαρτιού.

- 4** Συζητήστε τυχόν ομοιότητες και διαφορές: *Μοιάζουν αυτά που χαίρονται τα αγόρια με αυτά που θα ήθελαν τα κορίτσια να κάνουν αν ήταν αγόρια;*

Κατόπιν διαβάζουν τις υπόλοιπες απαντήσεις με την εξής σειρά:

γ. χαίρομαι που είμαι κορίτσι επειδή... (πράσινα χαρτιά, μπροστινή πλευρά)

δ. θα ήθελα να ήμουν κορίτσι για να μπορώ να... (κίτρινα χαρτιά, πίσω πλευρά)

- 5** Συζητήστε τυχόν ομοιότητες και διαφορές:

- ♦ *Μοιάζουν αυτά που χαίρονται τα κορίτσια με αυτά που θα ήθελαν τα αγόρια να κάνουν αν ήταν κορίτσια;*

- ♦ *Μοιάζουν αυτά που χαίρονται τα αγόρια με αυτά που χαίρονται να κορίτσια;*

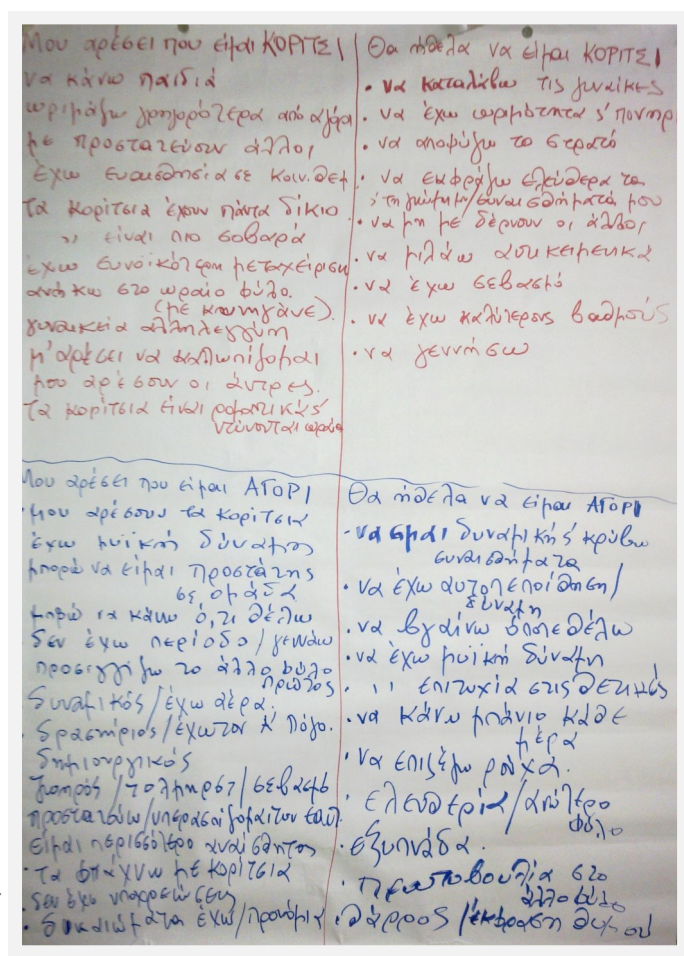
Συζητήστε με τα παιδιά τις ομοιότητες και τις διαφορές και συλλέξτε τα συμπληρωμένα φύλλα εργασίας.

Δραστηριότητα 2.1.1

Αναμενόμενο αποτέλεσμα

Ορισμένα παραδείγματα από απαντήσεις μαθητών/-ριών σε αυτή τη δραστηριότητα μπορεί να είναι:

Χαίρομαι που είμαι αγόρι επειδή: <ul style="list-style-type: none"> ♦ έχω περισσότερη ελευθερία σε σχέση με τα κορίτσια ♦ είμαι πιο έξυπνος και πιο δυνατός σε σχέση με τα κορίτσια ♦ είμαι πιο ανεξάρτητος ♦ μπορώ να κάνω ό,τι θέλω ♦ ... 	Θα ήθελα να ήμουν αγόρι για να μπορώ να: <ul style="list-style-type: none"> ♦ είμαι πιο δυνατή, πιο ελεύθερη και ανεξάρτητη ♦ κάνω ό,τι θέλω ♦ να βγαίνω όποτε θέλω ♦ ...
Χαίρομαι που είμαι κορίτσι επειδή: <ul style="list-style-type: none"> ♦ είμαι πιο ώριμη από τα αγόρια ♦ μπορώ να γίνω μητέρα ♦ τα κορίτσια είναι πιο ευαίσθητα ♦ ... 	Θα ήθελα να ήμουν κορίτσι για να μπορώ να: <ul style="list-style-type: none"> ♦ είμαι πιο ευαίσθητος ♦ δεν θα ήθελα να ήμουν κορίτσι ♦ ξέρω πως σκέφτονται τα κορίτσια ♦ να αποφύγω το στρατό ♦ ...

Παράδειγμα από προηγούμενη
εφαρμογή του προγράμματος στην
Ελλάδα

Δραστηριότητα 2.1.2: Κοινωνικοί Ρόλοι των Φύλων

Προσαρμογή από: Attawell, K., Bhagbanprakash. Dr., Dagar, R., et al. (2001). Gender and Relationships: A Practical Action Kit for Young People (σ. 44). London: The Commonwealth Secretariat. Ανακτήθηκε 10 Απριλίου 2010 από: www.unicef.org/lifeskills/index_14927.html

Σύντομη Εισαγωγή

Η δραστηριότητα αυτή βοηθάει τους/τις μαθητές/-ριες να διερευνήσουν τον τρόπο με τον οποίο η απόδοση προκαθορισμένων ρόλων στα αγόρια/στους άνδρες και στα κορίτσια/στις γυναίκες μπορεί να περιορίζει τις ευκαιρίες τους.

Μαθησιακοί Στόχοι

Διερεύνηση των στερεοτύπων φύλου και των συνεπειών τους.

Υλικό & Προετοιμασία

- ♦ Φύλλο Εργασίας **2Α** (ΑΝΤΡΑΣ) και **2Β** (ΓΥΝΑΙΚΑ)
- ♦ Ένα μεγάλο φύλλο χαρτιού
- ♦ Στυλό και μαρκαδόρους
- ♦ Κολλητική ταινία

Προτεινόμενη βήμα-προς-βήμα διαδικασία

Διάρκεια: 30'-45'

- 1** Κάθε μαθητής/-ρια παίρνει με «τυχαίο» τρόπο από ένα χαρτάκι (τα μισά χαρτάκια γράφουν «ΑΝΤΡΑΣ» και τα υπόλοιπα μισά «ΓΥΝΑΙΚΑ»). Προσπαθήστε να μοιράσετε τα χαρτάκια έτσι ώστε τουλάχιστον τα μισά αγόρια να πάρουν χαρτάκι που γράφουν επάνω «ΓΥΝΑΙΚΑ» και τα μισά κορίτσια χαρτάκι που γράφει επάνω «ΑΝΤΡΑΣ». **Ανάλογα με την ηλικία των μαθητών/-ριών μπορεί να χρειαστεί να τους εξηγήσετε ότι η λέξη που πρέπει να δώσουν θα πρέπει να είναι χαρακτηριστικό/ επίθετο.**
- 2** **Οδηγία για μαθητές/-ριες:** Σκεφτείτε μια λέξη (επίθετο/ χαρακτηριστικό) που να χαρακτηρίζει έναν άντρα ή μια γυναίκα (ανάλογα με το τι γράφει το χαρτάκι που κρατάτε) και γράψτε την στο χαρτάκι σας.
- 3** Προσέξτε, γιατί κανένα άτομο δεν πρέπει να γνωρίζει αν το χαρτάκι των άλλων ατόμων αφορά άντρα ή γυναίκα ούτε και τι γράφει: **γι' αυτό κρύψτε το χαρτάκι σας καθώς σημειώνετε και μόλις τελειώσετε διπλώστε το στα δύο έτσι ώστε να μη φαίνεται τι γράψατε!**
- 4** Μόλις τελειώσουν τα παιδιά, δώστε την εξής οδηγία: **αρχίστε να ανταλλάσσετε τα χαρτάκια μεταξύ σας μέχρι να σας πω «ΣΤΟΠ».**
- 5** Χωρίστε τους/τις μαθητές/-ριες σε ομάδες των 7 ατόμων.
- 6** Ένα-ένα άτομο θα περπατάτε στο χώρο (κάνοντας παντομίμα) με τρόπο που να δείχνει ότι είσατε αυτό που γράφει το χαρτάκι σας (ως προς το φύλο και το χαρακτηριστικό)
 - ♦ η υπόλοιπη ομάδα θα παρακολουθεί και θα προσπαθεί, **το πολύ σε 30 δευτερόλεπτα**, να μαντέψει: α) τι φύλου είναι το άτομο που υποδύεται το χαρακτηριστικό και β) ποιο είναι το χαρακτηριστικό του
 - ♦ το άτομο που υποδύεται το ρόλο απαγορεύεται να μιλήσει παρά μόνο όταν η ομάδα βρει τη σωστή απάντηση
 - ♦ περνάτε στο επόμενο άτομο όταν η ομάδα βρει τη σωστή απάντηση ή όταν έχει περάσει ο χρόνος χωρίς να έχει βρεθεί η σωστή απάντηση
- 7** Ένα από τα άτομα κάθε ομάδας θα κρατάει το χρόνο των 30 δευτερολέπτων. Κάθε άτομο θα γράφει στο χαρτάκι του αν η ομάδα βρήκε ή όχι α) το φύλο του ατόμου και β) το χαρακτηριστικό του καθώς και τον αριθμό των ατόμων που βρήκαν την σωστή απάντηση.

Δραστηριότητα 2.1.2

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Συζητήστε πώς μπορεί να επηρεάζονται οι ευκαιρίες που έχουν τα αγόρια/οι άνδρες και τα κορίτσια/οι γυναίκες όταν τους δίνονται προκαθορισμένοι ανδρικοί και γυναικείοι ρόλοι.

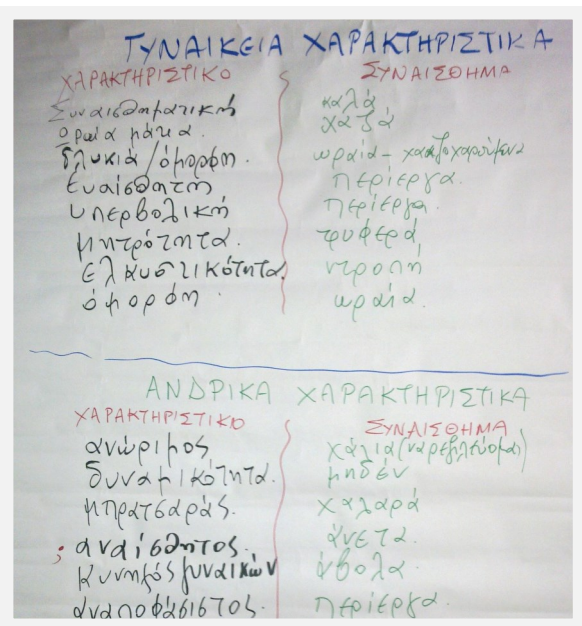
- 8 Πως σας έκανε να αισθανθείτε το χαρακτηριστικό που έγραφε το χαρτάκι σας; Ζητήστε να μιλήσουν διαδοχικά παιδιά που υποδύθηκαν το ίδιο χαρακτηριστικό.
- 9 Καταγράψτε τα συναισθήματα που αναφέρονται σε μεγάλα φύλλα χαρτιού, ξεχωριστά για τους ανδρικούς και για τους γυναικείους ρόλους.
- 10 Πώς αισθάνεστε όταν σας δίνουν καθορισμένους ρόλους και πρέπει να συμπεριφερθείτε σύμφωνα με αυτούς; Σας περιορίζουν;
- 11 Συλλέξτε τα συμπληρωμένα φύλλα εργασίας.

Αναμενόμενο αποτέλεσμα

Το μεγάλο φύλλο εργασίας σας στο οποίο θα έχουν καταγραφεί οι απαντήσεις των παιδιών θα μοιάζει ως εξής:

Προκαθορισμένα Χαρακτηριστικά και Συναισθήματα

Γυναικεία Χαρακτηριστικά		Ανδρικά Χαρακτηριστικά	
Χαρακτηριστικό	Συναισθήματα	Χαρακτηριστικό	Συναισθήματα
Έξυπνη	Υπεροχή	Δύναμη	Υπεροχή
Όμορφη	Άβολα	Αρρενωπότητα	...
Ευαίσθητη	...	Ανεξαρτησία	...
Ζηλιάρα	...	Εγωισμός	...
Πονηρή
...	...		

Παράδειγμα από προηγούμενη εφαρμογή του προγράμματος στην Ελλάδα

Δραστηριότητα 2.1.3: Τι μου Αρέσει Τι δεν μου Αρέσει

Προσαρμογή από: Williams, S. (1994). The Oxfam Gender Training Manual (σσ. 55-56). Oxfam UK and Ireland.

Μαθησιακοί Στόχοι

- ♦ Διερεύνηση των σχέσεων ανάμεσα στα δύο φύλα στη ζωή των συμμετεχόντων/-ουσών.
- ♦ Να δοθεί η ευκαιρία στους/στις συμμετέχοντες/-ουσες να μιλήσουν για τον εαυτό τους και για τα συναισθήματά τους.

Υλικό & Προετοιμασία

- ♦ **Φύλλο Εργασίας 3Α** (για κορίτσια) και **3Β** (για αγόρια)
- ♦ Στυλό
- ♦ Ένα λευκό μεγάλο φύλλο χαρτιού, μαρκαδόρους και κολλητική ταινία (προαιρετικά)

Προτεινόμενη βήμα-προς-βήμα διαδικασία

Διάρκεια: 30'-45'

- 1 Χωρίστε τους/τις μαθητές/-ριες σε μικρές ομάδες των 4-5 ατόμων: κάθε ομάδα θα έχει μόνο αγόρια ή μόνο κορίτσια
- 2 Μοιράστε σε κάθε ομάδα από ένα Φύλλο Εργασίας (ένα σε κάθε ομάδα κοριτσιών και ένα σε κάθε ομάδα αγοριών)
- 3 Οδηγίες για μαθητές/-ριες: **αφού συζητήσετε μεταξύ σας, καταγράψτε στην πρώτη στήλη πράγματα που θεωρούνται ταιριαστά με το φύλο σας:**
 - ➔ 2 πράγματα που **κάνετε και σας αρέσουν**
 - ➔ 2 πράγματα που **τα κάνετε αλλά δεν σας αρέσει** να τα κάνετε
 - ➔ 2 πράγματα που **δεν κάνετε αλλά σας αρέσει** να κάνετε
 - ➔ 2 πράγματα που **δεν κάνετε επειδή δεν σας αρέσει** να τα κάνετε

Στη δεύτερη στήλη θα κάνετε ακριβώς το ίδιο αλλά εκεί θα καταγράψετε πράγματα **που θεωρούνται αταίριαστα για το φύλο σας**
- 4 Μόλις οι μαθητές/-ριες τελειώσουν, πείτε τους: **μαζευτείτε τώρα σε κύκλο όλες οι ομάδες. Ποια ομάδα θέλει να μας περιγράψει πρώτη τη συζήτηση που είχατε;** Εάν θέλετε, μπορείτε να καταγράφετε τις απαντήσεις τους σε ένα μεγάλο φύλλο χαρτιού ή σε ένα δικό σας φύλλο εργασίας. Αφού διαβάσουν όλες οι ομάδες τις απαντήσεις τους και τη συζήτηση που έκαναν στις ομάδες τους, συζητήστε για το εξής:
 - ➔ Τι είναι αυτό που μας αναγκάζει να κάνουμε πράγματα που δεν μας αρέσουν ή/και να μην κάνουμε πράγματα που μας αρέσουν;
- 5 Κάνετε συγκρίσεις ανάμεσα στις απαντήσεις των αγοριών και των κοριτσιών.

Δραστηριότητα 2.1.3

Αναμενόμενο αποτέλεσμα

Τα φύλλα εργασίας των μαθητών/-ριών θα μοιάζουν κάπως έτσι:

Παράδειγμα Φύλλου Εργασίας Κοριτσιών	ΘΕΩΡΕΙΤΑΙ ΟΤΙ ΤΑΙΡΙΑΖΕΙ ΣΕ ΚΟΡΙΤΣΙΑ/ΓΥΝΑΙΚΕΣ	ΘΕΩΡΕΙΤΑΙ ΟΤΙ ΔΕΝ ΤΑΙΡΙΑΖΕΙ ΣΕ ΚΟΡΙΤΣΙΑ/ΓΥΝΑΙΚΕΣ
Πράγματα που κάνω και ΜΟΥ ΑΡΕΣΟΥΝ	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Περιποιούμαι τον εαυτό μου και την εμφάνισή μου ◆ Χρησιμοποιώ make-up ◆ Πάω για ψώνια 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Καπνίζω ◆ Βρίζω ◆ ... ◆
Πράγματα που κάνω αλλά ΔΕΝ ΜΟΥ ΑΡΕΣΟΥΝ	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Καθάρισμα του σπιτιού ◆ Αποτρίχωση ◆ ... 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Απατάω το αγόρι μου ◆ ...
Πράγματα που δεν κάνω αλλά ΜΟΥ ΑΡΕΣΟΥΝ	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Ψώνια ◆ ... 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Κάπνισμα ◆ Να βγαίνω έξω κάθε βράδυ ◆ ...
Πράγματα που δεν κάνω επειδή ΔΕΝ ΜΟΥ ΑΡΕΣΟΥΝ	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Χρήση ναρκωτικών ◆ ... 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Χρήση ναρκωτικών ◆ Πορνεία

Χρήσιμες πληροφορίες για τον/την εκπαιδευτικό

Μια εναλλακτική μέθοδος διεξαγωγής αυτής της δραστηριότητας θα μπορούσε να είναι η εξής:*

- ◆ Σκορπίστε με τυχαίο τρόπο στο πάτωμα της αίθουσας φύλλα από εφημερίδες.
- ◆ Εξηγήστε στους/στις μαθητές/-ριες το εξής: **όταν θα λέω τη λέξη «περπατάτε» θα πρέπει να ξεκινήσετε να περπατάνε μέσα στο χώρο της αίθουσας όσο πιο γρήγορα μπορείτε αλλά χωρίς να πέφτετε το ένα άτομο πάνω στο άλλο. Όταν θα φωνάζω τη φράση «2 άτομα μαζί», θα πρέπει να σταθείτε 2 άτομα μαζί επάνω σε ένα φύλλο εφημερίδας. Μόνο 2 άτομα θα στέκονται κάθε φορά επάνω σε ένα φύλλο εφημερίδας**
- ◆ εκείνη τη στιγμή θα σας διαβάζω μια πρόταση κάθε φορά την οποία θα πρέπει να συζητήσετε με το ζευγάρι σας για 2 λεπτά. Μόλις τελειώνουν τα 2 λεπτά θα ξαναφωνάζω «περπατάτε» και εσείς θα πρέπει να περπατήσετε ξανά μέσα στο χώρο της αίθουσας μέχρι να ξαναφωνάξω «2 άτομα μαζί» διαβάζοντας την επόμενη πρόταση κ.ο.κ.

Προτάσεις που μπορείτε να χρησιμοποιήσετε:

- α) κάτι που μου αρέσει να κάνω και θεωρείται ότι ταιριάζει με το φύλο μου
 - β) κάτι που δεν μου αρέσει να κάνω και θεωρείται ότι ταιριάζει με το φύλο μου
 - γ) κάτι που μου αρέσει να κάνω και δεν θεωρείται ότι ταιριάζει με το φύλο μου
 - δ) κάτι που δεν θεωρείται ότι ταιριάζει με το φύλο μου αλλά θα ήθελα να μπορούσα να το κάνω χωρίς να δέχομαι κριτική
 - ε) κάτι που ελπίζω να συμβεί κατά τη διάρκεια των συναντήσεων αυτού του προγράμματος
- ◆ Μόλις έχετε διαβάσει τις προτάσεις και έχουν συζητηθεί, ζητήστε από τους/τις συμμετέχοντες/-ουσες να σχηματίσουν 3 ομάδες και δώστε σε κάθε ομάδα από ένα μεγάλο φύλλο χαρτιού
 - ◆ Ζητήστε από τις ομάδες να κάνουν το εξής: **καταγράψτε τις απαντήσεις σας, συζητήστε τις μεταξύ σας, καθώς και τυχόν προσδοκίες σας από το πρόγραμμα που μπορεί να ανέκυψαν κατά τη διάρκεια της άσκησης**
 - ◆ Συγκεντρώστε τα παιδιά σε μια ομάδα και συζητήστε ορισμένες από τις απαντήσεις τους ή για τις εντυπώσεις τους.

* Amnesty International. (2004). Making Rights a Reality: Gender Awareness Workshops. London: Amnesty International. (Μετάφραση κατόπιν αδείας από © Amnesty International, 1 Easton Street, London WC1X 0DW, United Kingdom. Ιστοσελίδα: www.amnesty.org).

Αρκετές σελίδες έχουν παραληφθεί από αυτήν την προεπισκόπηση - για να κατεβάσετε την πλήρη έκδοση επισκεφθείτε την ιστοσελίδα του προγράμματος www.gear-ipn.eu/download

ΥΓΙΕΙΣ & ΜΗ ΥΓΙΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

Συνοπτική περιγραφή της Ενότητας

Η ενότητα που ακολουθεί έχει ως στόχο να δώσει στους/στις μαθητές/-ριες την ευκαιρία να συζητήσουν τα χαρακτηριστικά των υγιών και μη υγιών σχέσεων καθώς και τον τρόπο με τον οποίο οι κοινωνικοί ρόλοι σχετίζονται με τη βία. Η ενότητα αυτή αποτελεί τη βάση για την μεθεπόμενη ενότητα που αφορά τη Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων/ Έμφυλη Βία. Οι συμμετέχοντες/-ουσες θα βοηθηθούν να κατανοήσουν την έννοια των υγιών και μη υγιών σχέσεων μέσα από παραδείγματα και συζήτηση.

Μαθησιακοί στόχοι

Οι μαθησιακοί στόχοι της ενότητας αυτής είναι να μπορέσουν οι μαθητές/-ριες:

- ♦ Να κατανοήσουν τη βία στις σχέσεις μέσα από την οπτική του φύλου, καθώς και τα χαρακτηριστικά των υγιών και μη υγιών σχέσεων
- ♦ Να εντοπίσουν και να αναγνωρίσουν τις δικές τους υγιείς ή μη υγιείς συμπεριφορές και αντιλήψεις ως προς το άλλο φύλο.

Η ενότητα αυτή αφορά εφήβους/-ες που είτε έχουν ήδη ρομαντικές/ερωτικές σχέσεις είτε όχι. Πριν ξεκινήσετε τις δραστηριότητες αυτής της ενότητας εξηγήστε στους/στις μαθητές/-ριες τα θέματα συζήτησης χρησιμοποιώντας τα εξής λόγια:

Καθένας και καθεμία από μας έχει διαφορετικές εμπειρίες. Κάποιοι/-ες από εσάς ίσως να μην έχετε ακόμα κάποια ρομαντική/ερωτική σχέση ενώ άλλοι/-ες μπορεί να έχετε ήδη μια τέτοια σχέση. Ό,τι θα συζητήσουμε σήμερα, όμως, είναι σημαντικό για όλους και όλες μας επειδή αφορά το πώς να δημιουργούμε υγιείς, χαρούμενες και ευτυχισμένες σχέσεις. Στις δραστηριότητες που θα κάνουμε από δω και στο εξής, θα συζητήσουμε:

- ♦ για τα χαρακτηριστικά των υγιών και μη υγιών σχέσεων
- ♦ πώς να αναγνωρίζετε εάν εσείς ή ένας/μία φίλος/-η σας έχει μια μη υγιή ή βίαιη σχέση
- ♦ πώς να επικοινωνείτε και να λύνετε προβλήματα έτσι ώστε οι σχέσεις σας να είναι υγιείς.

Είναι σημαντικό σε αυτό το σημείο να υπενθυμίσετε στην ομάδα σας τους Κανόνες που θέσατε στην αρχή του προγράμματος.

Δραστηριότητες

Δραστηριότητα 3.1. Τι είναι αγάπη;

Δραστηριότητα 3.2. Εφηβικές Σχέσεις

Δραστηριότητα 3.3. Υγιείς και μη Υγιείς Σχέσεις-Αναγνωρίζοντας τις προειδοποιητικές Ενδείξεις

Δραστηριότητα 3.4. Πρόσωπα και Πράγματα

Δραστηριότητα 3.5. Η Πραγματική Αντιμετώπιση ενός Προβλήματος

Δραστηριότητα 3.6. Γνωρίζοντας το Σώμα μας

Δραστηριότητα 3.1: Τι Είναι Αγάπη;

Πηγή: Cesar, S., Bijelić, N., Kobaš, V., Hodžić, A. (2006). Better Safe than Sorry: Prevention of teen-dating violence. Croatia: CESI - Center for Education, Counselling and Research. Ανακτήθηκε 26 Φεβρουαρίου 2010 από: www.cesi.hr/hr/bolje-sprjeciti-nego-lijeciti-prevencija-nasilja-u-adolescentnim-vezama/

Σύντομη Εισαγωγή

Οι νέοι/-ες όταν ξεκινούν την πρώτη ρομαντική ή ερωτική τους σχέση, συνήθως δεν διαθέτουν τις δεξιότητες και τις γνώσεις που απαιτούνται για να χτίσουν μια ποιοτική σχέση που θα τους ολοκληρώνει. Είναι ουσιαστικής σημασίας όχι μόνο να συζητηθούν τα αρνητικά αποτελέσματα μιας μη υγιούς σχέσης αλλά και να βοηθηθούν οι νέοι/-ες να μάθουν περισσότερα για τις θετικές πλευρές και τα οφέλη μιας σχέσης. Οι νέοι/-ες συνήθως δυσκολεύονται να προσδιορίσουν πώς μοιάζει μια ποιοτική σχέση.

Μαθησιακοί Στόχοι

Να κατανοήσουν οι μαθητές/-ριες τις διάφορες συμπεριφορές που χρησιμοποιούμε για να εκφράσουμε την αγάπη μας προς τον/τη σύντροφο μας.

Υλικό & Προετοιμασία

- ♦ Μεγάλο φύλλο χαρτιού
- ♦ Μαρκadόροι

Προτεινόμενη βήμα-προς-βήμα διαδικασία

- 1** Χωρίστε τους/τις συμμετέχοντες/-ουσες σε μικρές ομάδες (ομάδες των 4-5 ατόμων ανάλογα με το μέγεθος της τάξης) και δώστε σε κάθε ομάδα από ένα φύλλο χαρτιού και μαρκadόρους.
- 2** Ζητήστε να συζητήσουν τα παρακάτω στις ομάδες τους:
 - ♦ Πως συμπεριφερόμαστε όταν αγαπάμε κάποιο άτομο (σε μια εφηβική σχέση και όχι στη σχέση γονιών-παιδιού);
 - ♦ Πώς δείχνουμε ότι μας ελκύει το άλλο άτομο και ότι το αγαπάμε; Αφήστε τους/τις να καταγράψουν όσο το δυνατόν περισσότερες συμπεριφορές οι οποίες πιστεύουν ότι αντιστοιχούν σε μια τρυφερή συμπεριφορά προς το/τη σύντροφο.
- 3** Κάθε μικρή ομάδα θα παρουσιάσει την εργασία της σε όλη την ομάδα. Μπορείτε να ξεκινήσετε μια συζήτηση για το τι είναι αγάπη και πώς την εκφράζουμε.

Χρήσιμες πληροφορίες για τον/την εκπαιδευτικό

Αποτελεί κοινή πεποίθηση των νέων ότι η ζήλεια είναι ένδειξη αγάπης και πάθους και τη θεωρούν ως κάτι επιθυμητό. Κατά τη διάρκεια της συζήτησης, μπορείτε να ασχοληθείτε με το θέμα της ζήλειας. Είναι πολύ σημαντικό να υπογραμμίσετε ότι η ζήλεια δεν είναι δείγμα αγάπης αλλά ένδειξη κτητικότητας, έλλειψης εμπιστοσύνης και ανασφάλειας και μπορεί να αποτελεί και προειδοποιητική ένδειξη βίαιης συμπεριφοράς.

Μερικές σελίδες έχουν παραληφθεί από αυτήν την προεπισκόπηση - για να κατεβάσετε την πλήρη έκδοση επισκεφθείτε την ιστοσελίδα του προγράμματος www.gear-ipn.eu/download

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΑΥΤΟΥ ΤΟΥ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΥ

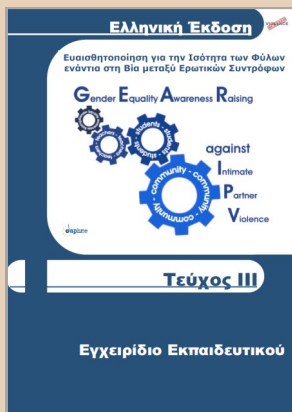
- Amnesty International. (2004). Making Rights a Reality: Gender Awareness Workshops. London: Amnesty International.
- Attawell, K., Bhagbanprakash. Dr., Dagar, R., et al. (2001). Gender and Relationships: A Practical Action Kit for Young People. London: The Commonwealth Secretariat. Retrieved July 5, 2009 from www.unicef.org/lifeskills/index_14927.html
- Bissuti, R., Wagner, G., Wöfl, G. (2002). "Stark! aber wie?". Methodensammlung und Arbeitsunterlagen zur Jungenarbeit mit dem Schwerpunkt Gewaltprävention. Austria: White Ribbon Austria, Ministry of Education. Retrieved 1 April 2010 from www.bmukk.gv.at/medienpool/7653/starkaberwie.pdf
- Cesar, S., Bijelić, N., Kobaš, V., Hodžić, A. (2006). Better Safe than Sorry: Prevention of teen-dating violence. Croatia: CESI - Center for Education, Counselling and Research. Retrieved 26 February 2010 from www.cesi.hr/hr/bolje-sprijeciti-nego-lijeciti-prevencija-nasilja-u-adolescentskim-vezama/
- de Bruyn, M., & France, N. (2001). Gender or sex: who cares? Skills-building resource pack on gender and reproductive health for adolescents and youth workers. Chapel Hill: Ipas [Available at: www.ipas.org/Publications/Gender_or_sex_Who_cares.aspx (in English), www.ipas.org/Publications/Genero_o_sexo_A_quien_le_importa.aspx (in Spanish)]
- Foshee, V., Langwick, S. (2004). SafeDates: An Adolescent Dating Abuse Prevention Curriculum. MN: Hazelden Publishing and Educational Services
- Hodžić, A., Bijelić, N., & Cesar, S. (2003). Sex and Gender under Magnifying Glass: Manual on identities, sexuality and process of socialisation (Spol i rod pod povećalom - priručnik o identitetima, seksualnosti i procesu socijalizacije). Zagreb: CESI - Center for Education, Counselling and Research. Retrieved 1 April 2010 from www.cesi.hr/hr/spol-i-rod-pod-povecalom-2-prosireno-izdanje/
- Högger, D., Weber, H., Haberthür, R. (2005). Harmo-nie?: Zeigen unsere Schäfchen plötzlich Zähne? - Beziehungsgestaltung im schulischen Alltag. Switzerland: Fachhochschule Nordschweiz.
- Instituto Promundo, Salud y Género, ECOS, Instituto PAPAÍ & World Education. (2009). Working with Young Women: Empowerment, Rights and Health. Rio de Janeiro: Instituto Promundo. Retrieved July 30, 2009 from www.promundo.org.br/materiais%20de%20apoio/publicacoes/MANUAL%20M.pdf
- Kivel, P. (2002). The Power Chart Revisited. Retrieved April 10, 2010 from: www.paulkivel.com/articles/powerchartrevisited.pdf
- Kivel, P. (1998). The Benefits of Being Male: An Exercise inspired by the work of McIntosh, P. and Nach einer Vorlage von Men's Work: How to stop the Violence that Tears our Lives Apart. Accessed on 10 April 2010, from: www.paulkivel.com/resources/benefitsofbeingmale.pdf
- Leeb, P., Tanzberger, R., Traunsteiner, B. (2008). Gender, Equality, Gender Justice (Gender, Gleichstellung, Geschlechtergerechtigkeit) Austria: Zentrum polis - Politik lernen in der Schule. Retrieved April 1, 2010 from www.politik-lernen.at/site/gratisshop/shop.item/103760.html
- Liz Claiborne Inc. (2006). Love is Not Abuse: a teen dating violence prevention curriculum (p. 20). Liz Claiborne Inc. Retrieved July 5, 2009 from www.loveisnotabuse.com/

- Liz Claiborne Inc. (2000). What you need to know about dating violence: A teen`s handbook (pp. 20-22). USA: Liz Claiborne Inc. Retrieved May 20, 2010 from www.loveisnotabuse.com
- Media Awareness Network. (2010). Lesson Plan: Gender Stereotypes and Body Image. Retrieved April 10, 2010 from: www.media-awareness.ca/english/resources/educational/lessons/elementary/body_image/gndr_stereo_body_image.cfm
- Petroulaki, K., Nikolaidis, G., Tsigoti, A. (2008). Deconstruction of Gender Stereotypes as a Vehicle for Intimate Partner Violence Primary Prevention: Interventions in Educational Settings. Poster at the XVIIth ISPCAN International Congress on Child Abuse and Neglect, Hong Kong SAR, China, September 7-10, 2008.
- Petroulaki, K., Dinapogias, A, Morucci, S., Petridou, E. (2006a). Sensitizing male population against intimate partner violence (IPV)-Trainer`s Manual. Athens: Center for Research and Prevention of Injuries (CEREPI), Department of Hygiene and Epidemiology, School of Medicine, Athens University.
- Petroulaki, K., Dinapogias, A, Morucci, S., Petridou, E. (2006b). Sensitizing male population against intimate partner violence (IPV): Trainee`s Handouts. Athens: Center for Research and Prevention of Injuries (CEREPI), Department of Hygiene and Epidemiology, School of Medicine, Athens University.
- Petroulaki, K., Dinapogias, A, Morucci, S., Petridou, E. (2006c). Sensitizing male population against intimate partner violence (IPV): PowerPoint Presentations. Athens: Center for Research and Prevention of Injuries (CEREPI), Department of Hygiene and Epidemiology, School of Medicine, Athens University.
- Rothe, A., Bönlö, F. (2006). Geschlecht bewusst gemacht: Ein Training für Jugendliche. Germany: Frauenakademie München e.V. (www.frauenakademie.de/dokument/img/Geschlecht-bewusst-gemacht_2006.pdf)
- Schad, U. (2006). Männer, Machos, Memmen. München: Kreisjugendring München-Stadt. Retrieved June 9, 2010 from: www.eduhi.at/dl/doku_maenner_machos_memmen.pdf
- Stachl-Astleithner, A., Henschl, M. (2006). Startpaket PLUS. Partnerschaftlich lernen und Schule. Geschlechtssensible Pädagogik, Mädchen- und Bubenarbeit, Gender Mainstreaming in der Klasse. Austria: Stadtschulrat für Wien. Retrieved April 1, 2010 from www.eduhi.at/dl/startpaket.pdf
- The White Ribbon Campaign. (2007). White Ribbon Campaign in a Box - Promoting Healthy Equal Relationships: A guide book for teachers and community leaders for Ontario youth ages 11 to 14. Toronto: White Ribbon Campaign
- United Nations Children's Fund (UNICEF). (2003). Training of Trainers on Gender-Based Violence: Focusing on Sexual Exploitation and Abuse. United Nations Children's Fund (UNICEF). Retrieved July 20, 2009 from: www.reliefweb.int/library/documents/2003/unicef-tot-25sep.pdf.
- US Agency for International Development. (2009). Doorways I: Student Training Manual on School-Related Gender-Based Violence Prevention and Response. Washington, DC. Retrieved July 5, 2009 from www.usaid.gov/our_work/cross-cutting_programs/wid/pubs/Doorways_I_Student_Manual.pdf
- Williams, S. (1994). The Oxfam Gender Training Manual. Oxfam UK and Ireland.

ΆΛΛΕΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ ΤΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΑΥΤΟΥ ΤΟΥ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΥ

- ♦ Active Learning: Gender and Song. Retrieved April 10, 2010 from: <http://faculty.uncfsu.edu/hgriffit/GenderSong.htm>
- ♦ Alberta Health Services. Retrieved April 10, 2010 from: www.teachingsexualhealth.ca/media/lessons/CALM_RelationshipsLess4.pdf. (Original source: Beyond the Basics: A Source book on Sexual and Reproductive Health)
- ♦ Center for Relationship Abuse Awareness. Retrieved April 10, 2010 from: www.stoprelationshipabuse.org/signs.html
- ♦ Curriculum Corporation. Primary Lesson Plan: Gender Stereotypes. Retrieved April 10, 2010 from: www.curriculum.edu.au/verve/resources/Gender_stereotypes.pdf
- ♦ Daphe Program: Artsafe & Conflict Transformation [JLS/2006/DAP-1/127/Y]
- ♦ Domestic Abuse Intervention Project in Duluth. Retrieved September 15, 2005 from: www.duluth-model.org
- ♦ Family Violence Prevention Fund.
 - ♦ Continuum of Harm to Women. Retrieved April 10, 2010 from: <http://toolkit.endabuse.org/Resources/ContinuumOfHarm.html>
 - ♦ Power Chart (adapted from Paul Kivel: www.paulkivel.com). Retrieved September 15, 2005 from: <http://toolkit.endabuse.org/Resources/PowerChart.html>
 - ♦ "The Gender Box/ Act Like a Man", by Paul Kivel. Retrieved April 10, 2010 from <http://toolkit.endabuse.org/Resources/ActLikeAMan.html>
 - ♦ Men Can Stop Rape. Retrieved September 15, 2005 from: <http://toolkit.endabuse.org/Resources/AToolBox/>
- ♦ Gender or Sex: Who Cares? Skills-Building Resource Pack on Gender and Reproductive Health for Adolescents and Youth Workers: Notes for training of trainers (available at: www.ipas.org/Publications/Gender_or_sex_Notes_for_Training_of_Trainers.aspx (in English) and at www.ipas.org/Publications/Genero_o_sexo_a_quien_le_importa_Notas_para_capacitacion_de_capacitadores.aspx (in Spanish))
- ♦ "Getting into the Mix", Oakland Men's Project. by Paul Kivel and Alan Creighton (1995). Retrieved September 15, 2005 from http://toolkit.endabuse.org/Resources/Getting/FVPFResource_viewccb4.html?searchterm=None
- ♦ Helpguide.org. Retrieved April 10, 2010 from: www.helpguide.org/mental/domestic_violence_abuse_types_signs_causes_effects.htm;
- ♦ Men Against Sexual Assault. Retrieved September 15, 2005 from: <http://sa.rochester.edu/masa/myths.html>
- ♦ Men Can Stop Rape. Retrieved September 15, 2005 from: www.mencanstoprape.org
- ♦ Metropolitan Center for Women & Children: www.mcwcgno.org/gethelp/battering-more.html & www.mcwcgno.org/downloads/TeenBrochure.pdf;
- ♦ Michigan Domestic Violence Prevention & Treatment Board. Retrieved September 15, 2005 from: www.michigan.gov/documents

- ◆ Monklands, Women's Aid. Myths and Realities of Abuse. Accessed April 10, 2010 from: <http://www.monklandwomensaid.co.uk/what%20is%20abuse.htm>
- ◆ Myths and realities for rape. Retrieved April 10, 2010 from: www.watervalley.net/users/rcs/geninfo.html#myths
- ◆ Oregon Coalition against Domestic and Sexual Abuse. Retrieved September 15, 2005 from:
 - ◇ www.ocadsv.com/OCADSV_WhatYouShouldKnow_TeensAndYouth.asp
 - ◇ www.ocadsv.com/red.htm.
 - ◇ www.ocadsv.com/dvmyths.htm
- ◆ Program H., Program Coordination: Instituto Promundo, Rio de Janeiro, Brazil, <http://toolkit.endabuse.org/Resources/>
- ◆ Riverland Domestic Violence Service. Myths about Domestic Violence. Retrieved April 10, 2010 from: <http://www.rdvu.com.au/domesticviolence.php?id=118>
- ◆ Seventeen Signs to Look for in a Battering Personality-Project for Victims of Family Violence, Inc.
- ◆ Stop Violence against Women. Retrieved September 15, 2005 from: www.stopvaw.org
- ◆ The Oakland Men's Project
- ◆ The Western Massachusetts Gender Equity Center. Gender Equity: Lesson Plans and Teacher Guide and Media Literacy and Gender Equity Curriculum. Activity: "Act Like a Man/Act Like a Lady". Retrieved September 15, 2005 from: <http://www.genderequity.org/book/contents.html>
- ◆ The White Ribbon Campaign UK. Retrieved September 15, 2005 from:
 - ◇ www.whiteribboncampaign.co.uk/educational-resources/#5
 - ◇ www.whiteribboncampaign.co.uk
 - ◇ Activity "Boys Will Be Boys?": www.whiteribbon.ca/
- ◆ Women's Rural Advocacy Programs. Retrieved September 15, 2005 from: www.letswrap.com/dvinfo/warning.htm
- ◆ Women's Rural Advocacy Programs. Retrieved September 15, 2005 from:
 - ◇ <http://www.letswrap.com/>
 - ◇ Battering: The Facts: www.letswrap.com/dvinfo/myths.htm
- ◆ www.adcouncil.org/issues/Domestic_Violence_Prevention (Retrieved September 15, 2005)
- ◆ Choose – Respect: www.chooserespect.org/scripts/teens/healthy.asp
- ◆ www.lilaclane.com/relationships/emotional-abuse/
- ◆ www.stopvaw.org/
- ◆ www.theredflagcampaign.org/index.php/dating-violence/red-flags-for-abusive-relationships/
- ◆ WRC Canada, www.whiteribbon.ca available at: www.euowrc.org/05.education/education_en/18.edu_en.htm, accessed on 12.04.2010

Παραρτήματα

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α: ΓΕΝΙΚΕΣ ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

A.1. (ΑΝ) ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ

- A.1.1. Έμφυλοι Ρόλοι, Στερεότυπα του φύλου και Ισότητα των φύλων
- A.1.2. Πατριαρχικές Κοινωνίες και Ανισότητα των Φύλων
- A.1.3. Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Δεσμεύσεις
- A.1.4. Η (Αν)Ισότητα των Φύλων στην Ελλάδα

A.2. ΕΜΦΥΛΗ ΒΙΑ / ΒΙΑ ΜΕΤΑΞΥ ΕΡΩΤΙΚΩΝ ΣΥΝΤΡΟΦΩΝ

- A.2.1. Τι είναι η Έμφυλη Βία;
- A.2.2. Τι είναι η Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων (ΒΕΣ);
- A.2.3. Η έκταση του προβλήματος της ΒΕΣ
 - Παγκοσμίως
 - Στην Ευρώπη
 - Στην Ελλάδα
- A.2.4. Έκθεση των Παιδιών στη Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων
- A.2.5. Τι Είναι η ΒΕΣ στις Σχέσεις των Εφήβων;
- A.2.6. Πρωτογενής Πρόληψη της ΒΕΣ
- A.2.7. Πώς να αναγνωρίζετε την κακοποίηση
- A.2.8. Πώς να Αντιδράσετε εάν Υποψιάζεστε ή εάν σας Αποκαλύφθηκε Κακοποίηση Παιδιού και/ή Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων
 - A.2.8.1. Αναφορά και/ή παραπομπή περιστατικού Κακοποίησης ή Παραμέλησης Παιδιού
 - A.2.8.2. Παραπομπή περιστατικού ΒΕΣ/Βίας στις Ρομαντικές/ Ερωτικές Σχέσεις Εφήβων
- A.2.9. Βιβλιογραφία

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β: ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

- B.1. ΠΡΟ ΤΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ
- B.2. ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ
- B.3. ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΟ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ. ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΑΝΑΦΟΡΑΣ

- Γ.1. ΦΟΡΜΑ ΑΝΑΦΟΡΑΣ: Σχεδιασμός της Υλοποίησης του Προγράμματος
- Γ.2. ΦΟΡΜΑ ΑΝΑΦΟΡΑΣ ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΩΝ
- Γ.3. ΦΟΡΜΑ ΑΝΑΦΟΡΑΣ: Συνολική Αποτίμηση του Προγράμματος

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Δ. ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Δ.1. Κατάλογος προτεινόμενης βιβλιογραφίας στα Αγγλικά
- Δ.2. Κατάλογος προτεινόμενης βιβλιογραφίας στα Ελληνικά

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α: ΓΕΝΙΚΕΣ ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

A.1. (ΑΝ) ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ

A.1.1. Έμφυλοι Ρόλοι, Στερεότυπα του Φύλου και Ισότητα των Φύλων

Τι είναι η ισότητα των φύλων;

Ισότητα των φύλων σημαίνει «ίση ενδυνάμωση και ίσες ευκαιρίες συμμετοχής ανδρών και γυναικών σε όλους τους τομείς της δημόσιας και ιδιωτικής ζωής». Ωστόσο, «αυτό δεν σημαίνει ότι τα δύο φύλα είναι ίδια αλλά ότι είναι ισότιμα» (Council of Europe, 2009, σ. 237). Για «πάνω από 150 χρόνια, το κίνημα χειραφέτησης των γυναικών έχει επικεντρωθεί στην εξάλειψη των διάχυτων διακρίσεων που βιώνει η πλειονότητα των γυναικών και στην επίτευξη της ισότιμης συμμετοχής ανδρών και γυναικών στη ζωή της κοινότητας. Ως εκ τούτου, οι ζωές των περισσότερων γυναικών και ανδρών διαφέρουν σήμερα σημαντικά από εκείνες του προηγούμενου αιώνα». Τομείς που έχει επιτευχθεί πρόοδος για τις γυναίκες είναι (Council of Europe, 2009):

- ♦ ίση πρόσβαση στην εκπαίδευση
- ♦ είσοδος μεγάλου αριθμού γυναικών στην αγορά εργασίας
- ♦ η οικονομική κατάσταση των γυναικών
- ♦ κατανομή της εργασίας στο σπίτι και στη φροντίδα των παιδιών
- ♦ δομή της οικογένειας
- ♦ κουλτούρα των νέων
- ♦ νέες τεχνολογίες πληροφόρησης και επικοινωνίας.

«Παρά το γεγονός ότι έχει σημειωθεί σημαντική πρόοδος όσον αφορά την ισότητα των φύλων [...] ορισμένα εμπόδια για την ισότητα των φύλων εξακολουθούν να είναι καθημερινή πραγματικότητα στην Ευρώπη» (Council of Europe, 2009).

Τι είναι το Κοινωνικό Φύλο;

Το βιολογικό φύλο (γένος) και το κοινωνικό φύλο (φύλο) δεν είναι το ίδιο πράγμα: το βιολογικό φύλο αποτελεί μία βιολογική πραγματικότητα (σχεδόν όλοι οι άνθρωποι γεννιούνται με έναν από τους δύο βιολογικά διαφοροποιημένους τύπους: κορίτσι ή αγόρι (Council of Europe, 2009). Αντίθετα, το κοινωνικό φύλο αποτελεί κοινωνική κατασκευή, καθώς αναφέρεται σε εκείνα τα χαρακτηριστικά ανδρών και γυναικών που καθορίζει η κοινωνία, σε αντίθεση με εκείνα που είναι βιολογικά καθορισμένα. Με άλλα λόγια:

- ♦ Το “βιολογικό φύλο” αναφέρεται στα βιολογικά χαρακτηριστικά που προσδιορίζουν τους άνδρες και τις γυναίκες
- ♦ Το “κοινωνικό φύλο” αναφέρεται στους κοινωνικά κατασκευασμένους ρόλους, συμπεριφορές, δραστηριότητες και ιδιότητες που μια δεδομένη κοινωνία θεωρεί κατάλληλα για τους άνδρες και τις γυναίκες.

Για να το θέσουμε διαφορετικά (WHO, 2010): “αρσενικό” και “θηλυκό” είναι κατηγορίες του βιολογικού φύλου, ενώ “αρρενωπότητα” και “θηλυκότητα” είναι κατηγορίες του κοινωνικού φύλου. Παραδείγματα χαρακτηριστικών που αφορούν στο βιολογικό φύλο είναι:

- ♦ τα κορίτσια έχουν έμμηνο ρήση ενώ τα αγόρια όχι
- ♦ τα αγόρια έχουν όρχεις ενώ τα κορίτσια όχι

- ♦ οι γυναίκες μπορούν να θηλάζουν με το στήθος τους ενώ οι άνδρες όχι.

Παραδείγματα χαρακτηριστικών που σχετίζονται με το κοινωνικό φύλο είναι ότι:

- ♦ στις περισσότερες χώρες του κόσμου, η αμοιβή των γυναικών για την ίδια εργασία είναι σημαντικά χαμηλότερη από των ανδρών
- ♦ στις περισσότερες χώρες του κόσμου, οι γυναίκες κάνουν περισσότερες οικιακές εργασίες από τους άνδρες
- ♦ στη Σαουδική Αραβία επιτρέπεται στους άνδρες να οδηγούν ενώ στις γυναίκες όχι.

Οι ρόλοι των δύο φύλων σχηματίζονται μέσω της κοινωνικοποίησης. Στις μέρες μας, “αυτού του είδους η κοινωνικοποίηση δεν επηρεάζεται μόνο από την οικογένεια, το σχολείο και το χώρο εργασίας, αλλά και από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, επικοινωνίας και ψυχαγωγίας, συμπεριλαμβανομένων των νέων τεχνολογιών πληροφόρησης, της μουσικής και του κινηματογράφου. Παραδοσιακές και νέες δυνάμεις κοινωνικοποίησης βρίσκονται στην υπηρεσία διατήρησης και διάδοσης των στερεοτύπων του φύλου” (Council of Europe, 2009, σ. 238).

Στερεότυπα του Φύλου

Από τη γέννησή του κάθε άτομο λαμβάνει συνεχώς από την οικογένεια, το σχολείο και την κοινότητα καταιγισμό ρητών ή άρρητων μηνυμάτων που καθορίζουν το “ορθό” πρότυπο θηλυκότητας και ανδρισμού. Αυτά τα μηνύματα ασκούν πίεση στα άτομα να συμμορφώνονται με μια πληθώρα ρόλων και προσδοκιών που προκύπτουν σύμφωνα με το κοινωνικά κατασκευασμένο κοινωνικό τους φύλο. Επιπρόσθετα, στις πατριαρχικές κοινωνίες, οι αξίες που αναμένεται να υιοθετήσουν τα άτομα υπερτονίζουν τις διαφορές μεταξύ ανδρών και γυναικών (Petroulaki et al., 2008).

Υπό αυτές τις συνθήκες άνδρες και γυναίκες, “παγιδευμένοι/-ες” στα δικά τους στερεότυπα του φύλου, πείθονται να αποδεχτούν και να αγωνιστούν για να εκπληρώσουν τους αντίθετους ρόλους που τους επιβάλλονται (π.χ. ο άνδρας πρέπει να είναι πάντα ο “νικητής”, να “έχει τον έλεγχο”, να είναι “επιθετικός” και να μη δέχεται το “όχι” ως απάντηση, ενώ η γυναίκα πρέπει να είναι “ευαίσθητη”, “παθητική”, και να “αυτοθυσιάζεται”). Με γερά εδραιωμένες τέτοιου είδους αντιλήψεις, δεν είναι καθόλου περίεργο να εμφανίζεται βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων (ΒΕΣ) στις σχέσεις τους.

Επιπλέον, συχνά θεωρούμε ότι το βιολογικό φύλο αποτελεί σημαντικό παράγοντα πρόβλεψης για τις ικανότητες, τα ενδιαφέροντα και τη συμπεριφορά, και τις περισσότερες φορές θεωρούμε ότι αν ξέρουμε το φύλο κάποιου ατόμου τότε γνωρίζουμε και πολλά για το άτομο αυτό. Και, φυσικά, αυτό είναι λάθος: μαθαίνοντας το βιολογικό φύλο ενός ατόμου, μπορεί να γνωρίζουμε πολλά για το άτομο αυτό από βιολογικής απόψεως αλλά γνωρίζουμε ελάχιστα, ή και τίποτα, για τις ικανότητες, τα ενδιαφέροντα, τις συμπεριφορές κτλ. του συγκεκριμένου ατόμου.

Η κοινωνία ενισχύει τα παραδοσιακά στερεότυπα των φύλων. Στα μέσα μαζικής ενημέρωσης και ψυχαγωγίας, για παράδειγμα, οι γυναίκες κατά κύριο λόγο παρουσιάζονται ως άτομα που φροντίζουν κάποιο άλλο άτομο ή ως “σύμβολα του σεξ”, ενώ οι άνδρες παρουσιάζονται ως δημιουργικοί, δυνατοί και έξυπνοι. Ενώ τα μέσα υπερτονίζουν “τα επιτεύγματα και τη δύναμη του άνδρα, μια γυναίκα συνήθως αξιολογείται κατά πρώτο λόγο από την εμφάνισή της” (Council of Europe, 2009). Με αυτόν τον τρόπο τα Μ.Μ.Ε. (π.χ. τηλεόραση, ραδιόφωνο, περιοδικά, κινηματογράφος) και άλλες μορφές σύγχρονης ηλεκτρονικής επικοινωνίας (π.χ. διαδίκτυο, facebook) συντηρούν, αναπαράγουν και διαιωνίζουν τα στερεότυπα του φύλου για τους άνδρες και τις γυναίκες, τα αγόρια και τα κορίτσια.

Εκτός από τα μέσα ενημέρωσης και ψυχαγωγίας, η οικογένεια και το σχολείο ευθύνονται επίσης

για τη διατήρηση και την ενίσχυση των στερεοτύπων του φύλου. Μία μελέτη, στην οποία διερευνήθηκε η υπόθεση ότι οι στερεοτυπικές αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για τα δύο φύλα θα επηρέαζαν με μεροληπτικό τρόπο τις απόψεις τους για τις ικανότητες και την προσπάθεια που καταβάλουν οι μαθητές/-ριές τους στα μαθηματικά, έδειξε ότι γενικά οι απόψεις των εκπαιδευτικών ήταν σύμφωνες με τη στερεοτυπική αντίληψη ότι τα δύο φύλα διαφέρουν μεταξύ τους: πίστευαν, δηλαδή, ότι τα αγόρια έχουν αναπτυξιακά μεγαλύτερες δυνατότητες στα μαθηματικά (Tiedemann, 2002). Υπάρχει, επομένως, η τάση τα αγόρια να ευνοούνται στο μάθημα των μαθηματικών λόγω των στερεοτυπικών αντιλήψεων που έχουν οι δάσκαλοι/-ες τους για τις διαφορές ανάμεσα στα φύλα. Εκτός από τους/τις εκπαιδευτικούς, και οι γονείς έχουν έμφυλα διαφοροποιημένες απόψεις για τις ακαδημαϊκές ικανότητες των παιδιών τους.

Οι εκπαιδευτικοί, όπως και οι γονείς, επαινούν συχνότερα τα αγόρια όταν είναι δυναμικά, δυνατά, επιθετικά, ανεξάρτητα και ανταγωνιστικά ενώ τα κορίτσια δέχονται πιο συχνά θετικά σχόλια όταν είναι υπάκουα, ευγενικά, τρυφερά και παθητικά (Council of Europe, 2009). Αποτελεί επίσης γεγονός ότι τα στερεότυπα του φύλου και οι διακρίσεις δεν είναι πάντα εμφανείς καθώς μπορούν να εκφραστούν τόσο μέσω λεκτικών όσο και μη λεκτικών μηνυμάτων. Τα κορίτσια και τα αγόρια που δεν συμμορφώνονται με τις κοινωνικά κατασκευασμένες στερεοτυπικές προσδοκίες για την αρρενωπότητα και τη θηλυκότητα συνήθως υφίστανται αρνητική κριτική, εκφοβισμό από συνομήλικα άτομα (bullying), αποκλεισμό και διακρίσεις και, γι' αυτό το λόγο, κορίτσια και αγόρια αποθαρρύνονται από το να ασχολούνται με δραστηριότητες και να συμπεριφέρονται με τρόπους που θεωρούνται ότι δεν αρμόζουν στο κοινωνικό τους φύλο.

Αρρενωπότητα & Θηλυκότητα ^{1,2}

Η αρρενωπότητα και η θηλυκότητα ορίζονται διαφορετικά σε κάθε κοινωνία, όμως σχεδόν όλες οι κοινωνίες έχουν ένα σύνολο συγκεκριμένων, προκαθορισμένων προσδοκιών που αφορούν στη συμπεριφορά αγοριών και κοριτσιών, ανδρών και γυναικών.

Το “κυρίαρχο” πρότυπο της αρρενωπότητας αναφέρεται στον ορισμό που είναι αποδεκτός από κάθε κουλτούρα και κοινωνία. Στις περισσότερες δυτικές κοινωνίες αυτός ο ορισμός περιλαμβάνει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά που πρέπει να εκπληρώνει ο άνδρας, όπως, να είναι δυνατός, ισχυρός, εξουσιαστικός, προστάτης, αυτός που παίρνει τις αποφάσεις, να έχει τον έλεγχο, να είναι ετεροφυλόφιλος, σεξουαλικά δραστήριος κ.ά. Κανένας άνδρας όμως δεν μπορεί να ανταποκριθεί πλήρως σε αυτές τις προσδοκίες και το γεγονός ότι δεν καταφέρνει να φτάσει αυτό το ιδανικό πρότυπο της αρρενωπότητας μπορεί να οδηγήσει σε συναισθηματική αναστάτωση και στεναχώρια, φόβο μήπως θεωρηθεί αδύναμος, θηλυπρεπής και/ή ομοφυλόφιλος. Πολλοί άνδρες μαθαίνουν να πιστεύουν ότι για να είναι κάποιος άνδρας πρέπει να κρύβει τα συναισθήματά του, όπως τον πόνο, το φόβο και τις ανασφάλειες και ότι το μόνο αποδεκτό συναισθημα είναι ο θυμός.

Αυτό όμως έχει πολύ μεγάλο κόστος για τους άνδρες, καθώς εξαναγκάζονται να καταπνίγουν τα συναισθήματά τους αντί να μάθουν πώς να τα διαχειρίζονται με υγιή τρόπο. Και καθώς

¹ Petroulaki, K., Dinapogias, A., Morucci, S., Petridou, E. (2006). Sensitizing male population against intimate partner violence (IPV)-Trainer's Manual. Athens: Center for Research and Prevention of Injuries (CEREPRI), Department of Hygiene and Epidemiology, School of Medicine, Athens University.

² Προσαρμογή από:

◇ US Agency for International Development. (2009). Doorways I: Student Training Manual on School-Related Gender-Based Violence Prevention and Response. Washington, DC.

◇ Attawell, K., Bhagbanprakash. Dr., Dagar, R., et al. (2001). Gender and Relationships: A Practical Action Kit for Young People. London: The Commonwealth Secretariat. Retrieved July 5, 2009 from www.unicef.org/lifeskills/index_14927.html

μαθαίνουν ότι το μόνο αποδεκτό συναίσθημα είναι η έκφραση του θυμού τους, δεν είναι δύσκολο αυτός ο θυμός να μετατραπεί σε βία εναντίον ενός άλλου ατόμου ή και εναντίον του ίδιου τους του εαυτού. Η προσπάθεια να καταπνίξουν ή να μεταβάλλουν τα συναισθήματα τους μπορεί επίσης να οδηγήσει σε αυτοκαταστροφική συμπεριφορά όπως η χρήση ναρκωτικών και/ή κατάχρηση αλκοόλ. Μαθαίνοντας από νεαρή ηλικία να μην εκφράζουν ή ακόμη και να μην έχουν συναισθήματα, οι άνδρες μπορεί να οδηγηθούν στην ανάπτυξη μειωμένης ικανότητας να συμπάσχουν με τον πόνο ενός άλλου ατόμου (ενσυναίσθηση) και να μην είναι ικανοί να αξιολογήσουν τον πόνο και τις ανάγκες ενός άλλου ατόμου ως το ίδιο σημαντικές με τις δικές τους, κάτι που μπορεί να οδηγήσει στην εμφάνιση ΒΕΣ.

Από την άλλη πλευρά, οι γυναίκες μαθαίνουν να είναι παθητικές, υπάκουες, τρυφερές και δοτικές. Με άλλα λόγια από τα κορίτσια και τις γυναίκες αναμένεται να φροντίζουν άλλα άτομα, να είναι ευγενικές και υπάκουες και να δείχνουν σεβασμό, να φροντίζουν το νοικοκυριό και τα παιδιά, να είναι ντροπαλές και να ντύνονται σεμνά, να υπακούουν στους άνδρες και να ελέγχουν τη σεξουαλικότητα τους. Τα “καλά κορίτσια” αναμένεται να απέχουν από το σεξ. Πολλοί άνδρες και γυναίκες υποστηρίζουν τα στερεότυπα των φύλων και αποδέχονται, ανέχονται ή θεωρούν τη βία κατά των γυναικών ως κάτι “φυσιολογικό” και/ή βιολογικά προκαθορισμένο (π.χ. είναι στη φύση του άνδρα να είναι βίαιος και επιθετικός). Η σεξουαλική κακοποίηση των γυναικών θεωρείται επίσης από πολλά άτομα ότι οφείλεται στο γεγονός ότι ο άνδρας δεν μπορεί να ελέγξει τις σεξουαλικές του ορμές και ότι είναι ευθύνη της γυναίκας να μην ερεθίζει και να μην προκαλεί τον άνδρα, διαφορετικά, θεωρείται συχνά ότι εκείνη φταίει αν κάποιος τη βιάσει.

Η πίστη και η υποταγή σε τέτοιου είδους στερεότυπα μπορεί να οδηγήσει σε ΒΕΣ. Όταν ένας άνδρας αισθάνεται ότι πρέπει “να έχει τον έλεγχο”, να είναι “επιθετικός” και “να μη δέχεται το όχι ως απάντηση”, ενώ η σύντροφός του αισθάνεται ότι πρέπει να είναι “παθητική”, “να αυτοθυσιάζεται” και να είναι “ευαίσθητη”, τότε δεν είναι καθόλου περίεργο να εμφανιστούν διάφορες μορφές ΒΕΣ σε μια τέτοια σχέση.

Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και ψυχαγωγίας, συμπεριλαμβανομένου του κινηματογράφου, των τηλεοπτικών σειρών, των περιοδικών, των διαφημίσεων, του διαδικτύου, της μουσικής και της λογοτεχνίας καθώς και η πορνογραφία, βοηθάνε στην ενίσχυση των στερεοτύπων του φύλου και προτρέπουν τους άνδρες και τις γυναίκες, τα αγόρια και τα κορίτσια, να προσπαθούν να ανταποκριθούν σε αυτά τα στερεότυπα. Για παράδειγμα, στις ταινίες οι “ήρωες” παρουσιάζονται ως δυνατοί, χωρίς συναισθήματα και βίαιοι.

Μερικές σελίδες έχουν παραληφθεί από αυτήν την προεπισκόπηση - για να κατεβάσετε την πλήρη έκδοση επισκεφθείτε την ιστοσελίδα του προγράμματος www.gear-irv.eu/download

A.2.2. Τι Είναι η Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων (ΒΕΣ);

Πιο συγκεκριμένα, η Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων είναι «ένα σοβαρό πρόβλημα που εμφανίζεται σε όλα τα πολιτισμικά πλαίσια και σε όλες τις κοινωνικές ομάδες και έχει ολέθριες σωματικές, συναισθηματικές, οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις για τις γυναίκες, τα παιδιά, τις οικογένειες και τις κοινότητες σε όλον τον κόσμο» (Minnesota Advocates for Human Rights, 2003, σελ. 1). Η Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων «θέτει σε κίνδυνο τη ζωή, τη σωματική και ψυχολογική ακεραιότητα και την ελευθερία των γυναικών και έχει χαρακτηριστεί ως η πιο διαδεδομένη, αλλά και η λιγότερο αναγνωρισμένη, καταπάτηση ανθρωπίνων δικαιωμάτων στον κόσμο. Η βία κατά γυναικών και κοριτσιών αποκαλείται 'έμφυλη' βία επειδή, εν μέρει, οφείλεται στην κατώτερη θέση της γυναίκας στην κοινωνία» (Minnesota Advocates for Human Rights, 2003, σελ. 1).

Ο όρος Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων αναφέρεται στη βία που ασκεί ένα άτομο εναντίον ενός άλλου ατόμου με το οποίο έχει, ή είχε στο παρελθόν, ερωτική σχέση. Η ΒΕΣ είναι ένα πρότυπο βίαιων και απειλητικών συμπεριφορών στις οποίες μπορεί να περιλαμβάνονται πράξεις σωματικής, σεξουαλικής και ψυχολογικής βίας. Στη ΒΕΣ «μπορεί να περιλαμβάνονται απειλές για άσκηση βίας, σωματική βλάβη, καταστροφή της περιουσίας και κακοποίηση των κατοικιδίων», καθώς και άλλες πράξεις εκφοβισμού, παρενόχλησης, οικονομικής κακοποίησης, συναισθηματικής κακοποίησης, απομόνωσης και αποστέρξης, αλλά και η χρησιμοποίηση των παιδιών ως εργαλείο για την άσκηση ελέγχου (Minnesota Advocates for Human Rights, 2003, σελ. 1).

«Μία και μοναδική πράξη μπορεί να ισοδυναμεί με κακοποίηση» ή μπορεί «ένα σύνολο πράξεων που σχηματίζουν ένα μοτίβο συμπεριφοράς να ισοδυναμούν με κακοποίηση, παρόλο που κάποιες από αυτές τις πράξεις, ή και όλες, εάν εξεταστούν μεμονωμένες μπορεί να φαίνονται ήσσονος σημασίας ή ασήμαντες» (Ministry of Justice, Domestic Violence Act 1995, σ. 13-14).

Η ΒΕΣ είναι σκόπιμη συμπεριφορά και ο στόχος του ατόμου που την ασκεί είναι «να επιβάλει και να διατηρήσει εξουσία και έλεγχο πάνω σε κάποιο άλλο άτομο». «Συνήθως, οι άνδρες προσπαθούν να αποκτήσουν τον έλεγχο των ερωτικών τους συντρόφων, κατηγορία που μπορεί να περιλαμβάνει τις νυν αλλά και τις πρώην συζύγους τους, τις κοπέλες με τις οποίες έχουν ή είχαν δεσμό ή με τις οποίες απλώς βγαίνουν ραντεβού».

Στον Τροχό της Ισχύος και του Ελέγχου, «παρουσιάζονται διάφορες συμπεριφορές που χρησιμοποιούν οι δράστες για να αποκτήσουν εξουσία και έλεγχο πάνω στα θύματα τους» (Minnesota Advocates for Human Rights, 2003, σελ. 2). Με ή χωρίς σωματική και/ή σεξουαλική κακοποίηση, οι δράστες «χρησιμοποιούν ένα ευρύ φάσμα πειθαναγκαστικών και κακοποιητικών συμπεριφορών» που δεν καταλήγουν απαραίτητα σε σωματικές βλάβες αλλά που πάντα οδηγούν στην πρόκληση ψυχολογικής βλάβης στο θύμα. Κάποιες από τις πράξεις των δραστών καταλήγουν σε σωματικές βλάβες που τραυματίζουν το θύμα, όχι μόνο σωματικά αλλά και ψυχολογικά. Άλλες τεχνικές που χρησιμοποιούν οι δράστες περιλαμβάνουν συμπεριφορές συναισθηματικής κακοποίησης, οι οποίες μπορεί να μην προκαλούν σωματικά τραύματα, όμως εξακολουθούν να είναι ψυχολογικά επιζήμιες για το θύμα (Minnesota Advocates for Human Rights, 2003, σελ. 2). Οι τακτικές που χρησιμοποιούν οι δράστες μπορούν να ταξινομηθούν σε 8 κατηγορίες:

- ♦ οικονομική κακοποίηση
- ♦ πειθαναγκασμός και απειλές

- ♦ εκφοβισμός
- ♦ συναισθηματική κακοποίηση
- ♦ απομόνωση
- ♦ υποβιβασμός, άρνηση (της κακοποίησης) και εξαπόλυση κατηγοριών
- ♦ χρησιμοποίηση των παιδιών
- ♦ χρήση ανδρικών προνομίων

Ποιος είναι ο ορισμός της ΒΕΣ;

ΒΕΣ υπάρχει όταν «ένα άτομο προσπαθεί να ελέγξει ένα άλλο με το οποίο έχει συντροφική, ερωτική ή συζυγική σχέση. Ο δράστης χρησιμοποιεί το φόβο και τον εκφοβισμό και μπορεί να απειλεί ότι θα ασκήσει ή και να ασκεί σωματική βία» (de Benedictis, Jaffe, & Segal, 2006, σελ. 1).

Η συντριπτική πλειονότητα των θυμάτων ΒΕΣ είναι γυναίκες. «Η κακοποίηση μπορεί να συμβαίνει κατά τη διάρκεια της σχέσης, κατά τη διάρκεια που το ζευγάρι χωρίζει ή και αφού έχει τερματιστεί η σχέση» (de Benedictis et al., 2006, σελ. 1 και FRA, 2014a).

«Η ΒΕΣ συνήθως κλιμακώνεται, από απειλές και λεκτική κακοποίηση σε σωματική βία και μπορεί να καταλήξει ακόμη και στο φόνο. Τα κύρια στοιχεία της ΒΕΣ είναι:

- ♦ εκφοβισμός
- ♦ εξευτελισμός
- ♦ σωματική βλάβη

Η ΒΕΣ δεν είναι το αποτέλεσμα της απώλειας ελέγχου: πρόκειται για σκόπιμες πράξεις που στοχεύουν στον έλεγχο του άλλου ατόμου. Ο δράστης εσκεμμένα χρησιμοποιεί λεκτικά, μη λεκτικά ή σωματικά μέσα για να αποκτήσει τον έλεγχο του άλλου ατόμου.

Σε ορισμένες κοινωνίες, ο έλεγχος των γυναικών από τους άνδρες είναι αποδεκτός καθώς αποτελεί τον κανόνα. Στην εποχή μας παρατηρούμε ότι πολλές κοινωνίες προσπαθούν να μετακινηθούν από την καθυπόταξη των γυναικών στην ενίσχυση της ισότιμης συμμετοχής των γυναικών στις σχέσεις» (de Benedictis et al., 2006, σελ. 2).

Ποιες είναι οι διαφορετικές μορφές της ΒΕΣ;

Οι διάφορες μορφές της ΒΕΣ (de Benedictis et al., 2006, σελ. 2) μπορεί να είναι:

- ♦ σωματική κακοποίηση
- ♦ ψυχολογική ή συναισθηματική κακοποίηση (λεκτική ή μη λεκτική)
- ♦ σεξουαλική κακοποίηση και σεξουαλική παρενόχληση
- ♦ καταδίωξη (stalking) ή ηλεκτρονική καταδίωξη (cyberstalking)
- ♦ οικονομική κακοποίηση
- ♦ πνευματική κακοποίηση.

Μερικές σελίδες έχουν παραληφθεί από αυτήν την προεπισκόπηση - για να κατεβάσετε την πλήρη έκδοση επισκεφθείτε την ιστοσελίδα του προγράμματος www.gear-ipv.eu/download

Στην Ευρώπη

Στην Ευρώπη, μέχρι το 2012 που διεξήχθη η έρευνα του FRA σε όλα τα Κράτη-Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι μελέτες που αφορούν στη ΒΕΣ ήταν ελάχιστες, αλλά με ευρήματα που ήταν εξίσου ανησυχητικά. Κυρίως για λόγους ιστορικής συνέχειας, πριν περάσουμε σε αναλυτική περιγραφή των ευρημάτων της έρευνας του FRA, θα συνοψίσουμε τα ευρήματα κάποιων από τις προηγούμενες έρευνες.

Στην Ολλανδία μία μελέτη της Römken (1997) ανέφερε ένα επιπολασμό ΒΕΣ της τάξης του 21% και στην Ελβετία, μία έρευνα από τους Gillioz et al. (WHO, 1997) αποκάλυψε ότι το 20% των γυναικών που ρωτήθηκαν αποκάλυψαν ότι έχουν εμπειρίες κακοποίησης από σύντροφο.

Στη Γαλλία, η Μελέτη ENVEFF 2000 (Jaspard & the ENVEFF team, 2001), που ήταν η πρώτη Εθνική έρευνα για τη ΒΕΣ, έδειξε ότι το 10% των γυναικών που είχαν σύντροφο κατά τη διάρκεια του προηγούμενου έτους ανέφερε ότι, σε αυτό το χρονικό διάστημα, είχε υποστεί κάποιας μορφής ΒΕΣ όπως σεξουαλική (0,9%), σωματική (2,5%) και/ή λεκτική (4,3%) βία, συναισθηματικό εκβιασμό (1,8%) και/ή ψυχολογική κακοποίηση (7,7%). Αξιίζει να σημειωθεί ότι αυτές οι μετρήσεις δεν συμπεριλαμβάνουν το 37% των γυναικών που ανέφεραν συμπεριφορές ψυχολογικής πίεσης, εκ των οποίων το 24.2% ανέφερε πολλαπλές τέτοιες εμπειρίες. Τα 2/3 των γυναικών που είχαν υποστεί σεξουαλική ΒΕΣ δεν είχαν μιλήσει για αυτό με κανένα άλλο άτομο πριν από την έρευνα, πιθανώς εξαιτίας συναισθημάτων ντροπής και ενοχής. Επιπλέον, αναφορικά με το βιασμό από οποιονδήποτε δράστη, η μελέτη εκτιμά ότι μόνο το 5% των βιασμών αναφέρεται στις αρχές.

Στη Σουηδία, έχει εκτιμηθεί (Lundgren, Heimer, Westerstrand & Kalliokoski, 2001) ότι 1/3 γυναίκες που έχουν παντρευτεί ή συγκατοικήσει με ένα άνδρα έχουν υποστεί ΒΕΣ.

Μία μελέτη που διεξήχθη το 2002 από το Ισπανικό Ινστιτούτο Γυναικείων Θεμάτων κατέδειξε ότι πάνω από 2 εκατομμύρια γυναίκες έχουν υποστεί σωματική και/ή συναισθηματική κακοποίηση από σύντροφο, και ότι το 97% των θυμάτων δεν αναφέρει τα περιστατικά στις αρμόδιες αρχές (Amnesty International, 2004a). Περίπου 100 γυναίκες το χρόνο δολοφονούνται από πρώην ή νυν συζύγους/ερωτικούς συντρόφους.⁴⁸ Μεταξύ του 2001 και του 2007, 425 γυναίκες σκοτώθηκαν εξ αιτίας ενδοοικογενειακής βίας στην Ισπανία, εκ των οποίων οι 71 φόννοι έγιναν το 2007.⁴⁹

Μία εθνική έρευνα σε 10.000 γυναίκες στη Γερμανία το 2003 αποκάλυψε ότι περίπου το 25% των γυναικών έχουν υποστεί κάποια μορφή σωματικής ή σεξουαλικής κακοποίησης, ή και τα δύο από πρώην ή νυν συντρόφους τους, άνδρες και γυναίκες (στο 99% των περιστατικών κακοποίησης ο δράστης ήταν άνδρας και μόνο στο 1% ήταν γυναίκα) (Federal Ministry for Family Affairs, Senior Citizens, Women and Youth, 2004).

Σύμφωνα με το Δίκτυο Astra, το 29% των γυναικών στη Ρουμανία, το 22% στη Ρωσία και το 21% στην Ουκρανία, ανέφεραν ότι έχουν βιώσει σωματική κακοποίηση από τον ερωτικό τους σύντροφο, και ότι στη Λιθουανία ποσοστό μεγαλύτερο από το 42% όλων των παντρεμένων γυναικών ή των γυναικών που συγκατοικούν με το σύντροφό τους ανέφεραν πως έχουν υποστεί σωματική ή σεξουαλική κακοποίηση ή λεκτικές απειλές από τον νυν σύντροφό τους, αν και από αυτές μόνο το 10.6% ανέφερε τα πιο σοβαρά περιστατικά στην αστυνομία (The Advocates for Human Rights, 2006).

Στη Νορβηγία, μια χώρα με πληθυσμό 4 εκατομμυρίων, κάθε χρόνο 10.000 γυναίκες αναζητούν ιατρική θεραπεία για τραυματισμούς που προκλήθηκαν από ΒΕΣ (Council of Europe, 2002a), ενώ το 45% όλων των φόνων γυναικών κατά το έτος 2003 σχετιζόνταν με ΒΕΣ (FOCUS,

⁴⁸ www.dw-world.de/dw/article/0,,1401277,00.html

⁴⁹ <http://womensphere.wordpress.com/2008/05/22/fight-against-domestic-violence-in-spain-only-strong-on-paper/>

2007). Με βάση τα ευρήματα της πρώτης εθνική μελέτη της βίας κατά των γυναικών (Nerøien & Schei, 2008), ο ετήσιος επιπολασμός της ΒΕΣ υπολογίστηκε στο 5.5% ενώ ο δια βίου επιπολασμός στο 26.8% των γυναικών που είχαν σύντροφο.

Οι Ετήσιες Εγκληματολογικές Έρευνες για την Αγγλία και την Ουαλία (CSEW-Crime Survey for England and Wales), συμπεριλαμβάνουν τη συμπλήρωση ενός ερωτηματολογίου που αφορά στην κακοποίηση από σύντροφο και μέλη της οικογένειας καθώς και στη σεξουαλική βία από οποιοδήποτε δράστη. Τα αποτελέσματα (Office for National Statistics, 2015) για το έτος 2013/14 δείχνουν ότι το 28,3% των γυναικών (ηλικίας 16-59 ετών) δήλωσαν ότι κατά τη διάρκεια της ενήλικης ζωής τους (από την ηλικία των 16 ετών και μετά) έχουν υποστεί ενδοοικογενειακή βία, και ειδικότερα σεξουαλική κακοποίηση από οποιονδήποτε δράστη (19,9%) και/ή μη σεξουαλική βία από το σύντροφό τους (22%) και/ή από άλλο μέλος της οικογένειάς τους (8,2%) και/ή καταδίωξη (21,5%).

Σε ό, τι αφορά στον ετήσιο επιπολασμό, το 8,5% των γυναικών ανέφεραν εμπειρίες ενδοοικογενειακής βίας όπως σεξουαλική κακοποίηση (2,2%), μη σεξουαλική κακοποίηση από σύντροφο (5,9%) και/ή από άλλο μέλος της οικογένειάς τους (2,2%) και/ή καταδίωξη (4,4%). Η σύγκριση των ποσοστών του ετήσιου επιπολασμού στις διάφορες ηλικιακές κατηγορίες δείχνει ότι οι νεότερες γυναίκες (16-19 και 20-24 ετών) φαίνεται να έχουν μεγαλύτερη πιθανότητα να υποστούν οποιαδήποτε μορφή ενδοοικογενειακής βίας (13,1% και 10,1%), σεξουαλική κακοποίηση (6,7% και 4,1%), μη-σεξουαλική ΒΕΣ (8,2% και 7,1%) και καταδίωξη (7,5% και 7,8%), καθώς εμφανίζουν υψηλότερα ποσοστά από εκείνα του συνολικού δείγματος.

Οι πληροφορίες που συλλέχθηκαν από τις γυναίκες που έχουν υποστεί σοβαρή σεξουαλική κακοποίηση δείχνουν ότι το 45% είχαν περισσότερες από μία τέτοιες εμπειρίες από την ηλικία των 16 ετών και μετά, ότι ο δράστης συνήθως ήταν ο νυν ή πρώην σύντροφός τους (47%), ένα άλλο γνωστό τους πρόσωπο (33%), ένα μέλος της οικογένειάς τους (4%) ή ένας ξένος (16%). Η επίθεση συνέβη κυρίως στο σπίτι του θύματος (40%) ή του δράστη (23%). Επιπλέον, για μία στις τρεις γυναίκες (33%), η αναφορά στην έρευνα ήταν η πρώτη φορά που αποκάλυπταν τη συγκεκριμένη εμπειρία τους και μόνο το 17% των γυναικών είχε κάνει καταγγελία στην αστυνομία. Τελευταίο αλλά εξίσου σημαντικό, από τις καταγραφές των εγκλημάτων προκύπτει ότι, στο σύνολο των φόνων με θύμα γυναίκα, το 46% δολοφονήθηκαν από τον νυν ή πρώην σύντροφό τους.

Το Συμβούλιο της Ευρώπης, με βάση τα ευρήματα 10 διαφορετικών ερευνών, κατέληξε ότι «1 στις 4 γυναίκες έχουν βιώσει ενδοοικογενειακή βία στη διάρκεια της ζωής τους και 6% με 10% των γυναικών στην Ευρώπη υφίστανται ενδοοικογενειακή βία κάθε χρόνο» (Council of Europe, Committee of Ministers, 2002), ενώ σε αναφορά της Επιτροπής Ίσων Ευκαιριών για τις Γυναίκες και τους Άνδρες (Council of Europe, 2002a) σημειώνεται ότι 20% με 50% των γυναικών είναι θύματα ΒΕΣ στην Ευρώπη και ότι οι πρώην και νυν ερωτικοί σύντροφοι είναι οι κύριοι δράστες άσκησης σωματικής βίας, σεξουαλικής βίας και δολοφονιών εναντίον των γυναικών.

Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (WHO, 1996), τη UNICEF (2000), και το Βρετανικό Ιατρικό Σύλλογο (The British Medical Association, 1998) οι επιπτώσεις της ΒΕΣ στην υγεία των γυναικών είναι εκτενείς, συχνά πολύ σοβαρές, και μερικές φορές ακόμη και θανατηφόρες, ενώ με βάση τα στοιχεία που παρουσιάστηκαν στην Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης από την Επιτροπή Ίσων Ευκαιριών για τις Γυναίκες και τους Άνδρες, περίπου 600 γυναίκες πεθαίνουν κάθε χρόνο εξαιτίας της ΒΕΣ (Council of Europe, Committee on Equal Opportunities for Women and Men, 2004).

Η Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης αναφέρει ότι, με βάση τα δεδομένα, η ΒΕΣ αποτελεί την κύρια αιτία θανάτου και αναπηρίας, για τις γυναίκες ηλικίας 16-44 ετών, δηλαδή καταλαμβάνει υψηλότερη θέση στον κατάλογο νοσηρότητας από τον καρκίνο, τα τροχαία ατυχήματα, ακόμη και από τον πόλεμο (Council of Europe, 2002b).

Τα πιο πρόσφατα διαθέσιμα δεδομένα προέρχονται από την έρευνα (FRA, 2014a) του FRA (European Union Agency for Fundamental Rights) που πραγματοποιήθηκε το 2012 στα 28 Κράτη Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (EU-28). Η έρευνα αυτή είναι η πρώτη που διεξάγεται σε Ευρωπαϊκό επίπεδο και διεξήχθη κατόπιν απαίτησης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, προκειμένου να ανταποκριθεί στην ανάγκη συλλογής –όσο το δυνατόν πιο συγκρίσιμων- δεδομένων για την έμφυλη βία κατά των γυναικών στα Κράτη Μέλη της Ε.Ε.

Η Έρευνα του FRA

Η Ταυτότητα της Έρευνας στα 28 Κράτη Μέλη της Ε.Ε.⁵⁰

- **Τίτλος:** Βία κατά των γυναικών: μια Πανευρωπαϊκή έρευνα
- **Διεξαγωγή:** Ευρωπαϊκός Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (FRA – European Union Agency for Fundamental Rights)
- **Μέθοδος δειγματοληψίας:** στρωματοποιημένη τυχαία δειγματοληψία κατά στάδια σε κάθε Κράτος Μέλος (η στρωματοποίηση έγινε κατά γεωγραφική περιφέρεια και αστική/αγροτική περιοχή)
- **Δείγμα: 42,002 γυναίκες 18 - 74 ετών** (κυμαινόταν από 908 έως 1620 γυναίκες σε διαφορετικά Κράτη Μέλη), από τις οποίες οι **40,192 είχαν σύντροφο** τη στιγμή της συνέντευξης ή οποτεδήποτε στο παρελθόν:
 - 30,675 γυναίκες είχαν εκείνη τη στιγμή σύντροφο
 - 25,870 είχαν σύντροφο(ους) στο παρελθόν
- **Ποσοστό απόκρισης:** 42.1% (κυμαινόταν από 18.5% έως 84.0% σε διαφορετικά Κράτη Μέλη)
- **Μέθοδος συλλογής δεδομένων:** Δομημένη Συνέντευξη (από ειδικά εκπαιδευμένες συνεντεύκτριες)
- **Χρόνος συλλογής δεδομένων:** από Μάρτιο – Μάιο έως Ιούνιο -Ιούλιο 2012 (Σεπτέμβριο σε 2 Κράτη Μέλη)

Η έρευνα του FRA (European Union Agency for Fundamental Rights) είναι πολύ σημαντική καθώς είναι η πρώτη τέτοια έρευνα που διεξάγεται για τη βία κατά των γυναικών στα 28 Κράτη Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁵⁰, αλλά και για πολλούς άλλους λόγους:

- Έδωσε μεγάλη βαρύτητα τόσο κατά τη δημιουργία του ερευνητικού εργαλείου όσο και κατά την εκπαίδευση των ερευνητριών που διεξήγαγαν τις δομημένες συνεντεύξεις
- Χρησιμοποίησε το ίδιο ερευνητικό εργαλείο και την ίδια επιστημονικά άρτια μεθοδολογία σε όλα τα Κράτη Μέλη
- Τα δεδομένα συλλέχθηκαν σε όλα τα Κράτη Μέλη από αντιπροσωπευτικό δείγμα του γενικού πληθυσμού των γυναικών ηλικίας 18-74 ετών, γεγονός που παρέχει για πρώτη φορά τη δυνατότητα να κάνουμε αναγωγές στο γενικό πληθυσμό των γυναικών της ίδιας ηλικιακής ομάδας σε κάθε Κράτος Μέλος
- Παρέχει διαφορετικές μετρήσεις για τις περισσότερες από τις μορφές κακοποίησης των γυναικών

⁵⁰ Περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την έρευνα και όλες οι έως σήμερα δημοσιευμένες αναφορές υπάρχουν στην ιστοσελίδα του FRA: <http://fra.europa.eu/en/survey/2012/survey-gender-based-violence-against-women>

Με βάση τα ευρήματα, διατυπώνει προτάσεις για πολιτικές και παρεμβάσεις που θα στοχεύουν σε πρωτογενή, δευτερογενή και τριτογενή πρόληψη της βίας κατά γυναικών και κοριτσιών.

Αξίζει να μην το ξεχνάμε!

Χρειάζεται να επισημανθεί από την αρχή πως δεν θα ήταν σκόπιμο –ούτε και μεθοδολογικά ορθό– ο/η αναγνώστης/-ρια να συγκρίνει τα ευρήματα διαφορετικών χωρών, προσπαθώντας να συμπεράνει εάν σε κάποιες χώρες οι γυναίκες κακοποιούνται περισσότερο από ότι σε άλλες. Οι λόγοι που καθιστούν αυτού του είδους τη σύγκριση αδύνατη σχετίζονται με παράγοντες που επηρεάζουν την έκταση στην οποία οι κακοποιημένες γυναίκες αποκαλύπτουν την κακοποίηση που έχουν υποστεί, οι οποίοι όχι μόνο διαφοροποιούνται μεταξύ χωρών, αλλά και είναι πολύ δύσκολο να μετρηθούν. Το συγκεκριμένο ζήτημα θα συζητηθεί και στη συνέχεια του παρόντος κεφαλαίου.

Τι μετρήθηκε

Μορφές βίας και χρονικά διαστήματα αναφοράς. Η έρευνα του FRA μετρήσε τις εμπειρίες σωματικής και σεξουαλικής βίας των γυναικών, τις εμπειρίες σεξουαλικής παρενόχλησης και καταδίωξης από διαφορετικά άτομα (νυν και πρώην σύντροφο ή οποιοδήποτε άλλο άτομο), καθώς και εμπειρίες ψυχολογικής βίας από οποιονδήποτε σύντροφο (παρόντικό ή παρελθοντικό)· ο επιπολασμός μετρήθηκε για μακρό και μικρό χρονικό διάστημα αναφοράς: το μακρό χρονικό διάστημα αναφοράς για βία που διαπράττεται από μη-σύντροφο αφορούσε το διάστημα «από την ηλικία των 15 και μετά» και για τη βία από σύντροφο αφορούσε το διάστημα «κατά τη διάρκεια της σχέσης», ενώ το μικρό χρονικό διάστημα αφορούσε σε όλες τις περιπτώσεις το διάστημα «κατά τη διάρκεια του προηγούμενου έτους (12 μήνες πριν την έρευνα)».

Επιπλέον, μετρήθηκαν και οι εμπειρίες κακοποίησης των γυναικών **κατά την παιδική τους ηλικία** (πριν την ηλικία των 15 ετών): σωματική και σεξουαλική βία από οποιοδήποτε ενήλικο άτομο και ψυχολογική βία από μέλος της οικογένειας ή άλλο ενήλικο συγγενικό άτομο.

Δράστες. Στο πλαίσιο της έρευνας, **σύντροφος** θεωρείται κάθε άτομο με το οποίο - τη στιγμή της συνέντευξης (νυν) ή οποιαδήποτε στιγμή κατά το παρελθόν (πρώην)- το συνεντευξιζόμενο άτομο ήταν παντρεμένο, συζούσε μαζί του/της χωρίς γάμο ή είχε σχέση μαζί του/της (χωρίς συγκατοίκηση). Η κατηγορία **μη-σύντροφος** περιλαμβάνει οποιοδήποτε άλλο άτομο, άνδρα ή γυναίκα, γνωστό ή μη στο συνεντευξιζόμενο άτομο· για κάθε γνωστό δράστη ζητήθηκε από τις γυναίκες να αναφέρουν τη σχέση που είχαν μαζί του/της (συμμαθητής/-ρια, συνάδελφος, επιβλέπων/-ουσα, πελάτης/-ισσα, δάσκαλος/-α ή καθηγητής/-ρια, άλλο μέλος της οικογένειας, φίλος/-η και γνωστός/-ή, άτομο με το οποίο βγήκαν/έβγαιναν ραντεβού).

Ο παρακάτω πίνακας απεικονίζει συνολικά τι ζητήθηκε από τις συνεντευξιζόμενες να σκεφτούν ως προς τις μορφές της βίας και τους δράστες καθώς και τα χρονικά διαστήματα αναφοράς για τα οποία τους ζητήθηκε να αναφέρουν όποια εμπειρία κακοποίησης είχαν υποστεί.

Μορφή κακοποίησης	Χρονικό Διάστημα Αναφοράς			
	Σε όλη τη ζωή από τη ηλικία των 15 και μετά	Προηγούμενο έτος (12 μήνες)	Κατά τη διάρκεια της σχέσης (από τη ηλικία των 15 και μετά)	Πριν την ηλικία των 15 ετών (κακοποίηση παιδιού)
Σωματική βία	μη-σύντροφος (οποιοδήποτε άλλο άτομο)	νυν & πρώην σύντροφος		Οποιοδήποτε ενήλικο άτομο
Σεξουαλική βία	μη-σύντροφος (οποιοδήποτε άλλο άτομο)	νυν & πρώην σύντροφος		Οποιοδήποτε ενήλικο άτομο
Ψυχολογική βία		νυν & πρώην σύντροφος		Ενήλικο μέλος της οικογένειας και/ή συγγενής
Σεξουαλική παρενόχληση	Οποιοδήποτε άτομο (σύντροφος ή μη)			
Καταδίσωξη	Οποιοδήποτε άτομο (σύντροφος ή μη)			

Στις ενότητες που ακολουθούν θα παρουσιαστούν τα κύρια ευρήματα της έρευνας του FRA για κάθε τύπο κακοποίησης που μετρήθηκε.

Εμπειρίες κακοποίησης κατά την παιδική ηλικία

Ο Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRA - European Union Agency for Fundamental Rights), στην προσπάθειά του να συγκεντρώσει στοιχεία και για την κακοποίηση κατά την παιδική ηλικία, συμπεριέλαβε στην έρευνά του για την κακοποίηση γυναικών και ερωτήσεις σχετικά με εμπειρίες βίας κάθε μορφής (σωματική, ψυχολογική, σεξουαλική) που βίωσαν πριν από την ηλικία των 15 ετών, από ενήλικο θύτη.

Τα αποτελέσματα ήταν ανησυχητικά, καθώς το **33%**, που αντιστοιχεί σε περίπου **61 εκατομμύρια γυναίκες στα 28 Κράτη-Μέλη της Ε.Ε.**, ανέφεραν ότι είχαν κακοποιηθεί σωματικά και/ή σεξουαλικά **από ενήλικο άτομο** πριν τα 15 τους έτη, ενώ το **10%** των γυναικών ανέφεραν εμπειρίες **ψυχολογικής κακοποίησης** από ενήλικα άτομα της οικογένειάς τους. Η ανησυχία επιτείνεται, αν ληφθεί υπόψη η **υποεκτίμηση** που υπάρχει στις μετρήσεις που γίνονται μέσω αυτοαναφορών, λόγω της ευαίσθητης φύσης του ζητήματος της κακοποίησης, των κυρίαρχων πολιτισμικών στάσεων που μπορεί να αποθαρρύνουν την αναφορά –τουλάχιστον σε κάποιες χώρες- και του τρόπου μέτρησης (αναδρομική ανάκληση).

Παρόλο που η συχνότερα αναφερόμενη μορφή βίας κατά την παιδική ηλικία είναι η **σωματική (27%)**, την οποία έχουν υποστεί περισσότερες από **50 εκατομμύρια γυναίκες**, ένα σημαντικό ποσοστό γυναικών (**12%**, που αντιστοιχεί σε περίπου **21 εκατομμύρια**) ανέφερε ότι υπήρξε θύμα **σεξουαλικής βίας** πριν τα 15 τους έτη. Από την απλή πρόσθεση αυτών των δύο ποσοστών, γίνεται φανερό ότι το **6%** των γυναικών (δηλαδή, **11 εκατομμύρια**), έχουν κακοποιηθεί **τόσο σωματικά όσο και σεξουαλικά** πριν την ηλικία των 15 χρόνων.

Αναφορικά με το **είδος των εμπειριών σεξουαλικής κακοποίησης**, η επίδειξη των γεννητικών οργάνων του άνδρα δράστη παρά την θέλησή τους αναφέρθηκε από το 8% των γυναικών, εκ των οποίων το 3% υπέδειξε ότι το γεγονός αυτό τους συνέβη περισσότερες από μία φορές. Το 5% των γυναικών ανέφερε ότι ο δράστης άγγιξε παρά τη θέλησή τους το στήθος ή τα γεννητικά τους όργανα, με το 2% από αυτές να δηλώνουν ότι η εμπειρία αυτή δεν συνέβη μόνο μία φορά. Το 3% των θυμάτων εξαναγκάστηκε να αγγίξει τα γεννητικά όργανα του θύτη και το 1% -που αντιστοιχεί σε 1,8 εκατομμύρια γυναίκες- εξαναγκάστηκαν σε σεξουαλική επαφή πριν τα 15 τους χρόνια.

Σε σχέση με τις άλλες μορφές βίας, η **σεξουαλική κακοποίηση** κατά την παιδική ηλικία εμφανίζει τρία ιδιαίτερα χαρακτηριστικά:

- α) παρατηρείται **μεγάλη διακύμανση μεταξύ χωρών** στα επίπεδα επιπολασμού (που κυμαίνεται από 1% στη Ρουμανία έως 20% στη Γαλλία και την Ολλανδία), η οποία θα μπορούσε πιθανότατα να αποδοθεί στις πολιτισμικές στάσεις, το γενικό επίπεδο επίγνωσης του τι συνιστά κακοποίηση καθώς και στις υπάρχουσες εθνικές πολιτικές,
- β) σχεδόν όλες οι γυναίκες (97%) που κακοποιήθηκαν σεξουαλικά κατά τα παιδικά τους χρόνια ανέφεραν ότι **οι δράστες ήταν άνδρες** και
- γ) κατά κύριο λόγο, **οι θύτες ήταν άνδρες εκτός της οικογένειας του θύματος**: 51% των γυναικών θυμάτων σεξουαλικής κακοποίησης στην παιδική ηλικία είπαν ότι ο θύτης ήταν κάποιος άγνωστος, το 25% υπέδειξε κάποιον γνωστό ή γείτονα, ενώ το 3% αναγνώρισε στον θύτη κάποιον άνδρα σε θέση εξουσίας (δάσκαλος, γιατρός, ιερέας) και μόνο το 4% κάποιον άνδρα προσωπικό τους φίλο. Σεξουαλική κακοποίηση από άνδρα συγγενή αναφέρθηκε από το 17% και από τον πατέρα ή την πατρική φιγούρα (πατριό/θετό πατέρα) από το 8% των γυναικών.

Σε πλήρη αντίθεση σχεδόν, η σωματική και ψυχολογική κακοποίηση κατά την παιδική ηλικία **διαπράττεται κυρίως από άτομα του οικογενειακού περιβάλλοντος**. Ο πατέρας και η μητέρα αναφέρονται συχνότερα ως τα άτομα που ασκούν σωματική (59% για τον πατέρα/πατρική φιγούρα και 47% για τη μητέρα/μητρική φιγούρα) και ψυχολογική (48% για τον πατέρα/πατρική φιγούρα και 51% για τη μητέρα/μητρική φιγούρα) βία σε παιδιά μικρότερα των 15 ετών. Η άσκηση τόσο της σωματικής όσο και της ψυχολογικής βίας γίνεται και από άνδρες συγγενείς (10% και 11% αντίστοιχα), ενώ επίσης αναφέρεται σωματική κακοποίηση από πρόσωπα σε θέσεις εξουσίας (6% άνδρες θύτες και 5% γυναίκες θύτες). Ένα ακόμη αξιοσημείωτο εύρημα της έρευνας είναι ότι οι περισσότερες **συμπεριφορές** σωματικής και ψυχολογικής βίας είναι **επαναλαμβανόμενες**, υπογραμμίζοντας, έτσι, ότι τα παιδιά εκτίθενται επανειλημμένως σε μορφές σωματικής και ψυχολογικής κακοποίησης. Επιπλέον, η ψυχολογική κακοποίηση, όχι μόνο ενυπάρχει σε κάθε εμπειρία σωματικής ή σεξουαλικής κακοποίησης, αλλά και συνυπάρχει στα παιδιά που βιώνουν κάποια μορφή σωματικής και/ή σεξουαλικής κακοποίησης, επιβαρύνοντας, έτσι, ακόμη περισσότερο την υγεία και ευεξία τους.

Προκειμένου να διερευνηθούν οι **συνέπειες που μπορεί να επιφέρει στην ενήλικη ζωή** η κακοποίηση κατά την παιδική ηλικία, οι γυναίκες ρωτήθηκαν για την υγεία και τις σχέσεις τους. Σχεδόν η μία από τις δύο γυναίκες που είχαν τουλάχιστον μία εμπειρία σωματικής ή σεξουαλικής κακοποίησης πριν τα 15 τους έτη, αξιολόγησαν την **κατάσταση της υγείας τους** ως «κακή» ή «πολύ κακή» (40%) και δήλωσαν πως έχουν κάποια **ασθένεια ή τραύμα που περιορίζει τις καθημερινές τους δραστηριότητες** (44%) ή πως θεωρούν ότι έχουν **κάποιας μορφής αναπηρία** (49%).

Σε ότι αφορά **στις μελλοντικές τους σχέσεις**, τα ευρήματα της έρευνας δείχνουν, για ακόμη μία φορά, ότι **η έκθεση ενός κοριτσιού σε σωματική ή σεξουαλική κακοποίηση** μπορεί να θεωρηθεί ως ένας **παράγοντας κινδύνου** που αυξάνει την πιθανότητα **να υποστεί ΒΕΣ** κατά την ενήλικη ζωή της. Συγκεκριμένα, το 35% των γυναικών που είχαν κακοποιηθεί σωματικά από τον σύντροφό τους (νυν ή πρώην) ανέφεραν πολλαπλές εμπειρίες σωματικής κακοποίησης πριν την ηλικία των 15 χρόνων, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στις γυναίκες που δεν κακοποιούνταν στο πλαίσιο της σχέσης τους ήταν 18%. Παρομοίως, το 30% των γυναικών που κακοποιούνταν σεξουαλικά από τον σύντροφό τους είχαν ανάλογες εμπειρίες στην παιδική τους ηλικία (εκ των οποίων μάλιστα, το 18% είχε κακοποιηθεί σεξουαλικά πάνω από μία φορά κατά την παιδική ηλικία) ενώ από τις μη κακοποιημένες γυναίκες, το 10% είχαν κακοποιηθεί σεξουαλικά ως παιδιά (4% πάνω από μία φορά). Μία πιθανή ερμηνεία για αυτούς τους «κύκλους της κακοποίησης», όπως διατυπώνεται στην Έκθεση του FRA (2014a, σελ.137) είναι ότι «η βία στην οποία εκτίθενται

τα άτομα κατά την παιδική τους ηλικία ως αποδέκτες/-ριες ή ως μάρτυρες... 'κανονικοποιεί' την κακοποίηση», καθώς τα παιδιά εξοικειώνονται τόσο πολύ με τέτοιου τύπου συμπεριφορές που μαθαίνουν να τις θεωρούν φυσιολογικές.

Αξίζει να συζητηθεί!

Τα συγκεκριμένα ευρήματα δείχνουν ότι η κακοποίηση στην παιδική ηλικία μπορεί, πράγματι, να αποτελεί μια χρήσιμη ένδειξη που θα διευκόλυνε την αναγνώριση του ενός στα τρία κορίτσια που διατρέχει υψηλότερο κίνδυνο να κακοποιηθεί από τον σύντροφό της κατά την ενήλικη ζωή της (προκειμένου να παρέμβουμε προληπτικά όσο το δυνατόν νωρίτερα). Ταυτόχρονα με αυτή τη διαπίστωση, όμως, είναι σημαντικό να τονίσουμε ότι **σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να θεωρηθεί** πως αυτές οι συσχετίσεις δείχνουν την **ύπαρξη κάποιας αιτιώδους σχέσης** ανάμεσα στην κακοποίηση κατά την παιδική ηλικία και κατά την ενήλικη ζωή: **με απλά λόγια**, ούτε όλα τα κορίτσια που κακοποιήθηκαν στα παιδικά τους χρόνια θα κακοποιηθούν από τον σύντροφό τους όταν ενηλικιωθούν αλλά και ούτε όλα τα κορίτσια που, ως παιδιά, δεν είχαν βίαιες εμπειρίες είναι προστατευμένες από αντίστοιχες εμπειρίες στο πλαίσιο της ενήλικων ερωτικών τους σχέσεων. Για αυτόν ακριβώς το λόγο, η προσέγγιση GEAR against IPV προτείνει **οι παρεμβάσεις πρωτογενούς πρόληψης** «χτίζοντας υγιείς σχέσεις ανάμεσα στα δύο φύλα» **να στοχεύουν στον γενικό πληθυσμό παιδιών και εφήβων** (κοριτσιών και αγοριών) και όχι να εστιάζουν μόνο σε ομάδες που θεωρούνται υψηλότερου κινδύνου. Σύμφωνα με την παραπάνω πρόταση είναι και η σύσταση του FRA (2014a, σελ.137) ότι «για να αποτραπούν αυτοί οι κύκλοι κακοποίησης απαιτούνται πρώιμες παρεμβάσεις που θα εστιάζουν στην προαγωγή υγιών σχέσεων, αυξάνοντας την επίγνωση ότι, ανεξάρτητα από τις συνθήκες, η βία δεν είναι ποτέ αποδεκτή».

Όσον αφορά στην **έκθεση των παιδιών στη Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων (ΒΕΣ)** -που επίσης θεωρείται ομάδα υψηλού κινδύνου για ΒΕΣ στην ενήλικη ζωή, είτε ως θύματα είτε ως θύτες - η έρευνα του FRA αποκάλυψε ότι **από τις γυναίκες που είχαν παιδιά και είχαν υποστεί οποιαδήποτε μορφή κακοποίησης** από νυν ή πρώην σύντροφό τους, το **73% αναφέρει ότι τα παιδιά είχαν αντιληφθεί τα βίαια επεισόδια**. Επιπλέον, από το σύνολο των γυναικών που είχαν παιδιά και σύντροφο (νυν ή πρώην), δεν είναι αμελητέο το ποσοστό των γυναικών που δηλώνουν ότι ο σύντροφός τους **τις έχει απειλήσει πως «θα τους πάρει τα παιδιά» (7%) ή πως θα τα βλάψει (3%)**, ενώ το 3% αναφέρει ότι ο σύντροφός τους έχει ήδη βλάψει τα παιδιά (3%).

Τα δεδομένα σχετικά με την κακοποίηση κατά την παιδική ηλικία προτείνουν...

Τα ευρήματα της έρευνας του FRA υπογραμμίζουν την επείγουσα ανάγκη επανεξέτασης και αναμόρφωσης των ευρωπαϊκών και εθνικών πολιτικών σχετικά με την έκθεση των παιδιών σε πολλαπλές μορφές βίας. **Το μέγεθος του προβλήματος** της κακοποίησης που κατέγραψε η συγκεκριμένη έρευνα **απέχει κατά πολύ** από τον αριθμό των σχετικών περιστατικών που **αναφέρονται στις αρμόδιες αρχές**. Η απόκλιση αυτή υποδηλώνει όχι μόνο ότι οι θύτες παραμένουν ατιμώρητοι αλλά και ότι πολλά θύματα δεν λαμβάνουν την απαραίτητη υποστήριξη, γεγονός που επιβαρύνει την ψυχική και σωματική τους υγεία. Η **αναθεώρηση της νομοθεσίας** σε εθνικό επίπεδο θα πρέπει γίνει με τρόπους που να διευκολύνει την πρόσβαση στη δικαιοσύνη διευρύνοντας τα χρονικά **διαστήματα παραγραφής των αδικημάτων** και να διασφαλίζει πως, όταν λαμβάνονται μέτρα προστασίας σε περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας κατά ανηλίκου, **επιλέγεται η βέλτιστη για το παιδί λύση** (π.χ. απομακρύνοντας τον θύτη και όχι το παιδί από το σπίτι και διαφυλάσσοντας την ασφάλεια του παιδιού που εξακολουθεί να διαμένει με τον μη βίαιο γονέα). Επιπλέον, συστήνεται η διεξαγωγή **ειδικά σχεδιασμένων παρεμβάσεων και προγραμμάτων** με στόχο την **προαγωγή** των γονεϊκών δεξιοτήτων σε οικογένειες υψηλού κινδύνου και των **υγιών διαφυλικών σχέσεων στο πλαίσιο του σχολείου**. Τελευταία, αλλά εξίσου σημαντική, είναι η σύσταση ότι, **κατά το σχεδιασμό των προληπτικών παρεμβάσεων**, θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τα δεδομένα που σχετίζονται με την **ταυτότητα των δραστών στις διάφορες μορφές της βίας**.

Επιπολασμός της σωματικής και σεξουαλικής κακοποίησης

Η έρευνα του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRA - European Union Agency for Fundamental Rights) διεξήχθη προκειμένου να μελετήσει την έκταση και τις μορφές βίας που υφίστανται οι γυναίκες σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τα αποτελέσματά της αποκαλύπτουν μια πολύ δυσμενή εικόνα καθώς, στην Ευρώπη των 28 Κρατών-Μελών, **μία στις τρεις γυναίκες (33%)** ηλικίας 18-74 ετών αναφέρει πως έχει υπάρξει θύμα **σωματικής και/ή σεξουαλικής βίας** από τον σύντροφό της ή κάποιο άλλο άτομο από την ηλικία των 15 ετών και μετά. Από τις γυναίκες αυτές, το **31%** έχει υποστεί **σωματική** και το **11%** **σεξουαλική βία**, με το άθροισμά τους να υποδεικνύει ότι πως το **9%** των γυναικών έχουν υποστεί **και τις δύο μορφές βίας**.

Τα συγκεκριμένα ποσοστά, σε απόλυτους αριθμούς⁵¹, αντιστοιχούν σε **61.5 εκατομμύρια γυναίκες** που έχουν κακοποιηθεί κατά τη διάρκεια της ζωής τους από την ηλικία των 15 ετών και μετά (περίπου **58 εκατομμύρια έχουν κακοποιηθεί σωματικά** και **20.5 εκατομμύρια σεξουαλικά**, εκ των οποίων σχεδόν **17 εκατομμύρια** έχουν υποστεί **και τις δύο μορφές κακοποίησης**).

⁵¹ Οι προβολές έγιναν με βάση το γενικό πληθυσμό των γυναικών ηλικίας 18-74 ετών (FRA, 2014a, σ. 33): «Σύμφωνα με την ηλεκτρονική βάση δεδομένων της Eurostat, στις 1 Ιανουαρίου 2013, στα 28 Κράτη-Μέλη της Ε.Ε. ζούσαν 186.590,848 γυναίκες ηλικίας 18 έως 74 ετών (data code demo_rjan, εξαγωγή δεδομένων στις 16 Αυγούστου 2013, διαθέσιμα στο: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database)».

Αξιζει να μην το ξεχνάμε!

Οι αριθμοί αυτοί είναι εξαιρετικά υψηλοί: και για να σας δώσουμε μια γλαφυρή απεικόνιση για την έκταση του μεγέθους του προβλήματος, **είναι σαν να σας λέγαμε*** ότι **έχει κακοποιηθεί σωματικά ολόκληρος ο πληθυσμός** (άνδρες, γυναίκες και παιδιά) **της Ιταλίας** (60.8 εκατομμύρια) και **σεξουαλικά ολόκληρος ο πληθυσμός της Ελλάδας και της Σουηδίας μαζί** (11 και 9.6 εκατομμύρια), και μάλιστα ότι 8 στα 10 άτομα κακοποιήθηκαν όχι μόνο σεξουαλικά αλλά και σωματικά).

* Οι αναγωγές στο γενικό πληθυσμό έγιναν με βάση τους πληθυσμούς γυναικών που κατοικούσαν στις χώρες την 1^η Ιανουαρίου 2014) όπως παρουσιάζεται από τη Eurostat. Ανακτήθηκε στις 25.4.2015, από: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&pcode=tps00001&language=en>

Εξετάζοντας την **ταυτότητα των δραστών**, εύκολα προκύπτει το συμπέρασμα ότι η βία κατά των γυναικών αποτελεί ένα ευρύτατα διαδεδομένο φαινόμενο στα 28 Κράτη Μέλη της Ευρώπης που αγγίζει όλες τις πτυχές της ζωής των γυναικών και επεκτείνεται σε όλες τους τις σχέσεις: από το σύνολο των γυναικών που έχουν ή είχαν στο παρελθόν συντροφική σχέση, **μία στις πέντε** (22%) δηλώνει ότι έχει βιώσει **σωματική και/ή σεξουαλική βία από τον σύντροφό της** (το **26%** όσων είχαν **πρώην σύντροφο** και μόλις το **8%** όσων είχαν **τωρινό σύντροφο**), και το ίδιο ακριβώς ποσοστό (**22%**), από το σύνολο των γυναικών, αναφέρει ότι **έχει κακοποιηθεί σωματικά και/ή σεξουαλικά από κάποιο άλλο άτομο**, άγνωστο, γνωστό ή ακόμα και συγγενικό.

Αξιζει να συζητηθεί!

Η **μεγάλη διαφορά** στις μετρήσεις που αφορούν την **βίαιη συμπεριφορά των νυν και πρώην συντρόφων** είναι ένα **συστηματικό πρότυπο**, το οποίο επαναλαμβάνεται σε όλα τα ευρήματα της έρευνας του FRA και μάλιστα με τη διαφορά να βρίσκεται πάντα προς την ίδια κατεύθυνση: δηλαδή, οι πρώην σύντροφοι αναφέρονται ως βίαιοι με πολύ μεγαλύτερη συχνότητα από ότι οι νυν. Μια πιθανή ερμηνεία αυτής της διαφοροποίησης θα μπορούσε να είναι ότι το συστηματικά χαμηλότερο ποσοστό γυναικών που αναφέρουν κακοποίηση από τον τωρινό τους σύντροφο οφείλεται στο γεγονός ότι σχεδόν όλοι είναι πράγματι μη βίαιοι ενώ το υψηλότερο ποσοστό γυναικών που αναφέρουν κακοποίηση από τον πρώην σύντροφό τους, απλώς υποδεικνύει το λόγο για τον οποίο αυτοί οι σύντροφοι έγιναν «πρώην».

Όμως μια δεύτερη, και ίσως πιθανότερη, ερμηνεία θα μπορούσε να είναι πως **οι γυναίκες κακοποιούνται εξίσου** από τους πρώην και νυν συντρόφους τους, **αλλά όσες εξακολουθούν να βρίσκονται στη βίαιη σχέση έχουν μεγαλύτερη αντίσταση να αναφέρουν** την κακοποίησή τους, σε σύγκριση με εκείνες που έχουν εγκαταλείψει τον βίαιο σύντροφο. Εάν πράγματι συμβαίνει κάτι τέτοιο, οι μετρήσεις επιπολασμού της κακοποίησης από τωρινό σύντροφο θα ενέχουν υψηλού βαθμού υποεκτίμηση ενώ οι μετρήσεις που αφορούν στον πρώην σύντροφο, παρόλο που επίσης ενέχουν κάποιου βαθμού υποεκτίμηση, αναμένεται να προσεγγίζουν περισσότερο το πραγματικό μέγεθος του προβλήματος.

Μεταξύ Κρατών-Μελών παρατηρήθηκε **μεγάλη διακύμανση** στον δια βίου επιπολασμό (από την ηλικία των 15 ετών) της σωματικής/σεξουαλικής βίας (που κυμαινόταν από 19% στην Πολωνία έως 52% στην Δανία). Παρόμοιες διακυμάνσεις εμφανίστηκαν στον επιπολασμό της βίας που διαπράττεται είτε **από σύντροφο** (από 13% στην Αυστρία, Ισπανία, Κροατία, Πολωνία και Σλοβενία έως 32% στην Δανία και τη Λετονία) είτε **από άλλο άτομο** (από 10% στην Πορτογαλία και την Ελλάδα έως 40% στην Δανία). Ταυτόχρονα, όμως, περαιτέρω ανάλυση ανέδειξε μια **αρκετά ισχυρή θετική συσχέτιση** (συντελεστής συνάφειας = 0.724, $R^2 = 0.524$) ανάμεσα στην κακοποίηση από σύντροφο και μη σύντροφο, εύρημα που δείχνει πως οι χώρες με υψηλότερο επιπολασμό βίας από σύντροφο έχουν και υψηλότερο επιπολασμό βίας από άλλα άτομα. Αυτή η συσχέτιση, σύμφωνα τον FRA, υποδηλώνει την ύπαρξη ενός ή περισσότερων **βαθύτερων παραγόντων** που, σε κάθε χώρα, επηρεάζουν με συστηματικό τρόπο είτε την έκταση της βίας που ασκείται από διαφορετικούς δράστες, είτε την έκταση της αναφερόμενης βίας, ή και τα δύο. Κατά την άποψή μας οι βαθύτεροι παράγοντες, που διαφοροποιούνται μεταξύ χωρών, είναι η **ισότητα των φύλων** και η **ανοχή** της κοινωνίας **στην βία κατά των γυναικών**.

Αξίζει να συζητηθεί!

Το σίγουρο είναι ότι οι διαφορές μεταξύ Κρατών-Μελών, ως προς τα ποσοστά κακοποιημένων γυναικών, δείχνουν κοινωνίες με **διαφορετικά επίπεδα ανοχής** στη βία.

Καθόλου σίγουρο όμως δεν πρέπει να θεωρηθεί ότι τα **χαμηλότερα ποσοστά αναφερόμενης κακοποίησης** δείχνουν μια χώρα με **χαμηλή ανοχή** στη βία όπου υπάρχουν λιγότερες κακοποιημένες γυναίκες και όχι το αντίστροφο, δηλαδή μια κοινωνία με **υψηλή ανοχή** στη βία στην οποία, παρότι κακοποιείται υψηλό ποσοστό γυναικών, το ποσοστό εκείνων που το αναφέρουν είναι κατά πολύ μικρότερο (είτε επειδή δεν είναι κοινωνικά αποδεκτό να συζητούνται ανοιχτά τα ζητήματα κακοποίησης, είτε επειδή οι ίδιες οι γυναίκες δεν αναγνωρίζουν ότι οι συμπεριφορές που υφίστανται είναι κακοποίηση). Παρόμοια, σε μια κοινωνία με **μικρή ή μηδενική ανοχή στη βία**, στην οποία κακοποιείται εξίσου υψηλό -ή ακόμα και μικρότερο- ποσοστό γυναικών αλλά **η κακοποίηση δηλώνεται σχεδόν από όλες** (επειδή θεωρείται κοινωνικά αποδεκτό για μια γυναίκα να μιλάει γι αυτό), αναμένεται να εμφανιστούν ποσοστά αναφερόμενης κακοποίησης που θα είναι πολύ πιο κοντά στον πραγματικό αριθμό των κακοποιημένων γυναικών.

Κατά την άποψή μας, **πιθανότερη είναι η δεύτερη εκδοχή**, δηλαδή ότι **όσο** μικρότερη είναι η ανοχή μιας κοινωνίας απέναντι στη βία κατά των γυναικών τόσο μεγαλύτερος θα είναι ο μετρούμενος **επιπολασμός της αναφερόμενης κακοποίησης**, και το αντίστροφο. Η μέτρηση της **ανοχής μιας κοινωνίας** στη βία δεν είναι εύκολη, όμως θα μπορούσε εύλογα να θεωρηθεί πως είναι **αντιστρόφως ανάλογη με την ισότητα** που έχει επιτευχθεί ανάμεσα στα δύο φύλα. Ο FRA, προκειμένου να ελέγξει αυτήν ακριβώς την υπόθεση, διερεύνησε τη συσχέτιση δύο μετρήσεων για καθένα από τα 27 Κράτη-Μέλη (εξαιρουμένης της Κροατίας), του επιπολασμού της βίας κατά γυναικών και του Δείκτη Ισότητας των Φύλων του Ευρωπαϊκού Ινστιτούτου για την Ισότητα των Φύλων (EIGE-European Institute for Gender Equality). Όπως αναμενόταν, μεταξύ των δύο μετρήσεων εμφανίστηκε μια **αρκετά ισχυρή θετική συσχέτιση** ($R = 0.714$, $R^2 = 0.510$), με τα Κράτη-Μέλη που είχαν **υψηλότερες τιμές στον δείκτη Ισότητας των Φύλων** να παρουσιάζουν **μεγαλύτερο δια βίου επιπολασμό** (από την ηλικία των 15 ετών και μετά) σωματικής και/ή σεξουαλικής κακοποίησης των γυναικών.

Σε ότι αφορά στον **ετήσιο επιπολασμό** σωματικής και/ή σεξουαλικής κακοποίησης στις γυναίκες 18-74 ετών στην Ευρώπη των 28 Κρατών-Μελών, ήταν **8%**, δηλαδή **15 εκατομμύρια**: το **7%** και το **2%** των γυναικών αναφέρουν εμπειρίες **σωματικής** και **σεξουαλικής κακοποίησης** κατά τον τελευταίο χρόνο πριν την έρευνα (ποσοστά που αντιστοιχούν σε περίπου **13** και **3.7 εκατομμύρια** γυναίκες).

Αξίζει να μην το ξεχνάμε!

Και για να έχετε μια εκτίμηση του μεγέθους, **είναι σαν να σας λέγαμε*** ότι, **κατά τη διάρκεια ενός έτους, κακοποιήθηκε σωματικά και/ή σεξουαλικά ολόκληρος ο πληθυσμός (άνδρες, γυναίκες και παιδιά) της Ελλάδας και της Κροατίας μαζί (11 και 4,2 εκατομμύρια) ή ότι μέσα στους 12 τελευταίους μήνες κακοποιήθηκε σωματικά ολόκληρος ο πληθυσμός της Αυστρίας και της Ιρλανδίας (8,5 και 4,6 εκατομμύρια) και σεξουαλικά ολόκληρος ο πληθυσμός της Λιθουανίας, της Μάλτας και της Ισλανδίας μαζί (2,9, 0,4 και 0,3 εκατομμύρια).**

* Οι αναγωγές στο γενικό πληθυσμό έγιναν με βάση τους πληθυσμούς γυναικών που κατοικούσαν στις χώρες την 1^η Ιανουαρίου 2014) όπως παρουσιάζεται από τη Eurostat. Ανακτήθηκε στις 25.4.2015, από: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&pcode=tps00001&language=en>

Σχετικά με την **ταυτότητα των δραστών**, το **4%** των γυναικών που είχαν μία ή περισσότερες συντροφικές σχέσεις, δηλώνει ότι έχει βιώσει σωματική και/ή σεξουαλική βία **από τον σύντροφό της** (το **3%** όσων είχαν **πρώην** σύντροφο και το **3%** όσων είχαν **τωρινό** σύντροφο) και το **5%**, από το σύνολο των γυναικών, αναφέρει ότι έχει κακοποιηθεί σωματικά και/ή σεξουαλικά **από κάποιο άλλο άτομο** πλην του συντρόφου τους, κατά τη διάρκεια του τελευταίου έτους.

Σωματική Κακοποίηση

Από την εξέταση των διαφορετικών συμπεριφορών σωματικής κακοποίησης φάνηκε ότι **τα βίαια περιστατικά** τείνουν να **επαναλαμβάνονται** και **χαρακτηρίζονται από ποικιλομορφία**.

Ως προς τις **μορφές των βίαιων συμπεριφορών**, ανεξάρτητα από την ταυτότητα του θύτη, οι περισσότερες γυναίκες δηλώνουν ότι τις έχουν σπρώξει ή στριμώξει πάνω σε κάτι (23%),⁵² και έπειτα ότι τις έχουν χαστουκίσει (17%),⁵³ αρπάξει ή τραβήξει από τα μαλλιά (13%)⁵⁴. Δεν είναι όμως λίγες οι γυναίκες που δηλώνουν ότι τις χτύπησαν με γροθιές, κλωτσιές ή άλλο σκληρό αντικείμενο (10%)⁵⁵ ή τους πέταξαν ένα σκληρό αντικείμενο (9%)⁵⁶, ότι τους χτύπησαν το κεφάλι πάνω σε κάτι (4%)⁵⁷ ή προσπάθησαν να τις στραγγαλίσουν (4%)⁵⁸, αλλά και όσες αναφέρουν ότι τις έκαψαν (1%)⁵⁹, τις μαχαίρωσαν ή τις πυροβόλησαν (1%)⁶⁰.

⁵² Από το νυν σύντροφο (5%), από πρώην σύντροφο (19%) και από άλλο άτομο (13%)

⁵³ Από το νυν σύντροφο (4%), από πρώην σύντροφο (15%) και από άλλο άτομο (8%)

⁵⁴ Από το νυν σύντροφο (2%), από πρώην σύντροφο (10%) και από άλλο άτομο (7%)

⁵⁵ Από το νυν σύντροφο (1%), από πρώην σύντροφο (9%) και από άλλο άτομο (5%)

⁵⁶ Από το νυν σύντροφο (2%), από πρώην σύντροφο (8%) και από άλλο άτομο (4%)

⁵⁷ Από το νυν σύντροφο (1%), από πρώην σύντροφο (5%) και από άλλο άτομο (2%)

⁵⁸ Από το νυν σύντροφο (1%), από πρώην σύντροφο (5%) και από άλλο άτομο (1%)

⁵⁹ Από το νυν σύντροφο (0%), από πρώην σύντροφο (1%) και από άλλο άτομο (0%)

⁶⁰ Από το νυν σύντροφο (0%), από πρώην σύντροφο (1%) και από άλλο άτομο (1%)

Ανεξαρτήτως δράστη, από τις 10 γυναίκες που έχουν υποστεί σωματική κακοποίηση σχεδόν τέσσερις (38%) αναφέρουν ότι έχουν υποστεί μόνο μία από αυτές τις συμπεριφορές, περισσότερες από τρεις (34%) αναφέρουν **2-3 διαφορετικές συμπεριφορές** και σχεδόν τρεις γυναίκες (28%) αναφέρουν **4 ή περισσότερες βίαιες συμπεριφορές** εις βάρος τους. Όταν λαμβάνεται υπόψη και η ταυτότητα του δράστη, φαίνεται ότι οι μισές από τις γυναίκες που έχουν υποστεί σωματική κακοποίηση **από μη σύντροφο** ανέφεραν ότι είχαν υποστεί μόνο μία από αυτές τις συμπεριφορές, ενώ το **16%** από αυτές απάντησε ότι έχει υποστεί **τέσσερις ή περισσότερες** τέτοιες συμπεριφορές. Παράλληλα, από το σύνολο των γυναικών που έχουν αντίστοιχη εμπειρία με δράστη τον σύντροφό τους (πρώην ή νυν), το 48% δηλώνει ότι υπέστη μόνο μία τέτοια συμπεριφορά **από τον νυν** και το 33% από **τον πρώην σύντροφο**, με τα ποσοστά αυτά να φτάνουν το **18%** και **34%** αντιστοίχως όταν οι βίαιες συμπεριφορές αυξάνονται σε τέσσερις ή περισσότερες.

Πολλαπλές εμπειρίες της ίδιας βίαιης συμπεριφοράς αναφέρονται από 2-5 στις 10 γυναίκες που κακοποιήθηκαν από μη-σύντροφο (23-56% για τις εννέα πράξεις σωματικής κακοποίησης που μετρήθηκαν), από 3-5 στις 10 γυναίκες-θύματα των νυν συντρόφων (31-55% για τις διαφορετικές πράξεις κακοποίησης), και από 2-7 στις 10 κακοποιημένες από πρώην σύντροφο (24-72% για τις διαφορετικές πράξεις κακοποίησης). Ιδιαίτερα αξιοπρόσεκτο είναι το εύρημα ότι το 42% των γυναικών που **ο πρώην σύντροφος** τις χτύπησε με γροθιές, κλωτσιές ή άλλο σκληρό αντικείμενο αναφέρουν ότι αυτό συνέβη **τουλάχιστον έξι φορές**, ενώ εξίσου υψηλά είναι τα ποσοστά των γυναικών που αναφέρουν έξι ή περισσότερα περιστατικά κατά τα οποία ο πρώην σύντροφός τους τις άρπαξε ή τις τράβηξε από τα μαλλιά (39%), τις έσπρωξε ή τις στρίμωξε πάνω σε κάτι (37%), τις χαστούκισε (37%), τους πέταξε ένα σκληρό αντικείμενο (33%), τους χτύπησε το κεφάλι πάνω σε κάτι (28%), τις έκαψε (19%), προσπάθησε να τις στραγγαλίσει (18%) και τις μαχαίρωσε ή τις πυροβόλησε (11%). Αρκετά χαμηλότερα είναι τα ποσοστά όσων αναφέρουν 6 ή περισσότερα περιστατικά της ίδιας βίαιης πράξης, από τις γυναίκες που βίωσαν τις ίδιες εμπειρίες από τον νυν σύντροφό τους (7% - 27%) ή από άλλο άτομο (9% - 20%).

Σχετικά με την **ταυτότητα των δραστών**, το **20%** των γυναικών που είχαν μία ή περισσότερες συντροφικές σχέσεις, δηλώνει ότι έχει βιώσει σωματική βία από τον σύντροφό της (το **24%** όσων είχαν **πρώην σύντροφο** και το **7%** όσων είχαν **τωρινό σύντροφο**), και το **20%**, από το σύνολο των γυναικών, αναφέρει ότι έχει κακοποιηθεί σωματικά **από κάποιο άλλο άτομο** πλην του συντρόφου τους, κατά τη διάρκεια της ζωής τους (από την ηλικία των 15 ετών). Αναφορικά με την ταυτότητα του δράστη **στις περιπτώσεις μη συντροφικής, σωματικής βίας**, τρεις στις 10 γυναίκες υπέδειξε κάποιο άγνωστο σε εκείνη άτομο, ενώ το ίδιο ακριβώς ποσοστό (31%) δήλωσε ότι η σωματική βία ασκήθηκε από άτομο που ήταν συγγενής ή μέλος της οικογένειάς της (εξαιρουμένου του συντρόφου), απεικονίζοντας, έτσι, την μεγάλη έκταση της ενδοοικογενειακής βίας. Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι δεν ήταν καθόλου σπάνια η διάπραξη σωματικής βίας από κάποιο συμμαθητή/-ρια ή συμφοιτητή/-ρια (13%), φίλο/-η ή γνωστό/-ή (19%), κάποιο άλλο άτομο που γνώριζε το θύμα (20%) ή ένα άτομο με το οποίο είχε βγει ραντεβού (2%). Τέλος, σε ότι αφορά το **φύλο των δραστών**, παρότι το 26% δηλώνει ότι έχει κακοποιηθεί από γυναίκες και το 7% από άνδρες και γυναίκες, **η πλειονότητα των θυμάτων** (67%) αναφέρει **άνδρες θύτες**.

Με βάση τις απαντήσεις των γυναικών για το **χώρο στον οποίο συνέβη το πιο σοβαρό περιστατικό σωματικής βίας από μη-σύντροφο**, τα πλέον **επικίνδυνα πλαίσια** φαίνεται να είναι το σπίτι του θύματος (30%) ή άλλου ατόμου (9%) και ακολουθούν τα σχολεία ή οι χώροι

εργασίας (20%) και διάφοροι άλλοι δημόσιοι χώροι⁶¹ (35%), άλλοι εξωτερικοί (4%) ή εσωτερικοί (5%) χώροι, αυτοκίνητο (1%), πάρκο ή δάσος (1%). Το παρόν εύρημα υπογραμμίζει το γεγονός ότι η ασφάλεια αποτελεί σημαντικό θέμα που απασχολεί πολλές γυναίκες στην Ευρώπη.

Σεξουαλική κακοποίηση

Η **σεξουαλική κακοποίηση** από σύντροφο ή μη από την ηλικία των 15 ετών αναφέρθηκε από το 11% των γυναικών στην Ευρώπη των 28 Κρατών-Μελών, εκ των οποίων 2% αναφέρει ότι η κακοποίηση συνέβη κατά το τελευταίο έτος.

Σε ότι αφορά στις **συμπεριφορές σεξουαλικής κακοποίησης**, τα στοιχεία θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως, τουλάχιστον, ανησυχητικά καθώς δείχνουν ότι, κατά τη διάρκεια της ζωής τους, **μία στις 20** γυναίκες (5%) **έχει υποστεί βιασμό**,⁶² ενώ λίγο υψηλότερο είναι το ποσοστό (6%) των γυναικών που έχουν εμπειρία **απόπειρας βιασμού**,⁶³ που έχουν **εξαναγκαστεί να συμμετέχουν σε σεξουαλική πράξη παρά τη θέλησή τους**,⁶⁴ και/ή που **συναίνεσαν** σε αυτήν **από φόβο** για το τι θα μπορούσε να συμβεί σε περίπτωση άρνησης.⁶⁵

Παρόμοια με την σωματική κακοποίηση, οι γυναίκες με εμπειρίες σεξουαλικής βίας συνήθως δηλώνουν ότι βίωσαν την ίδια εμπειρία **περισσότερες από μία φορές**, γεγονός που ισχύει ιδιαίτερα στο πλαίσιο της ΒΕΣ. **Πάνω από μία εμπειρίες της ίδιας βίαιης συμπεριφοράς** αναφέρονται από περισσότερες από το 1/4 των γυναικών που κακοποιήθηκαν από μη-σύντροφο (26-41% για τις τέσσερις πράξεις σεξουαλικής κακοποίησης που μετρήθηκαν), από περισσότερα από τα μισά θύματα των νυν συντρόφων (52-66% για τις διαφορετικές πράξεις κακοποίησης), και από περισσότερες από τα 2/3 των κακοποιημένων από πρώην σύντροφο γυναικών (67-74% για τις διαφορετικές πράξεις κακοποίησης). Ιδιαίτερα αξιοπρόσεκτο είναι το εύρημα ότι το **31% των γυναικών που βιάστηκαν** από τον **νυν σύντροφό τους** και το **40%** που βιάστηκαν από τον **πρώην** αναφέρουν έξι ή περισσότερους βιασμούς, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό των γυναικών που αναφέρουν έξι ή περισσότερους βιασμούς από **μη σύντροφο** ήταν **11%**.

Σχετικά με την **ταυτότητα των δράστων**, το **7%** των γυναικών που είχαν μία ή περισσότερες συντροφικές σχέσεις, δηλώνει ότι έχει βιώσει σεξουαλική βία από τον **νυν ή πρώην σύντροφό** της και το **6%**, από το σύνολο των γυναικών, αναφέρει ότι έχει κακοποιηθεί σεξουαλικά **από κάποιο άλλο άτομο** πλην του συντρόφου τους, κατά τη διάρκεια της ζωής τους (από την ηλικία των 15 ετών). Ως προς την ταυτότητα του δράστη σεξουαλικής βίας **στις περιπτώσεις μη συντροφικής βίας**, παρόλο που για το 23% των σεξουαλικά κακοποιημένων γυναικών δράστης ήταν ένα τελείως άγνωστο άτομο, **στην πλειονότητά τους οι γυναίκες γνώριζαν το δράστη** καθώς ήταν κάποιος φίλος ή γνωστός τους (27%), κάποιος με τον οποίο είχαν βγει ραντεβού (15%), κάποιος συγγενής (9%), κάποιος από τον χώρο εργασίας (11%) ή το σχολείο (7%) ή κάποιος άλλος που γνώριζε το θύμα (20%). Από το σύνολο των γυναικών που κακοποιήθηκαν σεξουαλικά από μη σύντροφο, **σχεδόν όλες (97%) κακοποιήθηκαν από άνδρες δράστες**. Περίπου μία στις 10 κακοποιημένες γυναίκες αναφέρει **πολλαπλούς δράστες** (2 δράστες για το 4% και 3 ή περισσότερους δράστες για το 5% των περιστατικών σεξουαλικής κακοποίησης), εύρημα που υποδεικνύει ότι το φαινόμενο του «ομαδικού βιασμού» μπορεί να είναι πολύ πιο συχνό από αυτό που αποτυπώνεται στις επίσημες καταγραφές.

⁶¹ Σε δρόμο, πλατεία, χώρο στάθμευσης αυτοκινήτων, ή άλλο δημόσιο χώρο (20%), σε καφετέρια, εστιατόριο, pub, club, disco ή μαγαζί (11%), σε Μέσα Μαζικής Μεταφοράς (2%)

⁶² Από το νυν σύντροφο (1%), από πρώην σύντροφο (5%) και από άλλο άτομο (2%)

⁶³ Από το νυν σύντροφο (1%), από πρώην σύντροφο (5%) και από άλλο άτομο (3%)

⁶⁴ Από το νυν σύντροφο (1%), από πρώην σύντροφο (5%) και από άλλο άτομο (2%)

⁶⁵ Από το νυν σύντροφο (1%), από πρώην σύντροφο (6%) και από άλλο άτομο (2%)

Όσον αφορά στο **χώρο στον οποίο συνέβη το πιο σοβαρό περιστατικό σεξουαλικής βίας από μη-σύντροφο**, τα περισσότερα έλαβαν χώρα σε σπίτι (48%), συμπεριλαμβανομένου εκείνου του θύματος (19%), σε δημόσιο χώρο⁶⁶ (25%), σε αυτοκίνητο (11%), σε πάρκο ή δάσος (6%) ή σε άλλο εξωτερικό (8%) ή εσωτερικό (10%) χώρο, δείχνοντας έτσι το ευρύ φάσμα των χώρων όπου οι γυναίκες ενδέχεται να νιώσουν να απειλούνται σοβαρά και να είναι απροστάτευτες.

Συνέπειες της σωματικής και σεξουαλικής βίας

Η έρευνα του FRA επικεντρώθηκε ιδιαίτερα στις γυναίκες που ανέφεραν εμπειρίες σωματικής και/ή σεξουαλικής βίας προκειμένου να εμβαθύνει στις συνέπειες της βίας. Ζητήθηκε από τις γυναίκες να περιγράψουν το πιο σοβαρό περιστατικό σωματικής και/ή σεξουαλικής βίας που είχαν υποστεί από σύντροφο (πρώην και/ή νυν) και/ή από άλλο άτομο και να απαντήσουν σε ερωτήσεις σχετικά με τις σωματικές και ψυχολογικές επιπτώσεις του συγκεκριμένου περιστατικού, καθώς και για το αν ήρθαν σε επαφή και/ή αν έλαβαν βοήθεια από συγκεκριμένους οργανισμούς και φορείς, όπως η αστυνομία και υπηρεσίες υποστήριξης θυμάτων.

Στην ερώτηση αναφορικά με το πώς ένιωσαν μετά το πιο σοβαρό περιστατικό σωματικής και/ή σεξουαλικής βίας, οι πλέον κοινές **συναισθηματικές αντιδράσεις** που αναφέρθηκαν ανεξάρτητα από την ταυτότητα του θύτη (σύντροφος ή μη) ήταν θυμός, φόβος, ντροπή, αμηχανία, ακόμη και ενοχή. Όμως, όταν συγκρίθηκαν οι δύο μορφές βίας (σωματική ή σεξουαλική), εντοπίστηκαν σημαντικές διαφορές: σε σύγκριση με τα θύματα σωματικής κακοποίησης, τα **θύματα σεξουαλικής βίας** ήταν πιο πιθανό να αναφέρουν συναισθήματα φόβου, ντροπής, αμηχανίας και ενοχής, γεγονός που υποδεικνύει όχι μόνο τον στιγματισμό των θυμάτων αλλά και την εσωτερικευμένη ενοχή την οποία βιώνουν ακριβώς την ίδια στιγμή, που μόλις έχει παραβιαστεί το βασικό τους δικαίωμα να νιώθουν ασφαλείς. Η πιο συχνή συναισθηματική αντίδραση στην σεξουαλική κακοποίηση από σύντροφο ή μη σύντροφο ήταν ο **φόβος** (64% από σύντροφο και 62% από μη σύντροφο) και ακολουθεί η **ντροπή** (47% και 49%, αντίστοιχα), η **αμηχανία** (34% και 37% αντίστοιχα), και η **ενοχή** (32% και για τους δύο τύπους δραστών). Το σοκ, ήταν η μόνη αντίδραση στην οποία οι γυναίκες διέφεραν ανάλογα με την ταυτότητα του δράστη, καθώς οι γυναίκες που κακοποιήθηκαν σεξουαλικά από μη σύντροφο ανέφεραν συχνότερα ότι **ένιωθαν σοκαρισμένες** μετά το γεγονός, σε σύγκριση με εκείνες που είχαν κακοποιηθεί σεξουαλικά από κάποιον σύντροφό τους (50% έναντι 37%). Οι γυναίκες που είχαν **κακοποιηθεί σωματικά** ανέφεραν τα **ίδια συναισθήματα αλλά σε μικρότερα ποσοστά** όταν δράστης ήταν ο νυν ή πρώην σύντροφός τους, και σε ακόμα μικρότερα όταν ήταν κάποιο άλλο άτομο. Συγκεκριμένα, αναφέρθηκε φόβος (52% και 42%, για δράστη σύντροφο και μη, αντίστοιχα), σοκ (34% και για τους δύο τύπους δραστών), ντροπή (21% και 12%), αμηχανία (18% και 12%) και ενοχή (12% και 8%).

Σημαντικά είναι τα ευρήματα που αποτυπώνουν το **πλήθος των συναισθηματικών αντιδράσεων** των θυμάτων, με την πλειονότητα των κακοποιημένων γυναικών να αναφέρουν δύο ή περισσότερες συναισθηματικές αντιδράσεις (71% και 68% των θυμάτων σωματικής βίας από σύντροφο και μη, και 84% και 87% των θυμάτων σεξουαλικής βίας από σύντροφο και μη). Αξίζει να τονιστεί το εύρημα ότι, ειδικά στις περιπτώσεις σεξουαλικής βίας, το ποσοστό των ατόμων που ανέφεραν τέσσερις ή περισσότερες συναισθηματικές αντιδράσεις ανέρχεται στο 40% των γυναικών που κακοποιήθηκαν από σύντροφο και στο 42% όσων κακοποιήθηκαν από άλλο άτομο, ενώ τα αντίστοιχα ποσοστά για τα θύματα σωματικής βίας ήταν 23% και 15%, αντίστοιχα.

⁶⁶ Σε δρόμο, πλατεία, χώρο στάθμευσης αυτοκινήτων, ή άλλο δημόσιο χώρο (12%), στο σχολείο ή στο χώρο εργασίας (6%), σε καφετέρια, εστιατόριο, pub, club, disco ή μαγαζί (5%), σε Μέσα Μαζικής Μεταφοράς (2%)

Μερικές σελίδες έχουν παραληφθεί από αυτήν την προεπισκόπηση - για να κατεβάσετε την πλήρη έκδοση επισκεφθείτε την ιστοσελίδα του προγράμματος www.gear-ipn.eu/download

A.2.9. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- Amnesty International. (2004a). News Release. *Spain: Government must live up to its responsibilities on protection of women's rights (EUR 41/008/2004)*. Canada: Amnesty International. Retrieved April 10, 2015 from: <http://goo.gl/CHCFFd>
- Amnesty International. (2004b). *Making Rights Reality: Gender awareness workshops*. London: Amnesty International Publications. Retrieved 2 July 2010 from: <https://www.amnesty.org/download/Documents/88000/act770352004en.pdf>
- Anthony, E.J., Kohler, B.J. (1987). *The invulnerable child*. New York: Guilford Press.
- Avery-Leaf, S., Cascardi, M., O'Leary, K. D., & Cano, A. (1997). Efficacy of a Dating Violence Prevention Program on Attitudes Justifying Aggression. *Journal of Adolescent Health*, 21(1), 1-17.
- Black, M.C., Basile, K.C., Breiding, M.J., Smith, S.G., Walters, M.L., Merrick, M.T., Chen, J., & Stevens, M.R. (2011). *The National Intimate Partner and Sexual Violence Survey (NISVS): 2010 Summary Report*. Atlanta, GA: National Center for Injury Prevention and Control, Centers for Disease Control and Prevention. Retrieved April 10, 2015 from: http://www.cdc.gov/violenceprevention/pdf/nisvs_report2010-a.pdf
- Blythe, M. J., Fortenberry, J. D., Temkit, M., Tu, W., & Orr, D. P. (2006). Incidence and Correlates of Unwanted Sex in Relationships of Middle and Late Adolescent Women. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 160, 591-595.
- Bonomi, A., & Kelleher, K. (2007). Dating Violence, Sexual Assault, and Suicide Attempts among Minority Adolescents. *Archives of Pediatric & Adolescent Medicine*. 161(6). 609-610.
- Bragg, H.L. (2003). *Child Protection in Families Experiencing Domestic Violence*. Washington, DC: U.S. Department of Health and Human Services, Administration for Children and Families, Administration on Children, Youth and Families, Children's Bureau, Office on Child Abuse and Neglect. Retrieved July 2, 2010 from: www.childwelfare.gov/pubs/usermanuals/domesticviolence/domesticviolence.pdf
- Breiding, M. J., Black, M. C. & Ryan, G. W. (2008). Prevalence and Risk Factors of Intimate Partner Violence in Eighteen U.S. States/Territories, 2005. *American Journal of Preventive Medicine*, 34, 112-118.
- Callahan, M., Tolman, R., Saunders, D. (2003). Adolescent Dating Violence Victimization and Psychological Well-Being. *Journal of Adolescent Research*, 18, 664-681. In J. Powers, & E. Kerman. (2006). *Teen Dating Violence. Act for Youth Upstate Center of Excellence: Research, Facts and Findings*. Ithaca, NY: Cornell University, Act for Youth Upstate Center of Excellence.
- CDC - Centers for Disease Control (2006a). *Dating Abuse Fact Sheet*. National Center for Injury Prevention and Control. Retrieved on January 20, 2009 from www.cdc.gov/ncipc/dvp/DatingViolence.htm.
- CDC - Centers for Disease Control. (2006b). Physical Dating Violence Among High School Students --- United States, 2003. *Morbidity and Mortality Weekly Report* 55(19), 532-535.
- Council of Europe. (2002a). *Domestic violence Report of the Committee on equal opportunities for women and men [Doc. 9525]*. Strasbourg: Council of Europe. Retrieved on April 10, 2015 from <http://goo.gl/WzJCdh>
- Council of Europe. (2002b). *Recommendation 1582 (2002). Domestic violence against women*. Strasbourg: Council of Europe. Retrieved on April 10, 2015 from <http://goo.gl/O5NuLv>
- Council of Europe. (2009). *Compasito: Manual on Human Rights Education for Children* (2nd Edition). Budapest: Council of Europe, Directorate of Youth and Sport European Youth Centre Budapest. Retrieved 2 July 2010 from: www.eycb.coe.int/compasito/pdf/Compasito%20EN.pdf
- Council of Europe, Committee of Ministers. (2002). *Recommendation Rec(2002)5 on the protection of women against violence and explanatory memorandum*. Strasbourg: Council of Europe. Retrieved on April 10, 2015 from <http://goo.gl/Ae3qdG>
- Council of Europe, Committee on Equal Opportunities for Women and Men (2004). *Campaign to combat domestic violence against women in Europe*. Strasbourg: Council of Europe. Retrieved on April 10, 2015 from <http://goo.gl/gjffja>

- Dahlberg, L., & Krug, E. (2002). Violence – A global public health problem. In E.G., Krug, L.L., Dahlberg, J.A., Mercy, A.B., Zwi & R., Lozano (Eds.). *World Report on Violence and Health* (pp. 1-21). Geneva: World Health Organization.
- de Benedictis, T., Jaffe, J., & Segal, J. (2006). Domestic Violence and Abuse: Types, Signs, Symptoms, Causes, and Effects. The American Academy of Experts in Traumatic Stress. Retrieved July 10, 2010 from: www.wellspring.edu.lb/s/696/images/FileLibrary/56286801-f219-44ae-a360-b041455b29ff.pdf
- Department of Justice, Canada. (2003). What is Domestic Violence. Retrieved July 10, 2010 from: www.justice.gc.ca/eng/pi/fv-vf/facts-info/dati-freq.html. In K., Petroulaki, A., Dinapogias, S., Morucci, & E., Petridou. (2006). *Sensitizing male population against intimate partner violence (IPV): Trainer's Manual*. Athens: Center for Research and Prevention of Injuries (CEREPRI), Department of Hygiene and Epidemiology, School of Medicine, Athens University.
- DVDRT - Domestic Violence Death Review Team. (2007). *Harris County Adult Violent Death Review Team Report*. Harris County Domestic Violence Coordinating Council. Retrieved April 10, 2015 from: <http://www.baylor.edu/content/services/document.php/56429>
- Edleson, J.L.(1999a). The overlap between child maltreatment and woman battering. *Violence Against Women*, 5, 134-154.
- Edleson, J.L. (1999b). Children's witnessing of adult domestic violence. *Journal of Interpersonal Violence*, 14, 839-70.
- EIGE - European Institute for Gender Equality (2013a). *Gender Equality Index- Country Profiles*. Vilnius: European Institute for Gender Equality. Retrieved April 10, 2015 from: Available at: <http://goo.gl/WLD3Ve>
- EIGE - European Institute for Gender Equality (2013b). *Gender Equality Index Report*. Vilnius: European Institute for Gender Equality. Retrieved April 10, 2015 from: Available at: <http://goo.gl/ZiM6G1>
- European Commission. (2014). *Report on progress on equality between women and men in 2013. A Europe 2020 initiative*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Retrieved April 10, 2015 from: <http://goo.gl/ENNzjT>
- European Commission (2009). Employment and Social Policy, Equality. Brussels: European Commission. (Retrieved 24 August 2011 from: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_SDDS/en/earn_grpg2_esms.html).
- Federal Ministry for Family Affairs, Senior Citizens, Women and Youth. (2004). *Health, well-being and personal safety of women in Germany. A representative study of violence against women in germany. Summary of the central research results*. Berlin: Federal Ministry for Family Affairs, Senior Citizens, Women and Youth – BMFSFJ.
- Felitti, V.J., Anda, R.F., Nordenberg, D., Williamson, D.F., Spitz, A.M., Edwards, V., Koss, M.P., Marks, J.S. (1998). Relationship of childhood abuse and household dysfunction to many of the leading causes of death in adults. The Adverse Childhood Experiences (ACE) Study. *American Journal of Preventive Medicine*, 14, 245-258.
- Forum for Women and Development (FOCUS). (2007). *Shadow report to Norway's 7th periodic report on the implementation of CEDAW by women's organisations in Norway*. Oslo: FOCUS. Retrieved April 10, 2015 from: <http://goo.gl/78YJuS>
- Foshee, V. A., Linder, G. F., Bauman, K. E., Langwick, S. A., Arriaga, X. B., Heath, J. L., et al. (1996). The Safe Dates Project: Theoretical Basis, Evaluation, Design, and Selected Baseline Findings. *American Journal of Preventive Medicine*, 12(Supplement 5), 29-47.
- FRA – European Union Agency for Fundamental Rights. (2014a). *Violence against women: an EU-wide survey. Main results Report*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Retrieved March 3, 2015 from: http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-main-results_en.pdf
- FRA – European Union Agency for Fundamental Rights. (2014b). *Violence against women: an EU-wide survey. Technical Report: Survey methodology, sample and fieldwork*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Retrieved March 3, 2015 from: http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-technical-report_en.pdf
- Garcia-Moreno, C., Jansen, H., Ellsberg, M., Heise, L., Watts, C. H., & WHO Multi-Country Study on Women's Health and Domestic Violence Against Women Study Team. (2006). Prevalence of intimate partner violence: Findings from the WHO Multi-Country Study on Women's Health and Domestic Violence. *Lancet*, 368, 1260-1269.

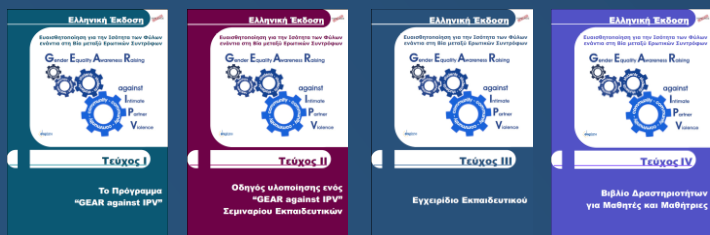
- Gewirtz, A., & Edleson, J.L. (2004). *Young Children's Exposure to Adult Domestic Violence: Toward a Developmental Risk and Resilience Framework for Research and Intervention*. Iowa: School of Social Work, University of Iowa
- Glass, N., Fredland, N., Campbell, J., Yonas, M., Sharps, P., & Kub, J. (2003). Adolescent Dating Violence: Prevalence, Risk Factors, Health Outcomes, and Implications for Clinical Practice. *Journal of Obstetric, Gynecologic, & Neonatal Nursing*, 32, 227-238.
- Hartley, C.C. (2002). The co-occurrence of child maltreatment and domestic violence: examining both neglect and child physical abuse. *Child Maltreatment*, 7, 349-58.
- Harvey, A., Garcia-Moreno, C., & Butchart, A. (2007). *Primary prevention of intimate-partner violence and sexual violence: Background paper for WHO expert meeting*. Geneva: World Health Organization.
- Heise, L. (1998). Violence against women: an integrated, ecological framework. *Violence against women*, 4, 162-290.
- Hickman, L. J., Jaycox, L. H., & Aranoff, J. (2004). Dating violence among adolescents: Prevalence, gender distribution, and prevention program effectiveness. *Trauma, Violence, & Abuse*, 5, 123-142.
- Hughes, H.M. (1988). Psychological and behavioural correlates of family violence in child witness and victims. *American Journal of Orthopsychiatry*, 58, 77-90.
- Hughes, H.M., Graham-Bermann, S.A., Gruber, G. (2001). Resilience in children exposed to domestic violence. In S.A., Graham-Bermann, & J.L., & Edleson (eds). *Domestic violence in the lives of children: The future of research, intervention, and social policy* (pp. 67-90). Washington, DC: American Psychological Association.
- Humphreys, C., Houghton, C., & Ellis, J. (2008). *Literature Review: Better Outcomes for Children and Young People Experiencing Domestic Abuse - Directions for Good Practice*. Edinburgh: Crown. Retrieved September 19, 2008 from: [www.scotland.gov.uk/Resource/ Doc/234221/0064117.pdf](http://www.scotland.gov.uk/Resource/Doc/234221/0064117.pdf)
- Jaspard, M., & the ENVEFF team. (2001). Violence against women: The first French national survey. *Population et Sociétés*, 364, 1-4. Retrieved April 10, 2015 from: <https://goo.gl/XyjTxv>
- Kaur, R., & Garg, S. (2008). Addressing Domestic Violence Against Women: An Unfinished Agenda. *Indian Journal of Community Medicine*, 33(2), 73-76.
- Krug, E.G., Dahlberg, L.L., Mercy, J.A., Zwi, B., & Lozano, R. (2002). *World report on violence and health*. Geneva: World Health Organization. Retrieved April 10, 2015 from: <http://goo.gl/T54neG>
- Lundgren, E., Heimer, G., Westerstrand, J., Kalliokoski, A.M. (2001). *Captured Queen: Men's violence against women in "equal" Sweden - a prevalence study*. Stockholm: Brottsoffer- myndigheten & Uppsala University.
- MacMillan, H. L., Wathen, C. D., Jamieson, E., Boyle, M., McNutt, L. A., Worster, A., Lent, B. & Webb, M. (2006). Approaches to Screening for an Intimate Partner Violence in Health Care Settings: A Randomized Trial. *The Journal of the American Medical Association*, 296, 530-536.
- Maker, A.H., Kemmelmeier, M., Peterson, C. (1998). Long-term psychological consequences in women of witnessing parental physical conflict and experiencing abuse in childhood. *Journal of Interpersonal Violence*, 13, 574-89.
- Marcus, R. (2005). Youth Violence in Everyday Life. *Journal of Interpersonal Violence*. 20, 442-447.
- Ministry of Justice (1998). *Domestic Violence Act 1995* (Reprint 1998). New Zealand: Ministry of Justice (Available at: www.hsph.harvard.edu/population/domesticviolence/newzealand.dv.95.pdf)
- Minnesota Advocates for Human Rights. (2003). Domestic Violence Training Modules. In K., Petroulaki, A., Dinapogias, S., Morucci, & E., Petridou. (2006). *Sensitizing male population against intimate partner violence (IPV): Trainer's Manual*. Athens: CEREPRi, Department of Hygiene and Epidemiology, School of Medicine, Athens University.
- Michigan Domestic Violence Prevention & Treatment Board (MDVPTB). (n.d.). Defining Dating Violence. Retrieved July 6, 2010 from Web site: www.michigan.gov/datingviolence/0,1607,7-233-46553-169521--,00.html
- Morrison, A., Ellsberg, M., & Bott, S. (2007). *Addressing Gender-Based Violence: A Critical Review of Interventions*. The World Bank Research Observer Advance Access. Retrieved July 20, 2009 from: <http://wbro.oxfordjournals.org/cgi/reprint/lkm003v1.pdf>
- National Resource Center on Domestic Violence (NRCDV). (2004). *Teen Dating Violence Overview* (p. 1). Harrisburg, PA: NRCDV. Retrieved on July 5, 2010 from <http://search.pcadv.net/phpdig/search.php>.

- Nerøien, A.I. & Schei, B. (2008). Partner violence and health: Results from the first national study on violence against women in Norway. *Scandinavian Journal of Public Health*, 36, 161-168.
- Office for National Statistics. (2015) *Crime in England and Wales 2013/14: Violent Crime and Sexual Offences - Intimate Personal Violence and Serious Sexual Assault* (Chapter 4). London: Home Office. Retrieved April 10, 2015, from http://www.ons.gov.uk/ons/dcp171776_394500.pdf
- O'Keefe, M. (1997). Predictors of Dating Violence Among High School Students. *Journal of Interpersonal Violence*, 12, 546-568.
- Petroulaki, K., Dinapogias, A, Morucci, S., & Petridou, E. (2006). *Sensitizing male population against intimate partner violence (IPV): Trainer's Manual*. Athens: Center for Research and Prevention of Injuries (CEREPRI), Department of Hygiene and Epidemiology, School of Medicine, Athens University.
- Petroulaki, K., Nikolaidis, G., Tsigoti, A. (2008). Deconstruction of Gender Stereotypes as a Vehicle for Intimate Partner Violence Primary Prevention: Interventions in Educational Settings. Poster at the XVIIth ISPCAN International Congress on Child Abuse and Neglect, Hong Kong SAR, China, September 7-10, 2008.
- Powers, J. & Kerman, E. (2006). Teen Dating Violence. *Act for Youth Upstate Center of Excellence: Research, Facts and Findings*. Ithaca, NY: Cornell University, Act for Youth Upstate Center of Excellence.
- Raiford, J. L., Wingood, G. M., & Diclemente, R. J. (2007). Prevalence, Incidence, and Predictors of Dating Violence: A Longitudinal Study of African American Female Adolescents. *Journal of Women's Health*, 16, 822-832.
- Rennison, C.M., (2001 revised). Bureau of Justice Statistics Special Report (NCJ 187635): *Intimate partner violence and age of Victim, 1993-99*. Washington, DC: U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention. Retrieved July 6, 2010 from: <http://bjs.ojp.usdoj.gov/content/pub/pdf/ipva99.pdf>
- Rennison, C.M., & Welchans, S. (2000/2002 revised). Bureau of Justice Statistics Special Report (NCJ 178247): *Intimate partner violence*. Washington, DC: U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention. Retrieved December 12, 2006 from: www.ojp.usdoj.gov/bjs/pub/pdf/ipv.pdf.
- Römkens, R. (1997). Prevalence of Wife Abuse in the Netherlands: Combining Quantitative and Qualitative Methods in Survey Research. *Journal of Interpersonal Violence*, 12, 99-125
- Silverman, J. G., Raj, A., Mucci, L. A., & Hathway, J. E. (2001). Dating Violence against Adolescent Girls and associated Substance Use, Unhealthy Weight Control, Sexual Risk Behaviour, Pregnancy, and Suicidality. *Journal of the American Medical Association*, 286, 572- 579.
- Soroptimist International of the Americas (2008). *White Paper: Teen Dating Violence*. Philadelphia, PA: Soroptimist.
- Sternberg, K.J., Lamb, M.E., Greenbaum, C., Cicchetti, D., Dawud, S., Cortes, R.M., Krispin, O., Lorey, F. (1993). Effects of domestic violence on children's behaviour problems and depression. *Developmental Psychology*, 29, 44-52.
- The Advocates for Human Rights. (2006). Prevalence of Domestic Violence. Minneapolis: The Advocates for Human Rights. Retrieved July 10, 2010 from: www.stopvaw.org/Prevalence_of_Domestic_Violence.html
- The British Medical Association. (1998). *Domestic violence: a health care issue?* Belfast: The British Medical Association
- Tiedemann, J. (2002). Teachers' Gender Stereotypes as Determinants of Teacher Perceptions in Elementary School Mathematics. *Educational Studies in Mathematics*, 50, 49-62.
- Tjaden, P. & Thoennes, N. (2000). *Full report of the prevalence, incidence, and consequences of violence against women: Findings from the national violence against women survey*. National Institute of Justice: Centers of Disease Control and Prevention: Research Brief (NCJ 183781, pp. 1-71). Washington D. C.: United States Department of Justice: Office of Justice Programs.
- United Nations Children's Fund (UNICEF). (2000). *Domestic Violence against Women and Girls*. Florence: UNICEF, Innocenti Research Centre. Retrieved April 10, 2015 from: <http://goo.gl/Wbq6fI>
- United Nations. (2006). *Secretary-General World Report on violence against children*. Geneva: United Nations Publishing Services. Retrieved April 10, 2015 from: <http://www.unviolencestudy.org/>
- University of Nevada. (n.d.). Responding to a disclosure of child abuse (Fact Sheet 01-60). Retrieved April 10, 2015 from: [http:// www.unce.unr.edu/publications/files/cy/2001/fs0160.pdf](http://www.unce.unr.edu/publications/files/cy/2001/fs0160.pdf)

- Virginia Sexual & Domestic Violence Action Alliance. (2009). *Guidelines for the Primary Prevention of Sexual Violence & Intimate Partner Violence*. Richmond, VA: Virginia Sexual & Domestic Violence Action Alliance. Retrieved April 10, 2015 from: <http://goo.gl/T8GRWw>
- Ward, J. (2002). *If Not Now, When? Addressing Gender-based Violence in Refugee, Internally Displaced and Post-conflict Settings - A Global Overview*. New York: The Reproductive Health for Refugees Consortium (RHRC). Retrieved April 10, 2015 from: <http://goo.gl/HK02XD>
- World Health Organization (WHO). (1996). *Violence against women: WHO Consultation*. Geneva: World Health Organization (document FRH/WHD/96.27). Retrieved July 10, 2010 from: http://whqlibdoc.who.int/hq/1996/FRH_WHD_96.27.pdf
- World Health Organization (WHO). (1997). *Violence against women: A priority health issue*. Geneva: World Health Organization.
- World Health Organization. (2009). Violence Against Women Factsheet 239. Retrieved on July 3, 2010 from www.who.int/mediacentre/factsheets/fs239/en/index.html
- WHO, Department of Reproductive Health and Research, London School of Hygiene and Tropical Medicine, South African Medical Research Council World Health Organization. (2013). *Global and regional estimates of violence against women: Prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence*. Geneva: World Health Organization. Retrieved April 10, 2015 from: www.who.int/reproductivehealth/publications/violence/9789241564625/en/
- World Health Organization (WHO). What do we mean by "sex" and "gender"? Retrieved July 2, 2010 from WHO Web site: <http://www.who.int/gender/whatisgender/en>
- Yeung, H., Chowdhury, N., Malpass, A. and Feder, G. S. (2012). Responding to domestic violence in general practice: A qualitative study on perceptions and experiences. *International Journal of Family Medicine*, Vol. 2012, Article ID 960523, 7 pages. doi:10.1155/2012/960523.

Ελληνική βιβλιογραφία

- Αβραμίκου, Α. (2001). Ευέλικτες Μορφές Απασχόλησης και Ανισότητες στον Εργασιακό Χώρο. Αθή- να: Κ.Ε.Θ.Ι. (Retrieved August 22, 2011 from: www.kethi.gr/attachments/157_EVELIKTES_MORFES_APASXOLISIS.pdf).
- Αθανασιάδου, Χ., Πετροπούλου, Σ., & Μιμίκου, Γ. (2001). Οι Συνθήκες της Γυναικείας Απασχόλη- σης στην Ελλάδα: 1980-2000. Αθήνα: Κ.Ε.Θ.Ι.. (Retrieved August 22, 2011 from: www.kethi.gr/attachments/156_GYNAIKEIA_APASXOLISI.pdf).
- Bolle, P. (2007). Εργασία Μερικής Απασχόλησης: Λύση ή Παγίδα; In Χ. Βιτσιλάκη & Π. Φώκιαλη (Eds.), *Φύλο και Απασχόληση*. Αθήνα: Ατραπός.
- Γαργαλιάνος, Ι. (2007). Η Ισότητα των Φύλων στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. *Επιστημονικό Βήμα*, 8, 37-45.
- Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ (2010). Η Ελληνική Οικονομία και Απασχόληση. Ετήσια Έκθεση 2010. Αθήνα: Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ. (Retrieved August 23, 2011 from: www.gsee.gr/userfiles/file/2010_NEWS_KEIMENA/etisia_ekthesi_2010.pdf).
- Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ). (2003). *Ενδο-οικογενειακή Βία κατά των Γυναικών: πρώτη πανελλαδική επιδημιολογική έρευνα*. Αθήνα: ΚΕΘΙ.
- Πετρουλάκη, Κ. (2010). Η επίδραση της βίας μεταξύ ερωτικών συντρόφων στα παιδιά. Στο Ι. Γιαννο-πούλου, Α. Δουζένης, & Ε. Λύκουρας, (επιμ.). *Ψυχιατροδικαστική παιδιών & εφήβων*. Αθήνα: Ιατρικές Εκδόσεις Π. Χ. Πασχαλίδης.
- Πετρουλάκη, Κ., Βρυώνης, Μ., Ντιναπόγιας, Α. & Τσιριγώτη, Α. (2008). Σειρά Παρακολούθησης και Αξιολόγησης των Επιπτώσεων των Εκπαιδευτικών Πολιτικών στο Φύλο. Αθήνα: ΚΕΘΙ.
- Φρόση, Λ., & Δελιγιάννη-Κουϊμτζή, Β. (2002). Τα Κορίτσια Μελετούν, τα Αγόρια Αποδίδουν: Εικό- νες Εκπαιδευτικών για τους Εφήβους των Δύο Φύλων. Στο Ε., Γκόβα (επιμ.), *Η Πτώση των Φύλ(λ)ων*. Αθήνα: Ιδιωτική Έκδοση.

Ευρωπαϊκό Δίκτυο κατά της Βίας

με τη συγχρηματοδότηση του
Προγράμματος DAPHNE III
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

